

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

83783

1933

MAJSKI GLAS

13.

Delavci,
poženite kolesje industrije!

Slovanski delavci!

Dobro je, da se ob tej priliki vprašate, kje je vaše mesto v ZAVAROVANJU za slučaj bolezni, nesreče ali smrti, in odgovorili si boste, da je pravo mesto za vas kakor tudi za vašo družino

v

Slovenski narodni podporni jednoti

katera je že veliko storila za delavčevo probujo in delavskemu razredu gmotno in moralno izdatno pomagala.

Skupna imovina znaša \$5,500,000.00
Članstva ima približno 50,000

Zavarujete se lahko samo za posmrtnino za sledeče vsote: \$250, \$600, \$1000, \$1500 in \$2000, kakor tudi za bolniško podporo, ako želite, in sicer za \$1, \$2 in \$3 dnevno, ter za odškodnine. Za vaše otroke priporočamo posebno mladinski oddelek, v katerem imamo lepo število članov. Prispevki so zelo nizki.

**Organizacija je stabilna
in nad 106% solventna**

kar znači, da je zavarovalnina varna.

Za vsa pojasnila se obračajte na

GLAVNI URAD S. N. P. J.

2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

MAJSKI GLAS

Prvomajska revija. Izdaja Jugoslovanska delavska tiskovna družba (Proletarec)

CENA 20c.

CHICAGO, ILL., MAJA 1933 (MAY 1933)

LETO (VOL.)

138

Doba prehajanja iz starega v novo

ČLOVEŠTVO je na pragu razdobja, v katerem izginja najjačji ekonomski sistem, kar jih pozna zgodovina. Na njegovo mesto pa prihajajo prvi vidni znaki novega reda z novo civilizacijo. Uredba, ki je izkoriščala vse v prid nekaterih, je imela svoj dan in tudi zaton ji je neizogiben.

Kapitalizem, kakršnega smo poznali do leta 1929, je smrtnonevarno bolan. Vlogo, ki mu jo je določil zgodovinski gospodarski razvoj, doigrava. V silovitih naporih, da se ohrani, si vbrizgava v izpito telo, ki je polno hib in neredov, serum fašizma, ali tudi to je le brezupen poskus. Pogoji, ki so mu dajali življenje in polje za razmah, so se izživel. Koncentracija bogastev v rokah malega števila posameznikov je ustvarila nevdržno stanje. Sistem produkcije za profit je dosegel točko, s katere ne more višje, ker je lestve konec. Nekdanji trgi, kamor je kapitalistična trgovina pošiljala odvišek blaga, so vsled splošnega razmaha industrije odpadli, v drugih pa

je izginila kupna moč. Visoki carinski zidovi so ekonomsko katastrofo kapitalizma še bolj povečali. Svetovna vojna je s svojimi posledicami pospešila in povečala krizo obstoječega reda.

Tako se je dogodilo, da je na svetu vsega preveč—blaga in drugih dobrin več ko kdaj poprej, v izobilju za vse, a vzlic temu živi milijone in milijone ljudi v pomanjkanju. Stotisoči dobesedno umirajo vsled bede. Ta ekonomska protislovja so neozdravljiva bolezen kapitalističnega sistema.

Pomanjkanje v morju izobilja ni edino gorje, ki tepe človeštvo pod kapitalizmom. Krvaveti mora tudi pod bremenom militarizma. Pod krinko obrambe in patriotizma je kapitalistični sistem spremenil svet v ogromno vojašnico in svoje armade spremenil v najpopolnejši stroj za klanje in rušenje.

Kakor kapitalistični sistem kot tak, tako je tudi njegov militarizem dospel na stopnjo, s katere

je obstoječemu redu samemu v breme. Zato se državniki kapitalističnih vlad že dolgo posvetujejo, kako bi si ohranili sedanji sistem in ob enem odpravili, ali pa vsaj temeljito zmanjšali svoje armade in vojne mornarice. Po več letih posvetovanja so od sporazuma še prav toliko oddaljeni kakor v začetku.

Socializem uči, da je vojne pod kapitalizmom nemogoče odpraviti. Militarizem s svojimi pokolji in rušnji izgine, kadar si človeštvo zgradi nov red,—družbo, v kateri bo načelo sodelovanja in kolektivne svojine najvišji in temeljni princip. Za

tako družbo pa je treba človeštva, ki bo zrelo za človeško civilizacijo. To pojasni, zakaj je proces razvoja iz barbarizma v človeško civilizacijo in iz enega gospodarskega sistema v drugega tako počasen. Določajo ga obstoječe sile v človeku, istotako sile izven njega, ekonomske in drugačne, v poedinah deželah in v splošnem.

Fašizem je ena zadnjih, ako ne prav zadnja postaja k zatonu kapitalizma. Fašizem propagira kontrolo nad produkcijo in distribucijo v me-

Stari svet, ki si je pod kapitalizmom onemogočil obstanek.

jah kapitalizma. Fašizem veruje v privatno svojino in jo brani, a ob enem naglaša, da je za koncesije tudi producentom. Poudarja, da je njegov cilj služiti celini, kar po fašistični teoriji znači državo. Posameznik ni nič, država je vse. V sodelovanje med deželami v dobrobit vseh ne veruje. V svoji sebičnosti in razgretem nacionalizmu pozna samo sebe, to je, edino le svojo nacionalno državo. Zato bo fašizem propadel, kakor mora propasti vsaka sila, ki zanikava načelo sodelovanja v svetovnem obsegu.

Konference državnikov v Washingtonu, Genèvi, Rimu, Londonu, Parizu in drugod se vrše edino pod pritiskom te resnice. Stopnja, katero je dosegel ekonomski razvoj, jih sili k priznavanju, da je rešitev le v sporazumih mednarodnega obsega. Ker pa jih vodi v vseh njihovih dejanjih in nehanjih nagon, ohraniti sedanji sistem izkoriščanja in protektirati bogastva posedujočih, ne bodo uspeli. Njihovi naporji za sporazum so slični poskusom bolnika, ki si skuša s pomočjo zdrav-

nikov podaljšati življenje, pričarati si rdečico zdravja v obraz, se postaviti na noge in hliniti moč, medtem ko v svoji notranjosti čuti, da je konec neizogiben. Volja, ki mu veleva živeti, pa je presilna, in zato imamo borbo med umirajočim in živim, med starim in novim, med kapitalizmom, ki propada in med socializmom, ki vstaja zdaj še v komaj vidnih obrisih iz razvalin svetovnega ekonomskega poloma.

Kdaj kapitalizem izgine popolnoma, odvisi od marsičesa v bodočem razvoju. Odvisno je naprimer od sposobnosti delavskega razreda izrabiti prilike v borbi proti staremu redu; odvisno je od stopnje njegove zrelosti za socialistično gradnjo, in odvisno je od dogodkov, ki se bodo še razvijali v tej borbi v poedinah deželah. Vemo le, da je kapitalizem na poti navzdol in da pride v tem prehodu iz sedanjega sistema v novega nekoč prvi maj, ki bo po vsem svetu socialistični praznik in ves svet ena sama socialistična država.

Važnost mladinskih odsekov v klubih J. S. Z.

John Rak

V NEKATERIH klubih Jugoslovanske socialistične zveze so bili v prešlih štirih letih ustanovljeni mladinski odseki. Imata jih npr. kluba št. 114 in 115 v Detroitu, št. 37 v Milwaukeeju, št. 27 v Clevelandu, št. 1 v Chicagu, št. 5 v Johnstownu in št. 232 v Barbertonu.

Par teh odsekov, v katerih je bila tu rojena in v Ameriki vzgojena slovenska mladina, je postalo že neaktivnih. Ostali, posebno mladinski odseki v Detroitu in Milwaukeeju, pa dobro uspevajo. V klubu št. 1 v Chicagu je delovalo nekaj v Ameriki vzgojenih fantov že pred ustanavljanjem mladinskih odsekov, sedaj pa jih pripada direktno v klub še več, medtem ko mladinski odsek v svojih samostojnih aktivnostih ni uspeval.

Skušnje nam pokazujejo, da ako hočemo, da bo v klubih JSZ življenje, živahnost na sejah, zanimanje za prireditve in močna agitacija v volilnih in drugih bojih, moramo skrbeti za dotok novega članstva. Klubi, ki po celo leto, ali po par let, ne dobe novih članov in članic, zapadejo mrtvilu.

Kje dobiti člane? Med priseljenimi rojaki in danes predvsem med VAŠO mladino! Jugoslovanska socialistična zveza ni "foreignerska" organizacija, nego le sredstvo za socialistično agitacijo med jugoslovanskim delavstvom in NJE-GOVO v Ameriki vzgojeno MLADNO, ki je bi socialistična stranka sama ne mogla direktno doseči.

JSZ je del ameriške, v Zedinjenih državah delujoče socialistične stranke. JSZ torej ni stranka zase, nego organizacija v skupni stranki,

ki deluje za koristi splošnosti in za razmah socialistične ideje in vzgoje med našim delavstvom. Naši klubi zategadelj ne delujejo samo med Slovenci in drugimi Jugoslovani, ampak v kampanjah med delavstvom vseh narodnosti. Poslujejo v slovenskem, srbo-hrvatskem in poleg tega tudi v angleškem jeziku. Zato je argument, da mladine ni treba siliti v naše klube, ker so "tujezemski", pač pa naj gre rajše "direktno v stranko", KVAREN Jugoslovanski socialistični zvezi, ameriški socialistični stranki, delavskemu gibanju v splošnem, in posebno še NAŠI MLADINI!

Mi imamo društva — stotine podpornih in kulturnih društev, razne druge ustanove, kot na primer dvorane, imamo prireditve vseh vrst, na katerih nekdo mora vršiti agitacijsko in drugo socialistično delo. Ali naj potem, ko se umaknejo stari rojaki, prepustimo vse skupaj nazadnjaštvu pod vodstvom demokratskih in republikanskih lakajev, katerih se med našo mladino ne manjka? Mar ne bi s tem bilo pomagano onim v Ameriki vzgojenim Slovencem, ki se hočejo po vaših hrbtih in po hrbtih vaših otrok spraviti k hlapčevskim "političnim" službam?

Gotovo ni vaš namen tak, in ker ni, si morate šteti v svojo dolžnost, PRIDOBITI svojo mladino v SVOJE organizacije za NADALJEVANJE vašega dela. In v klubih JSZ, ali njih angleško poslujočih odsekih, bo ta mladina dobila potrebno podlago, da bo spoznala vrednost vaših žrtev in vašega znoja ter ohranila sadove vašega truda namenom in ciljem, radi katerih ste delali.

SLAVA PRVEMU MAJU!

Faint, illegible text visible on the right side of the page, likely bleed-through from the reverse side of the paper.

Katka Zupančič: DELO ZA NA DOM

Z A PISALNO mizo je sedel in se ni niti ozrl, ko je Malka vstopila v njegov urad. Urad podoben drugim uradom: pisalna miza; omara s knjigami, debelimi in velikimi; par udobnih stolov; na tej steni Washington na konju, na oni zadnji predsednik; in papirja polno, lepo zloženega na mizi in zmečkanega v košu poleg.

Vse to je ni dosti zanimalo. Skrbno pa si je ogledovala za mizo sedečega managerja — mistra Parkerja. Po naključju je ujela v trgovini njegovo ime in si takoj izmislila zvijačo, ki se ji je po nekotikem trudu tudi obnesla. Z resnico se res ne pride nikamor. Nobenih vrat ti ne odpre. Zastonj prosiš, moleduješ. Povsod: Ne sprejema. Ali: Ga ni notri. Ako je pripravljena počakati: Ne, ne! Bilo bi tako brezuspešno. Pridite — ne jutri, pojutrišnjem! — kadar se razmere obrnejo na bolje, takrat pridite.

Ali naj dotlej otrokom zamaši usta, da ne bodo gladni kričali? Nekateri ljudje so res brez duše in srca! Nekateri. Morda je med temi tudi ta tukaj? Čim dlje ga gleda, tem bolj jo spominja na skobca, ki ga je nekoč doma videla sedeti na hruški, odkoder se je razgledoval po kokoših na dvorišču. Zdi se ji, da jo bo skušal kljuniti, kakor hitro bo dvignil svoj ukrivljeni nos in se izpod strešičastih obrvi ozrl nanjo.

Nič, nič. Kaj jo briga njegov izlizani obraz? Da bi le tista njegova široka usta imela zanjo odrešilno besedo, ki bi ji odpomogla v stiski, ki bi pomenila kruh za njeno družino. Če ga je le kaj človeka, jo bo poslušal in ji prošnje ne bo odbil. Zakaj vse mu bo razložila in povedala, kako se je njen Martin skozi dve leti zastonj pehal za delom. Kako je ona za dva dolarja na teden hodila pomivat posodo v restavracijo, dokler je niso odslovili, ker je — nak! tega mu ne sme povedati, da je kradla — ona, Malka, ki se ni nikoli prej pritaknila tujih stvari, je kradla jestvine za svoje otroke. Pa so jo nagnali s tatico. Posehmal se je njen dom kaj naglo spremenil v pravi pek. Prepričani so bili, da je prišel. Skoz do sinoči. Davi pa je vstala: danes ali nikoli!

Skuhala in nalila je otrokom v skodelice rujavo čorbo pomešano z mlekom. Martinu nič. Oblekla se je in je odšla brez besede. Oh, kako jo to zdaj peče. To in nič drugega ji leži sedaj na prsih in ji teži srce. Tako si je dopovedovala.

Mr. Parker se je zganil: z roko je posegel kraj mize. V sosednji sobi je prenehalo šklepetati. Lahni koraki. Gospodična. Par listin ji je izročil in jo pri tem pogledal izpod čela. "Nujno", je dejal in se zopet posvetil papirjem. Gospodična je odšla s čemernim obrazom; prišla je bila z veseljem. Nazaj grede so ji oči nekam jezno z viška doli ošvrknile Malko, in za gospodično pripravljene zaupljivi smehljaj na Malkinem obrazu se je spačil in zamrl. "Frkla prevzeta!" si je Malka dala duška na tihem in ji je odleglo trenotno. Toda prihodnji trenotek že ji je bilo zopet tesno, še bolj nego poprej. Zrak je tak, vajena mu ni. In pa tisto šklepetanje v sosednji sobi — o, da bi nehalo!

Samo nekaj minut je poteklo, odkar je vstopila. Zanj so pomenile večnost. Oprijemalo se je je malodušje. Narava ji je odmerila dobro veliko poguma, in Malka se je vseskozi trdno držala, dokler ji ni težka veriga neuspehov zadnjih mesecev zdobila upanja in ž njim pogum. Zopet in zopet jo je bedno stanje doma pognalo kvišku, da se je opogumila, kolikor se je še mogla, in je šla od vrat do vrat. Toda pred vsakimi vratmi je ostalo nekaj njenega poguma. Vsaka mrzla, odbijajoča beseda ji ga je odvzela nekaj. In

vračala se je Malka domov vsakokrat bolj duševno strta, nesrečna, obupana in jezna.

Kaj bo, ako tukaj ne doseže ničesar? Kam se naj potem obrne? Domov? Domov praznih rok?! V grlu jo je dušilo in bilo ji je, da bi vzkričala. Pa je stisnila zobe in udarila z nogo ob tla. Ustrašila se je, nagonsko je spustila na tla torbico, da pririje svojo nepremišljenost. Ko se je zopet vzravnila, je iznad papirjev gledalo nanjo dvoje sršastih oči. Neprijetno ji je bilo in najrajši bi bila pobegnila. "Saj me gleda, kakor se gleda žival, ki se je zatekla na tuje dvorišče!" se je pojezila.

"Neko privatno vest — so mi povedali — da imate zame. Kar ven z njo. Pa na kratko prosim!" In se je komodno naslonil na mizo.

Pogoltnila je slino in potlačila nemir. "Oprostite, sir. Bila je samo zvijača, sicer me ne bi pustili noter, kakor me niso drugod".

"Zna si pomagati ženska in čedna je", si je mislil, medtem ko je ona tiše nadaljevala:

"Prišla sem, da vas poprosim za delo. Kakršnokoli. Nisem izbirčna", je hitela, ko se mu je brada namršila in potisnila spodnjo ustnico navzgor in navzven. Za ročna dela je pripravna, na šivanje se razume in če ni drugega — pometati zna in pomivati tla. Da bi v tej veliki trgovini ne bilo prostora zanjo? In poštena je tudi, se ji je zdelo potrebno dostaviti. — —

Toliko angleščine naenkrat — kar vroče ji je bilo. Pričakujoče je visela na njegovih ustnicah, ki so se spet razširile. Bo nekaj, bo! se ji je budilo upanje in spustila se je še dalje. Družina strada. Na hiši je dolg — zgubili jo bodo.

Med pripovedovanjem je šinila s pogledom po sebi navzdol, dali ji je morda obleka v neredu, ko pa jo tako ogleduje, kakor da bi jo nameraval snesti. Nemara pa ocenjuje njeno moč. Najbrž nima lahkih del na razpolago in ji bo odkazal težje delo. Da, tako bo. Zaposlil jo bo, to je gotovo, sicer bi se bil že naveličal njene polomljene angleščine.

Nič ji ni bil več tako grd in skobcu podoben. Upanje ji je pognalo kri v lica, ji vžgalo oči in ji vzravnilo že tako ravno telo, da je stala pred njim ko sveča. Le naj jo ogleduje, le! Ni ga dela, ki bi se ga ustrašila!

Dvignil je svojo prekljasto postavo in stopil do okna. "Pa ta bi bila predraga — družino pravi da ima." In se je obrnil.

"Koliko otrok imate? Enega, morda že dva?"

"Tri, sir. Dva dečka in deklico." In glas ji je skorajda zapel.

"Tri! Pa je videti še tako sveža in dekliška", se je čudil. "Toda tri! Slabi časi. Pa še dedec povrh — riziko. Hm!" Glasno: "Mi je žal. Slab biznes. Nimamo dela za vas. Lahko greste."

Malka se je zavzela. Ali prav sliši? Ko ni bilo glasu, se je ozrl. Iz obraza, kakor iz belega marmorja izklesanega, je strmelo vanj dvoje na široko razprtih oči. Narahlo odprte ustnice so se zgibale, toda glasu ni bilo slišati.

"Hudič, kako je lepa!" in glasno: "Hja, kaj ste pa mislili?" Ni si mogel kaj, da se ji ne bi približal. Ko se mu je umaknila za korak, je nadaljeval hudobno: "Moža imate. Njegova skrb je, da si poišče zaslužek in skrbi za svoje otroke ter za svojo lepo, lepo ženo". Poudaril je 'lepo' in čakal na učinek.

Malkine misli pa so ostale samo pri prvih dveh besedah: "Moža imate . . ." Moža, Martina, ki je še sinoči zagrozil,

da pojde in ga ne bo več nazaj. Če ni dela, ga ni in basta. Prav tako je dejal: Basta! Otroci pa so šli spat lačni in mala Malkica se je jokala pod odejo.

"Moža? Saj ga nimam. To se pravi — bolan je. V bolnišnici leži — to se pravi . . ."

"Tako? Torej ste na pol vdova?" se je živahneje pozanimal.

Bila je v zadregi. "Da, nekako tako je, da."

"Povedal sem vam, da ni biznesa . . ."

"Za življenje gre, sir! Ne smete me odpraviti zdaj, ko ste mi delo že napol obljubili. Slišite, ne smete!" Od razočaranja, strahu in jeze ji je glas trepetal in so se ji oči bliskale.

Hudič, kako je zapeljiva! To žensko objeti, bi pomenilo nekaj. In ni mogel odtrgati pogleda od njenih prs, ki so se ji burno dvigale in padale. "Obljubil?"

"Ne z besedo. Ali pomišljali ste. In jaz, jaz sem trdno upala. Pa saj me samo preizkušate, sir, vem; sicer bi me bili takoj spočetka — —" začutila je vlago v očeh in naglo je pričela iskati robec, ki ga pa v razburjenosti ni našla. Opazil je njeno zadrego in stopil po sobi. V ogleдалu jo je ujel, ko si je solze naglo obrisala v spodnje krilo.

"In okončine, njene spodnje okončine! Vseh mojih pet ljubic odtehta! Vseeno bi poskusil." Ni dosti razglabljal in načrt je bil narejen. Nekaj čisto novega zanj. Brez hotelskega ozračja. Obrnil se je k nji: "Kako dolgo bo mož v bolnišnici, vam je znano?"

Težka vest jo je mučila: "Ne bodi cunja! Za kruh gre!" se je dregnila in odgovorila je še dokaj mirno: "Slab je zelo, najbrž ga ne bo tako kmalu ven."

"Naj bo! Vsaj dokler ste takorekoč brez moža, vam bom poskrbel za zasluge. In ker imate otroke, vam bom dal delo za na dom. Šivali boste."

"Ah, saj sem vedela, sir, da ne morete biti brez srca!" In gledala ga je skozi solze polna hvaležnosti, kakor bi gledala boga.

"Saj to je tisto zlo. Srce imam, pa še kako! In zdaj ste se tudi vi zavrtali vanj. Pa upam, da mi ne bo žal, kaj pravite?"

"Žal? O!" je zanikala in se obrnila stran.

"Ha, robec!" se je posmešnil in izvlekel svojega. Zasuknil je Malko k sebi, pritiskal jo k sebi bolj nego je bilo treba, pa ji brisal oči.

"Preveč ste dobri, sir!" se je izvila iz njegovih rok. On pa je vtaknil roke v hlačne žepce in le z veliko težavo se je obvladal, da je ni znova zgrabil, tako ga je vsega prevzela strast.

Ako bi mu bila Malka pogledala v oči, bi nemara mislila, da joka tudi on, kajti od silnega poželenja so se mu zalile oči. Naglo je poskusila izvedeti, kaj in kako bo šivala in ali bo morda lahko že danes vzela blago kar seboj. Malki se je mudilo zdaj domov.

"O, počakajte", je koračil po sobi. "Tako naglo pa spet ne gre. Treba je dandanes veliko opreznosti. Ni dolgo tega, ko smo neki ženski zaupali celo balo blaga. Pa ko je na določeni dan ni bilo na spregled, smo začeli poizvedovati. Ni je bilo. Naslov nam je bila dala od neke prazne lote. Po smo se obrisali." Vse to je stresal seveda iz rokava.

"Pa jaz nisem taka, sir. Jaz se ne znam lagati . . ." in je zardela.

Posmešnil se je in stopil bliže. "Niste taki? Kaj se ve! Mar si niste z zvijačo pomagali v tale moj urad? Vi, lepa navihanka, vi!" se je smeje sklonil k nji, da se je čelo skoraj dotaknilo čela, in se je ona v zadregi zaradi njegovega očitka umaknila za korak.

"Pa saj se lahko prepričate." In povedala mu je naslov, ki si ga je zapisal. Dobro, prepričal se bode na svoje oči. Manager je in njegova odgovornost je velika. Pride v kratkem na njen dom, in če bo vse tako, kakor pri-

poveduje, ji naknadno pošlje blago, navodila in vse kar treba.

Komaj je koračila na cesto, jo je vsa veselost mahoma minila. Martin, kaj bo rekel? Zadnje čase je tako svojeglav. Da bi se ga rada odkrižala, ji je očital, in da bi ga zatajila za vsak dajm, zdaj, ko ji ne nosi več denarja domov. Ali mu naj pove? Morda bi se uprl, in vse bi šlo zopet po vodi. Nič mu ne bo povedala. Ali kam z njim, kadar pride Parker? Nekam ga bo treba poslati, kamorkoli že. Toda kdaj, kateri dan? Vztrepetala je. Nikdar bi si ne mislila, da ima laž lahko tako strašno dolg rep. Obrnila se je in tekla nazaj. Grede se je domislila še otrok. Povedali bi očetu.

"Oprostite, Mr. Parker! Kateri dan pridete? Morda bi prišli in me ne bi našli doma. In zato sem se vrnila." Vsa zasopla je stala pred njim.

"Saj čisto gorite", se je nasmehnil. "Koliko časa pa je že vaš mož v bolnišnici?"

"Eno leto", se je naokroglo zlagala kjar tjavendan — za pomišljanje ni bilo časa. Bila je kakor na trnju.

"Eno leto že!" se je čudil in jo skušal ujeti za roko, dočim so jo njegove oči slačile. "Ubožica, kako ste stradali! Taka mlada, krasna žena, kot ste vi".

"Jaz? Kaj jaz! Otroci, otroci!" je vzkliknila ona. Malka ni bila zabita in ji je Parkerjeva prevelika ljubeznivost začela presedati. Toda bila je vsa tako zakopana v svoje skrbi, da ni mogla izven teh misliti na ničesar drugega. Kdaj, kateri dan pride, katero uro? Težko je bilo premagati nestrpnost.

Parker se je čudil. "Ni mogoče, da bi bila res taka, kakršna se kaže, morda me skuša potegniti, prevejanka. Ej, ej! Sem predobro podkovan v teh stvarih."

Glasno pa je dejal: "Danes je petek, pridem prihodnji torek. Če bo seveda takrat pri vas vse v redu — ali bo?" je poškilil nanjo.

Zopet si je njegovo namigavanje napačno razlagala. "Vse bo v redu. Kaj pa otroci, ali vam je na tem, da jih vidite? Dva hodita v šolo — najmlajši je še v zibelci."

"Pridem ob eni popoldne. Otroka bosta tedaj že v šoli, kaj ne? Tako ne bo nobenega motenja". Posegel je po listnici in potegnil iz nje dva bankovca. "Tukaj, kot predjem."

"O, sir!" Toliko da ni mastnih bankovcev poljubila.

"In kupite si pižama. Rožnato rdeča barva vam bi pristojala izvrstno, in jaz ljubim to barvo," — jo je smehljaje potrepil po rami.

Debelo ga je pogledala. Lahko se je njemu šaliti, ko ima natlačeno polno listnico. Vendar jo je poleg vsega začelo vznemirjati še nekaj novega, nekaj, kar ji ni bilo po volji in čemer se je izmikala, pa se je vkljub temu iz vse te zmešnjave dvigalo grozeče. Naglo je umaknila svoj pogled z njegovega režečega se obraza in brzo se je odpravila.

Počasi je hodila domov. Vso zmešano štrečno njenih misli je bilo treba urediti.

Doma je bilo vse veselo in zadovoljno, ko se je vrnila s kruhom, klobasami, mlekom za vse in s spravlivo in dobro besedo za Martina še posebej. Le ona ni mogla biti prav vesela in se je izgovarjala na trudnost.

Pižama, pižama — —. Prokleti dedec, da ji je s svojo bedasto šalo pokvaril še to malo veselja! — Šalo? —

* * *

V torek nekoliko pred eno popoldne je Martin korakal na osemnajsto cesto. Daleč seveda. Toda lepo vreme, sprehod tudi nekaj štejeta. In dolar v žepu ostane cel.

Na osemnajsti je ceneje, je dejala Malka, in je šel namesto nje. Noga jo boli. — Šivala bo za trgovino; doma. Ne bo ji treba vsak dan z doma. Nekaj bo le zaslužila. On si pa bo odslej bolj vneto gledal za delom. Pa bosta prebredla to krizo. Bosta. Samo par dni je tega, odkar je upanje zopet posijalo v njihovo hišo, in kako je vse dru-

gače. Malka — sama ljubeznivost. Zdaj šele on, Martin, uvideva, koliko je ona reva morala trpeti, da se je zadnje mesece tako pohudičila. Ja, ja, mati! Gladovanja otrok ni mogla mirno prenašati več in se je zadirala vanj čim dalje huje. Skoraj malo ljubosumja se je oglasilo v njem. Davi pa se mu je razjokala na prsih, ko ji je prvič po dolgem času spet rekel ljubica. Nasmehnil se je, potegnil sveži spomladanski zrak vase, da ga je potem izžvižgal.

Solnce se je prelivalo po mladem listju obcestnega drevoja. Vrabci so se ženili in so naščeperjenih peruti odganjali svoje tekmece. Martin se jim je smejal. Porinil je klobuk za tilnik. Dobro mu je delo solnce, ki je skozi še redko mlado zelenje sijalo nanj. Zatipal je v žepu pol cigare in si jo prižgal.

"In k Laktu, je rekla, naj grem in si naročim vrček ali dva piva. Hm! Saj pravim, vsa je drugačna. Lakta in njegovo brozgo — kakor se je izražala — je nad vse sovražila. 'Kadar sedeš pri Laktu — si pripopan,' se je jezila. Danes pa: 'Pojdi k Laktu in posedi . . .' Hm, hm, 'in posedi!'"

Ni mu šlo prav v glavo. Zdaj, ko se je izkazalo, kako visi na njem, bi pričakoval vse kaj drugega. Ah, kaj! Privoščič mu spremembo. To je. — Branil se je dvoma, ki se je porajal v njem. Pa bolj ko se ga je branil, več ga je bilo. Ali se ga je hotela iznebiti? Hotela ostati sama? Sama? — Solnce se mu je zdelo vsiljivo in je potegnil klobuk na oči. Korak mu je zastajal. Siloma se je pogнал naprej. Ej, saj ne more biti tako. Njegova Malka ni in ni take sorte. Toda široka pleča so mu zopet klonila, kakor da bi nosila težko breme. — Ali ni bilo med vso njeno ljubeznivostjo opazati neko nesigurnost, nestrpnost? Težka vest? Ali bi naj bila vsa njena nežnost le slepilo . . . ?

Natanko je premislil vse njeno vedenje zadnjih dni. — Postal je. — In danes je čistila, da se je vse svetilo. Zakaj? jo je vprašal. 'Da bo v redu, ko pride — ko prideš nazaj!' se je popravila. Natanko je slišal "ko pride". Pa se mu takrat ni posvetilo, se mu ni! O tepec! se je udaril po čelu. Z nadaljnjim čvekanjem ga je zamotila.

V ustih je začutil nekaj ostudno jedkega. Fej! je pljunil za cigaro in se obrnil. Domov! Konec mora biti tega strašnega dvoma. Dvoma? Nič dvoma! Doma ga bo dobil — podleža. In v domišljiji je videl Malko, divan . . . in namesto sebe nekoga drugega — —. Nagleje

je stopil. Domišljija pa je neusmiljeno risala dalje . . . Toliko, da ni tekkel.

In predujem! Predujem! ga je udarilo po možganih. In je dirjal. Križišče. Rdeče luči. Avtomobili. Slep za vse je dirjal domov. Ljudje so vzkričali, zleteli na kup in pobirali človeka, vsega okrvavljenega. Primajal se je policaj in namesto onesvečenega Martina je odgovorila koverta, potegnjenega iz njegovega žepa.

* * *

Malkina sosedica je baš stala pri oknu in se čudila lepe mu avtomobilu pred Malkino hišo. Videla je Martina iti z doma. Otroka sta v šoli. In če je možki —? E, Malka! Radovednost je bila tako silna, da si ni utegnila niti iti po stol in go jo debele noge že bolele v členkih.

Tedaj je pozvonil telefon. Strašno je, če je človek toliko radoveden. Vseeno se je odzibala in nastavila slušalo. Spočetka ni mogla razumeti. Tedaj pa je preplašeno zazijala. Še par vprašanj in stekla je k Malki. Pozabivši na avto in obisk je razbijala po zadnjih zaklenjenih vratih.

Odprla jih je Malka. Zajokala je bila in drgetaje si je popravljala lase.

"Torej že veš? Pa kako? Saj pri vas nimate telefona! Joj, taka nesreča!" Komaj je dihala sosedica in plaho vprašujoče gledala Malko ter kremžila obraz.

Malka je prebledela: Kaj je? Kaj naj vem? Zaboga, kaj je?" Oslonila se je na vratni oboj.

Vešče sosedino oko je ugledalo na Malkinem vratu rdečo pego, in trpkost ji je legla na ustnice: "Martina je povzilo. V bolnišnico so ga odpeljali, pa je — —"

". . . v bolnišnici — umrl," je prišlo iz Malke, kakor iz groba. In pustivši vrata odprta, je negotovih korakov odšla noter.

Sosedica je sedla na prag, da si odpomore. Preveč je bilo za njene noge in možgane. Pa je slišala Malkin presekan glas:

"V bolnišnici je umrl." In v svojem jeziku: "Razumeš, šleva svinjska?" Pa spet angleški: "Umrl je v bolnišnici — oo!"

Tuj možki glas: "Pa da, saj ste povedali, da so vas iz bolnišnice obvestili, kako zelo je slab! To je bilo vendar pričakovati, ali ne? Le pomirite se. Zdaj bode te šele prava lepa vdovica."

Malka: "Ven! Hudoba! Ven! — Oo, moj Martin!" In zatulila je ko zver.

Sosedica si je zatisnila ušesa in je blodno strmela predse.

Naš Mohamed dobri se moti . . .

NAŠ Mohamed dobri se moti, o bratje!
Raj svoj on uživa sam v večnosti naj!
Ne šele po smrti, na onem tam svetu—
Že tukaj imeti mi čemo svoj raj!

Ljubimo se, bratje, tu, dokler živimo!
In v raj si prestvarimo svet ta sami!
Ljubezen—to sredstvo čarovno je sveto,
Ki zemljo v najlepši nam raj spremeni.

O, takrat že sreče pozemeljske solnce
Ne bo na izbrancev sijalo le broj;
Krivice brat delal ne bode več bratu,
Utihnil na svetu krvavi bo boj.

Ljubezen rodila svobodo bo zlato,
Ne bo več sramotnih verig in okov;
Vsi, kar nas svet nosi, le bratje in sestre . . .
Ne bo več trinogov, ne bo več robov!

Anton Aškerc, iz "Bajramske legende"

Anton Garden:

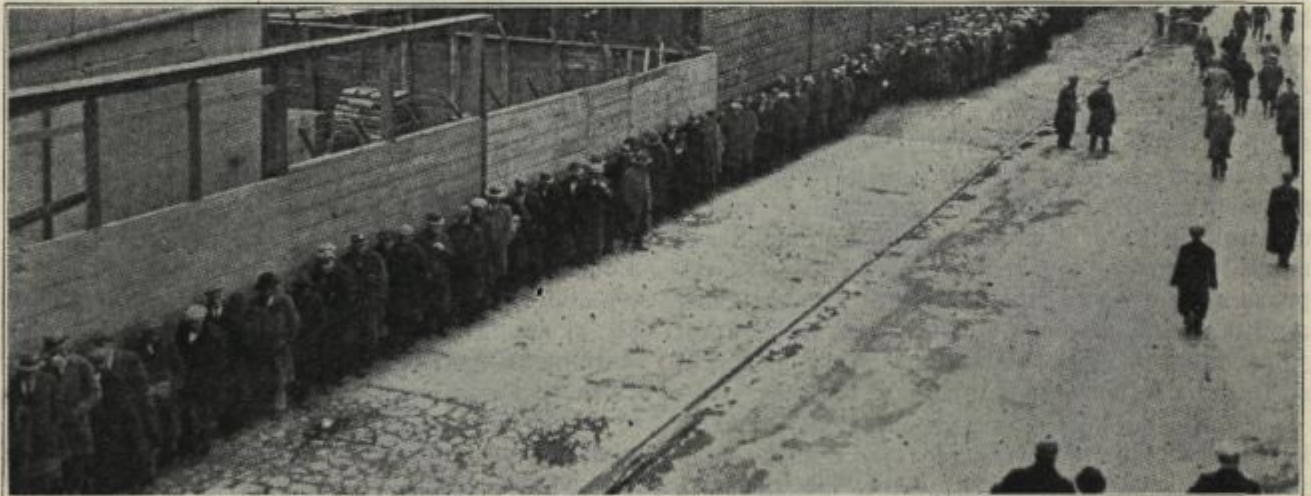
ČLOVEŠTVO NA KRIŽPOTI

KAJ bo rekel bodoči človek — na primer čez par stoletij — ko se bo oziral na sedanjo epoko civilizacije in motril to silno agonijo človeške družbe, ni težko uganiti. Cinik bo delal dovtype nad našo stupidnostjo, socialni zgodovinar in ekonom bosta zmajevala z glavo in se čudila kot se mi danes čudimo sežiganju "copernic" v srednjem veku in poznejši dobi.

Človeška zgodovina je velika veriga vstajanja in razkrajanja narodov in civilizacij; osvajanja teritorijev in kontinentov; pehanja ljudstev in zatiranja mas; graditev mest in držav in rušenje istih; zverinskih morij v imenu "domovine" ali tega ali drugega boga; revolucij in "narodnih junakov." Na drugi strani tehtnice so v resnici veliki možje: misleci in pesniki, iznaditelji in pi-

"svetnika" ali "coprnico" ali "obsedena", pač pa ga pošljemo v zdravstveni zavod.

Tudi nam je znano, da ni "vse tako kot je bilo" od pamtiveka. Prav za prav ni nič tako kot je bilo, ne človek niti njegove institucije. Vemo, da se vse spreminja eno ob drugem: človek radi okolščin in okolščine vsled človekovih prizadevanj in stremljenj. Mnogo institucij, ki jih vidimo ob zori človeške družbe in so se vzdržale od pamtiveka, so danes bistveno drugačne in v drugačnih formah, ki se razlikujejo od dežele do dežele in tudi v njenih mejah. Vzemimo zakon ali vero—dve najstarejši človeški instituciji—primitivnega, staroveškega, srednjeveškega ali modernega človeka. Kontrast je velikanski tako v formi kot bistveno. Celo "sveta" institucija privatnega lastništva se

Krušna procesija, ki se veča od leta do leta.

satelji, znanstveniki in umetniki in končno Spartaki in Debsi, ki so vodili boj v interesu zatiranih.

Pestra je ta slika človeških blodenj in aspiracij. Dovolj epoh v zgodovini civilizacije, nad katerimi se človek čudi vsled podobnosti življenju v džungli, ali divi in bohotti nad zaslugami nesmrtnikov na tem ali drugem polju, ki so se borili proti staremu in škodljivemu in utirali pot novemu in človeštvu koristnemu.

* * *

Star je izrek, ki pravi: "Človek, kam je tvoja pot?" Veda nam je razvozljala razvoj življenja. Misterij: od kod človek in druga živa bitja, ni več misterij. Solnčna eklipsa ni več znamenje, da se bliža "sodni dan". Strela ni več "žuganje" boga. Kuga ni več "kazen božja". Za vse to—in stotine drugih "misterijev"—imamo znanstvene razlage. Vsem praznoverjam, ki so bila nekdanj smatrana za "dejstva", so izpodbita tla. Psihopatika—duševno bolnega človeka—danes ne proglasimo za

bistveno spreminja oziroma deli v vidno ločljive vrste in te vrste pa zopet spreminjajo in izpodrivajo druga drugo.

Danes tudi vemo, da se svet ne konča za neko visoko goro ali horizontom. Nekdanj so celo največji "učenjaki" smatrali, da je na "robu zemlje" velikanski "prepad"—"pekel"—, teologi pa so iznašli "drugi svet"—nebesa— nekje "nad zvezdami" in nekoliko nižje oziroma nad "peklom" pa vice, kjer so trpinčili sami sebe in ubogo človeštvo.

O kakšnem "robu" zemlje in velikanskem "prepadu brez dna" nam danes ni nič znanega. Vemo pa pozitivno, da sta leta 1931 dva ameriška letalca—Post in Gatty—obkrožila svet z aeroplanom v 8. dneh in 51. minutah (v zraku sta bila le 4 dni, 10 ur in 8 minut). O južnem in severnem tečaju imamo celo filmske slike. "Prepada", kjer se svet konča, ni nihče našel.

Tudi vsemirje ni več misterij: fotografski po-

snetki mogočnih teleskopov nam pokazujejo "lučke" na nebu—milijarde je teh—kot svetove in planete. Kolikor je veda mogla do sedaj rešiti ta misterij, je svetovje neskončno. Če je kje za kakšno najoddaljenejšo in še neodkrito zvezdo "prepad"—ali pa nebesa—o tem ne vemo ničesar.

Tudi narava nam ni več skrivnost. Z iznajdbo kompasa je človek pričel krmariti križem sveta. Odkril in podjarmil je nove kontinente. Z iznajdbo parnega stroja in stroja na gasolin ter brzjavom je brezprimerno skrajšal daljave. V štirih dneh in pol smo z najhitrejšim parnikom v Evropi ali obratno. Novice iz Daljnega vzhoda ali obratno, južnega ali severnega tečaja čitamo še isti dan—par ur po dogodkih. V resnici je svet le par dni velik—toliko kot Kranjska sredi zadnjega stoletja.

Znanstvenik Beebe se je nedavno potopil 2,200 čevljev v morje in po radiu pripovedoval o pomorskem življenju v tej globočini. Profesor Piccard hodi na izlete v stratosfero—16 milj visoko. V Franciji izdelujejo stratosferno letalo. Vodna sila pri vodopadih je vprežena, da služi človeku: poganja stroje in razsvetljuje mesta in bivališča, greje stanovanja in kuha jedi, leči človeka in ga ubija. Pritisneš na gumb ali sprožiš ročaj in razsvetli se krog tebe ali zabrni tisoče strojev.

Človek je razparal trebuh zemlje in jemlje iz nje neprecenljiva bogastva; prekrizal je svet s cestami, po katerih drve vlaki in avtomobili; si zgradil ogromne tovarne in nebotičnike—za odpravo slumov se ne zmeni; dvignil produktivnost zemlje, da lahko nasičuje dvakrat toliko ljudi kot jih živi na nji. Vsaka oseba v Ameriki ima v službi povprečno 30 mehaničnih sužnjev.

Človek bi lahko našteval in našteval pripomočke za ustvaritev pravega raja na zemlji. Podjarmil si je ves svet, odkril nešteto misterijev in zgradil stroje, ki so pravi čudesi. In vendar . . .

* * *

In vendar je svet v agonijah kot jih ne pozna skoraj nobena druga doba. Tisoči, milijoni stradajo. So v kleščah brezdelja, negotovosti in v strahu pred lastno senco. In to kljub temu, da ima svet v rokah pripomočke—stroje in vedo—, da lahko v razmeroma kratkem času za vedno prežene morečo nesigurnost in se iznebi strahu pred lastno senco. Potrebuje le navadno zdravo pamet in pa volje in energije za preureditev sveta, sistema človeške družbe tako, da bo dosegel, kar želi in potrebuje.

Prej sem omenil, da vemo: odkod človek. To vprašanje, ki je človeštvu nekaj delalo silne, mnogokrat največje preglavice in so se radi tega celo vršila klanja, je danes že razrešena uganka. Le odpreti je treba knjigo znanja in nam se razgrne pred očmi njegova stotisočletja dolga povest, ves njegov agonični razvoj do danes.

Težje pa je vprašanje: Kam človek? To vprašanje mogoče ni tako velika uganka ali misterij,

če ga gledamo in razglabljammo iz daljše perspektive, kot pa glede dogledne bodočnosti. Za nas je vprašanje sedanosti in nekaj bodočih desetletij silne važnosti, ne le ker živimo v dobi, v kateri si klešemo obstanek in življenjske prilike, ki za milijone pomenijo obupno revščino ter fizično in duševno propadanje, ampak tudi, ker je nabita z možnostmi, ki imajo lahko najtragičnejše posledice za vse človeštvo.

Sedanja kriza je fundamentalna. Sega prav v korenine naše socialne in ekonomske družbe. V jedru je identična s krizami, ki so v preteklosti prinašale smrt narodom in civilizacijam. Povsem napačno je mnenje, da se bomo že na kakšen način izvlekli iz tega kaosa in anarhije ter pričeli novo epoho bodisi v okvirju sedanje družabne forme ali pa se znašli v novi družbi—kar tako avtomatično, po zaslugi nekih tajnih sil, ki bodo same ob sebi napravile red iz kaosa.

Zgodovina nam priča, da družabni razvoj ne pozna stalnega napredka, pač pa je podoben barometru, ki se dviga in pada. Res je, da se naša civilizacija lahko ponaša z iznajdbami, znanjem in pridobitvami kot nobena druga civilizacija v preteklosti. Ni pa to nobena garancija, da se z današnjo civilizacijo ne zgodi tako kot se je zgodilo na primer z babilonsko, egiptsko, grško, rimsko, inkiško in drugimi. Iz izkopnin in odkritij teh mrtvih civilizacij vemo, da so bile na razmeroma visoki stopnji razvoja, čeprav niso poznale moderne strojne tehnike. Vemo tudi, da razkroj teh civilizacij ni bil v pomanjkanju vede in tehnike, ki sta le orodje človeka. Propadle so vsled lastnih destruktivnih sil; to posebno rimska civilizacija, ki je poznala prav tako visoko razkošje in degeneriranost na vrhu in prav tako veliko siromaštvo na dnu kot ga poznamo mi.

Tisti, ki menijo, da se bomo že na kakšen način izvlekli iz te krize v boljšo dobo, v "normalnost" in "prosperiteto", so slepi za dogodke, ki se gode okrog nas. Popolnoma ignorirajo silne sposobnosti današnje civilizacije za lastno destrukcijo, oziroma te sposobnosti često slepo pospešujejo. Nobena druga civilizacija ni sedela na tako veliki smodnišnici kot sedi sedanja. Če eksplodira, kar se lahko zgodi, ker se destruktivne sile nagleje kupičijo in drviyo v večjem tempu kot pa protisile—sile napredka—, je več možnosti, da bo rezultat te eksplozije popolna destrukcija in ne rojstvo nove, boljše človeške družbe.

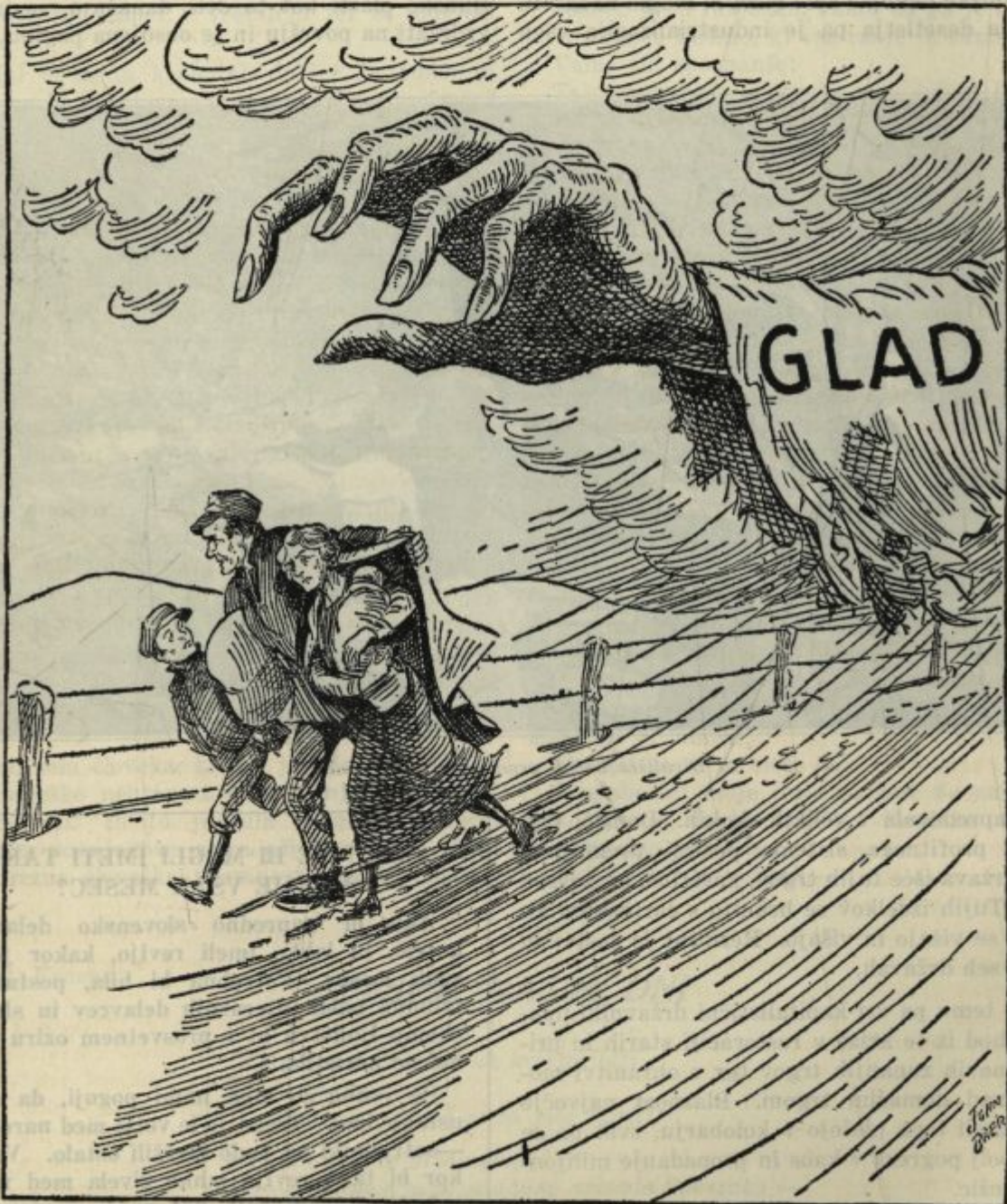
Nova svetovna vojna, ki ni izključena, ker so danes vse države bolj oborožene in odnošaji bolj napeti kot pred zadnjo, bi najbrž res pomenila konec kapitalizma. Ampak graditi novo družbo na njegovih razvalinah bi tudi pomenilo agonije, ki bi bile lahko silnejše od oboroženega konflikta, kot je sedanja kriza vsaj za Ameriko silnejša od zadnje svetovne vojne. Iskati izhoda v tem, v destrukciji človeške družbe, je podobno bolniku, ki išče zdravja ali konca v gorečem poslopju.

Človeštvo stoji na križpoti. Ako v bližnji bodočnosti ne prične izvajati temeljitih ekonomskih in socialnih izprememb na principih kolektivne družbe, je popoln debakel neizogiben. Alternativa je: socializem ali samomor. Drugega izhoda ni.

Kapitalizem si sicer zna podaljšati življenje s fašizmom, kar pa ni nobena solucija socialnih in ekonomskih problemov niti mednarodnih vprašanj. Fašizem pomeni le novo tiranstvo v interesu vsemogočne države in skupine, ki je na krmilu. S politično diktaturo je sicer zmožen zmanjšati notranji kaos in anarhijo, česar *laissez faire* ka-

pitalistična država ni, ni pa zmožen rešiti fundamentalnih socialnih in ekonomskih vprašanj, še manj pa mednarodnih problemov. Slednje že vsled tega ne, ker je po težnjah in smernicah ekstremno nacionalističen in imperialističen. Fašizem tudi ne pomeni odstranitev vojnih nevarnosti, ampak le povečanje in intenziranje istih.

Človeštvo si lahko ustvari boljše družbo le, če se otrese blaznega nacionalizma—ekonomskega in političnega—in se oklene socialističnega programa in filozofije. To zahteva ustroj moderne ekonomske družbe, v kateri je človek odvisen od prilike

Narisał John Baer.

Zavetje in varnost pred gladom nudi delavstvu edino socializem.

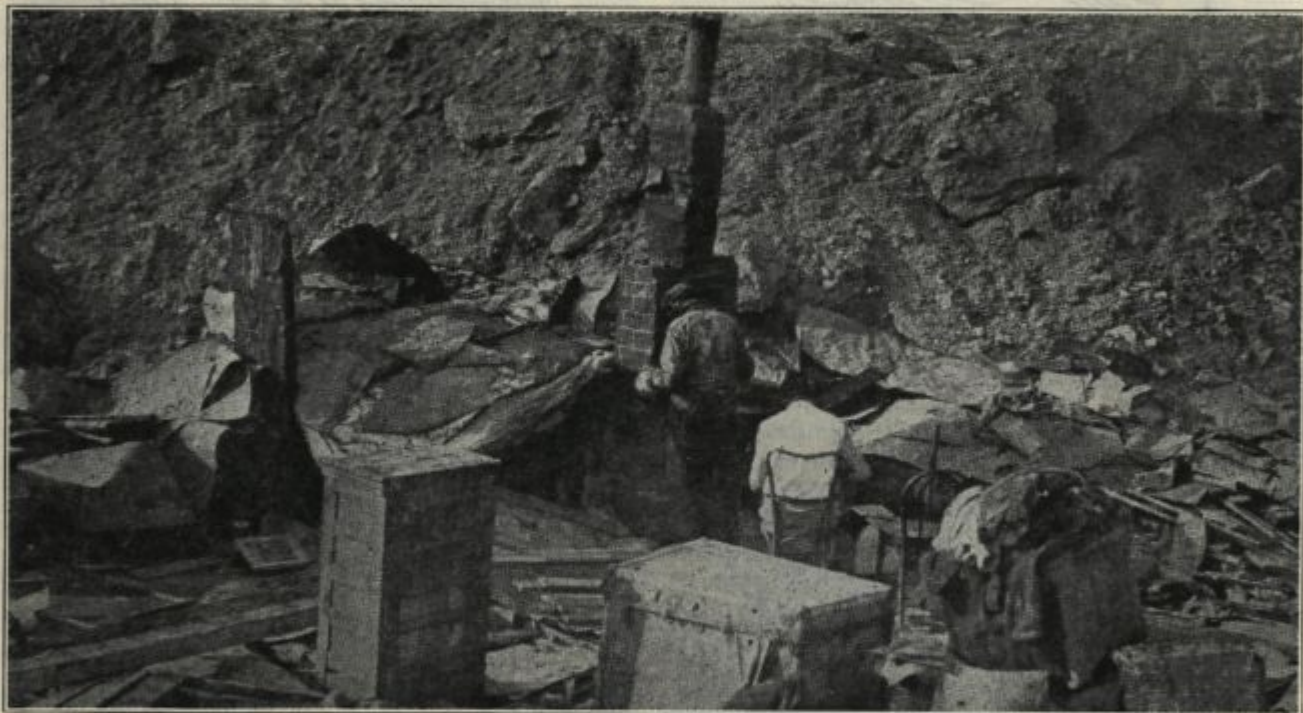
do dela in zaslužka. Te prilike pa on ne poseduje niti ne kontrolira, marveč njegov delodajalec— korporacija. Sam v najboljšem slučaju poseduje le hišico, od katere pa ne more živeti; na splošno nima nič drugega kot svojo delovno silo, bodisi fizično ali umsko, katero mora prodajati na trgu. Če ni kupca, če dela ne more dobiti, je ob sredstva za življenje in vsled tega često na slabšem kot je bil tlačan ali telesni suženj.

Z gospodarskega in kulturnega stališča celote je kapitalizem pomenil velik korak k napredku. Dokler je bila strojna produkcija koncentrirana v par državah, je še šlo, ker je bil trg dovolj velik za odvišne produkte, katerih si domače delavstvo radi prenizke nakupovalne moči ni moglo nabaviti.

Zadnja desetletja pa je industrializacija vseh

ne večja potreba za izvajanje socialističnega programa. To lahko vidi vsak, ki ni slep in če se hoče poglobiti v socialistično filozofijo in zahteve. Brez socializiranja vseh glavnih industrij ter planirane ekonomije ni izhoda. Pod sedanjo stopnjo kapitalističnega razvoja je kaos, vedno večji kaos neizogiben. V kaosu pa ni rešitve, ampak destrukcija.

Vrednost in pomen vseh naših gospodarskih in kulturnih pridobitev, ki niso majhne, je v tem, če se bo človeštvo še ob pravem času zavedlo in preprečilo počasni ali hitrejši samomor na debelo. Nobena civilizacija, ki peha v propast milijone in milijone delovnih mas in v degeneriranost gornje ljudske plasti kot to dela današnja, se ne more vzdržati na površju in je obsojena poginu.

Bivališča bivših graditeljev hiš in palač.

držav napredovala v velikih skokih. Domači trgi so radi profitnega sistema postali premajhni. Vsaka država išče tujih trgov, kateri se pa povsod krčijo. Tujih izdelkov se branijo s carinskimi zidovi, ki se višajo in višajo. Rezultat je zastoj in kaos v vseh državah.

Kljub temu pa vsi kapitalistični državniki upajo na izhod iz te krize v restoraciji starih in pridobitvi novih zunanjih trgov ter v ohranitvi monopola nad domačim trgom. Blaznost največje mere! Radi tega plešejo v kolobarju, svet pa se bolj in bolj pogreza v kaos in propadanje milijonskih množic.

Logika socialistične kritike kapitalističnega sistema ni bila nikdar realnejša kot je danes, niti

ČEMU NE BI MOGLI IMETI TAKE REVIJE VSAK MESEC?

Ako bi napredno slovensko delavstvo hotelo, bi lahko imeli revijo, kakor je ta, vsak mesec. Potrebna bi bila, postala bi tribuna naših literarnih delavcev in slovenskemu ljudstvu bi v prosvetnem oziru neizmerno koristila.

Še vedno so med nami pogoji, da si jo ustanovimo. Treba je le volje med naročniki —sotrudniki pa bodo izvršili ostalo. Vsekakor bi taka revija lahko živela med našim priseljeništvom dalj, kot pa je usojeno povprečnemu slovenskemu časopisu.

Ivan Jontez:

UPAJ, ČLOVEK!

KO je krivil hrbet pred barbarskimi osvojevalci in kraljevskimi kurtizanami mračnih davnin in pozneje pred zlohotno lesketajočo se tiaro rimskih škofov in črno, okrvavljeno jezuitsko haljo, si je želel, da bi se mogel povzpeti na najvišji gorski vrhunec tedaj še ploščatega sveta, da bi se odondod zasmel vsemu svetu v klavrno-nori obraz; danes, v prosvitljeni dobi gigantskih blaznih sleparjev in morilcev, kakršnih ni videl svet poprej, si želi, da bi mogel poleteti na najbližji sosednji planet v vsemirju ter se smejati odondod. . .

Smejati bi se in krohotal, dokler ga smeh in krohot ne bi popolnoma izčrpala, in še umirajoč bi se smejal, krohotal, smejal. . .

Smejati bi se človeški neumnosti, iz katere izvirajo vse zlo, ki tepe človeka.

Človeku bi se smejal, ki ne more razumeti človeka, ki uničuje človeka, ga tišči v blato, mu izpija kri, izsesava mozeg, se sam pusti izmozgavati in ubijati, trpinčiti in trapiti človeku; smejati bi se človeku, ki je najneumnejša žival pod našim solncem!

Saj vendar veš, človek, kaj je tisto edino, kar te povzdiguje nad druge živali?

Tvoja božanska, nedosegljiva in nenadkriljiva neumnost!

In tej bi se jaz, tvoj brat, ki mi je dano videti neumnost tvojega gorja, o slepi človek, smejati, dokler me ne bi vitriol tega bolečega smeha vsega razžrl in bi ostal po meni samo še rezki jek mojega v razočaranju in bolečini rojenega smeha, ki bi blodil po vsemirju kot Večni mornar ter se hahljaje odbijal od vsemirskih svetov, katerim je bilo prizanešeno s človekom. . .

Poznal sem človeka, ki mu je bilo dano, da je videl človeško neumnost v vsej njeni pošastni brezmejnosti. In to je bila njegova nesreča. Kajti čim so njegove ostre oči proniknile skozi temo brezna človeške neumnosti, ga je popadel

neusmiljen, krut smeh, ki se mu ni mogel iztrgati iz objema.

Ljudje so uzrli v njem norca ter ga zaprli v blaznico!

Ubogi človek je videl v tem višek človeške neumnosti ter se popolnoma predal v blaznost tira-jočemu smehu, ki ga je kmalu umoril.

Pred menoj lebdi v temi njegov blede obraz, kakršnega sem videl, ko je nemo strmela iz ozke, tesne krste.

Spačen je in razjeden, kakor da ga je bil nekdo polil z žgočo kislino, ki vse razje in razžre.

Vame sili spoznanje:

Tak smeh rode le brezupnost, žalost in groza!

In vsakdo, ki se mu preda, mora umreti!

Ob tem spoznanju me pretrese mrz in glava mi klone spoštljivo pred bolečino, iz katere se je rodil smeh, ki je umoril človeka, kateremu je bilo dano videti človeško neumnost v vsej njeni pošastni brezmejnosti. — — —

Gosto temo vidim vsenaokrog in zdi se, kakor da je ni luči, ki bi jo mogla razpršiti.

Iz brezdačnosti in brezmejnosti te pošastne teme doni blazen krohot.

"Ho-ho-ho-ho-ho-ho-hoo!"

In zatem strese temo silen glas, porogljiv in zbadljiv, pomilovalen in žgoče boleč obenem:

"Človek!"

In jaz prisluhnem.

"Smej se, opica, smej se!"

"Ha-ha-ha-haaa! Ho-ho-ho-ho-hoo!"

Prav tako se je smejal tisti človek, ki je umrl od smeha!

Jaz pa se ne smejem. Ne upam se. Bojim se, da bi potem ne mogel več nehati, dokler me blazni smeh ne bi umoril.

Umreti pa se mi noče še.

V globočini moje duše namreč še zmerom tli tiho upanje, da bo ta silna človeška neumnost nekega dne poginila.

Saj vendar ni večna? —

Anna P. Krasna:

PESEM NAŠIH DNI

ZDAJ smo vsi, kot na križ pribiti,
in vsak si misli:

S pribitimi rokami se ni moč boriti.

In tako visimo brezmočni,
kot razdvojena in premagana armada Spartaka —
v krvavih kapljah našega trpljenja
pa se zdaj, kot takrat,
snov življenja novih dob pretaka. —

Anton Slabe:

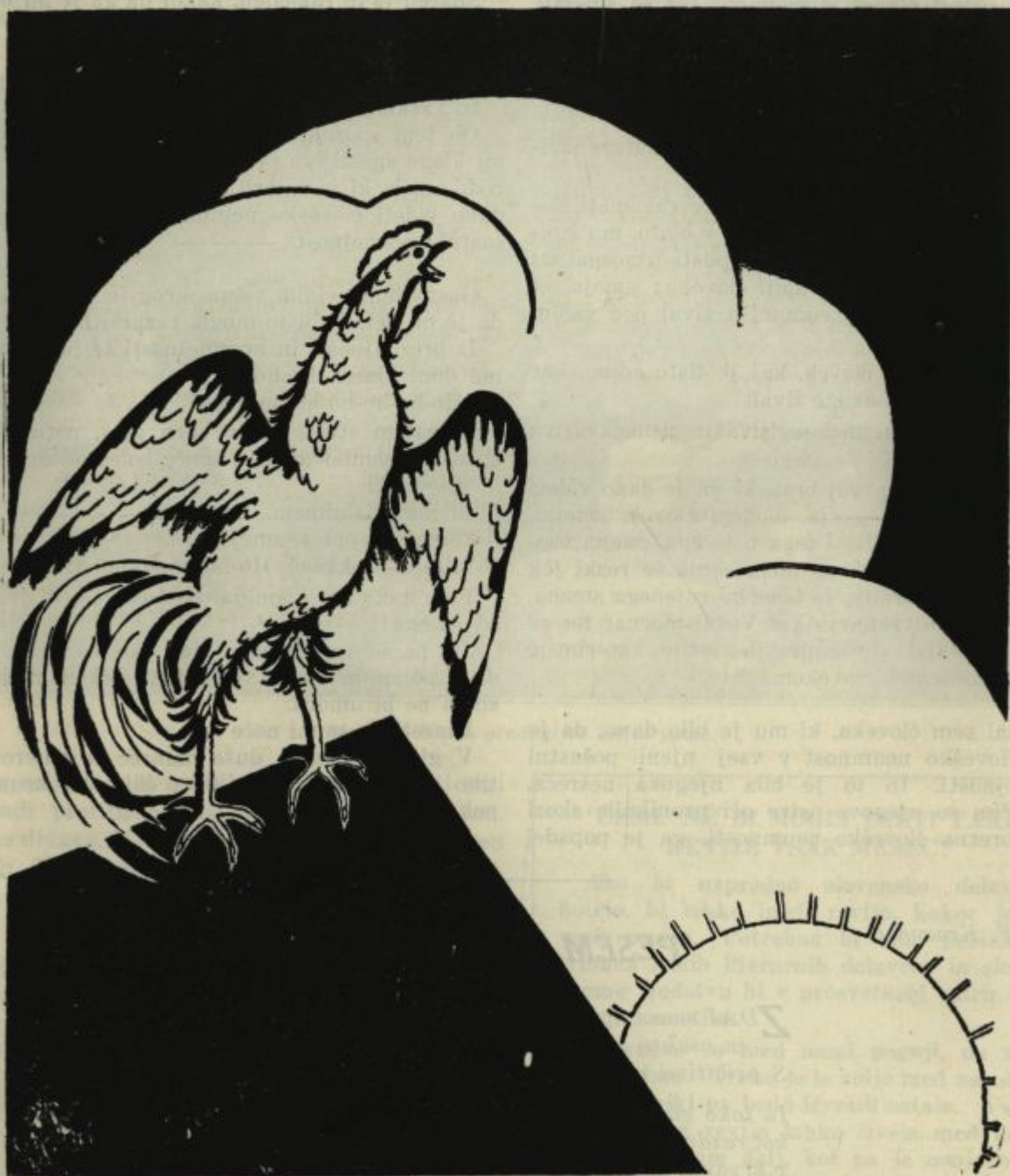
PRAZNIK DELA

SPET se sliši klic, ki poziva delavce na praznovanje mednarodnega delavskega praznika, dneva, ki je postal simbol solidarnosti delavcev po vsem svetu.

Praznik dela—1. maj—je izmed vseh praznikov najmodernejši. Ni posvečen nikakim verskim osebam ali simbolom, ne vabi nas, da se zamislimo v onostranstvo, v tajne smrti in groba. Praz-

nik velja veliki sili, ki oblikuje človeštvo in ustvarja prave čudeže, dostojne božanstva. Ta sila ni zunaj človeštva, marveč v njem samem. Ime ji je delo, in delo je največji čudodelec sveta.

Nekdanji rodovi ne bi mogli ustanoviti praznika dela. Taka misel bi nasprotovala vsem njihovim nazorom in vsemu njihovemu čuvstvovanju. Zakaj delo je bilo nekoč potrebno zlo, ki so ga

POZDRAVLJEN, NOVI DAN!

opravljali samo manjvredni ljudje. Suženjstvo se je v veliki meri razvilo baš iz mržnje do dela. Najlepše stavbe, prometne ceste in drugi sledovi javnega dela, ki so se nam ohranili izza starih časov, so bili zgrajeni z neizmernimi žrtvami. Pravijo, da so pri zidanju piramid poginili milijoni ljudi. Mogočniki starega veka so bili uverjeni, da je vsak kamen, ki se vloži v zid, za kraljevo palačo ali grobnico dragocenejši od življenja podrejenega človeka. Danes vemo, da ne bi kultura Grške in Rima nikdar pognala toliko divnih cvetov, če ne bi stale njene korenine v rodovitnih tleh znoja, krvi in solza brezpravnih ljudi, ki so opravljali vse fizično delo in katerih življenje ni imelo nobene veljave.

Zgodovina človeškega dela je ena najzanimivejših zgodovin—daleko zanimivejša nego vsi opisi slavnih kraljev in usodnih bitk. Vsi barbarški običaji, vse laži o mogočnih vladarjih bodo nekoč človeštvu nezanimive in puhle, vedno pa bo vpraševalo, kako je napredovalo delo in kako se je človeštvo z njim dvigalo k napredku in svobodi. Zato ni nikakega dvoma, da bo praznik dela v bodočnosti še pomembnejši in splošnejši nego je danes. To bo dan, ko bo vse človeštvo slavilo božansko moč, ki je izšla iz človeka in združila med seboj kontinente, premagala morja in puščave, kultivirala nerodovitne kraje, vpregla vso živo in neživo prirodo v službo človeštva in njegovih interesov.

Daleč v sivi preteklosti so časi, ko je bilo vsako delo, celo duševno, predmet zaničevanja, toda neizprosni socialni procesi so odpravili idile brezdelnega življenja. V vsem človeštvu se oglašala danes daljna slutnja, da spe v delu, organiziranem, splošnem delu silne možnosti razvoja in napredka. S to slutnjo je združen sladak sen o novem zemeljskem paradizu, ki bo nastopil tedaj, ko bo delo odrešilo človeštvo. Ta rešitev pa mora priti v dobi, ko bodo opravljali stroji vse težko in naporno delo in ko bo človek potreben samo kot nadzornik teh mehanskih sužnjev, ki se ne bodo upirali in ne zahtevali izjemnih pravic. Velik sen, ki ga sanjajo pesniki in socialni reformatorji . . .

Toda naše življenje je daleč od sanj. Mi vemo, da je baš doba strojev, ki je tolikanj pomnožila bogastvo privilegiranih slojev, silno poslabšala socialne odnose in pretvorila delo v trpljenje.

Tehnika je mehanizirala človeško delo, stroji so izpodrinili množice ljudi in jih proletarizirali. Zadnja desetletja, ki se toliko ponašajo s svojo znanostjo in s svojimi uspehi, so najbolj zaslužnjila človeka stroju. Vpregla so v tovarniško delo celo ženske in otroke.

V zelo rafiniranih oblikah so se pojavili stari instinkti, ki so vodili že egipčanske in druge mogotce: Vsak industrijski produkt je dragocenejši od življenja podrejenega človeka . . .

Te opazke ob 1. maju, prazniku dela in delavstva, se tičejo zgolj nekaterih podrobnosti v tej ogromni mreži zapletenih problemov, ne pa zgodovine socialnih odnosov, katere se ne more obdelati v kratkem spisu. Predvsem se tičejo zavesti, da je delo največja življenska vrednota, a da merilo življenja ni delo, marveč človek. Vse, kar se dela, se bi moralo delati zaradi človeka. Možnosti napredka, ki spe v organiziranem, smotrenem, tehnično in znanstveno podprtem delu, niso nikdar tako čudežne kakor je čudežno eno samo človeško življenje. Zato je treba, da razumemo klic naše dobe, ki se upira takemu napredku, ki zahteva žrtve neštetih ljudi. Milijoni človeških bitij predstavljajo večjo zalogo energij nego tisoče tovarn. Te energije niso enostranske kakor v strojih, kajti človek ni stroj.

Treba je varovati človeka. Vse, kar ustvarja delo, bi moralo biti v prid človeštvu. Brez posameznika ni človeštva. Napredek je tedaj mogoč samo z vzajemnim, za vse enako odgovornim delom in na podlagi za vse pravične delitve kruha, prostora in počitka.

Danes je vse v boju zoper človeka, ki dela in ustvarja. Delavec dela in plačuje vse ekonomske nezgode in katastrofe: on je prva žrtev gospodarskih kriz, na njega se vale vsa bremena vojnih časov.

Delo je božanstvo, toda ne v starem smislu. Ne božanstvo, ki pred njim trepečemo, ki nas zalezuje, nam preti z groznim maščevanjem, ki terja od nas kri in solze. Ne, delo je blago božanstvo, ki nas povzdiguje, nam daje pravo vrednost in polno pravico do življenja. Delo je to, kar smo mi, del našega bistva, življenje naših organov, udejstvovanje naše življenske volje, našega veselja, našega talenta.—Slava delu!

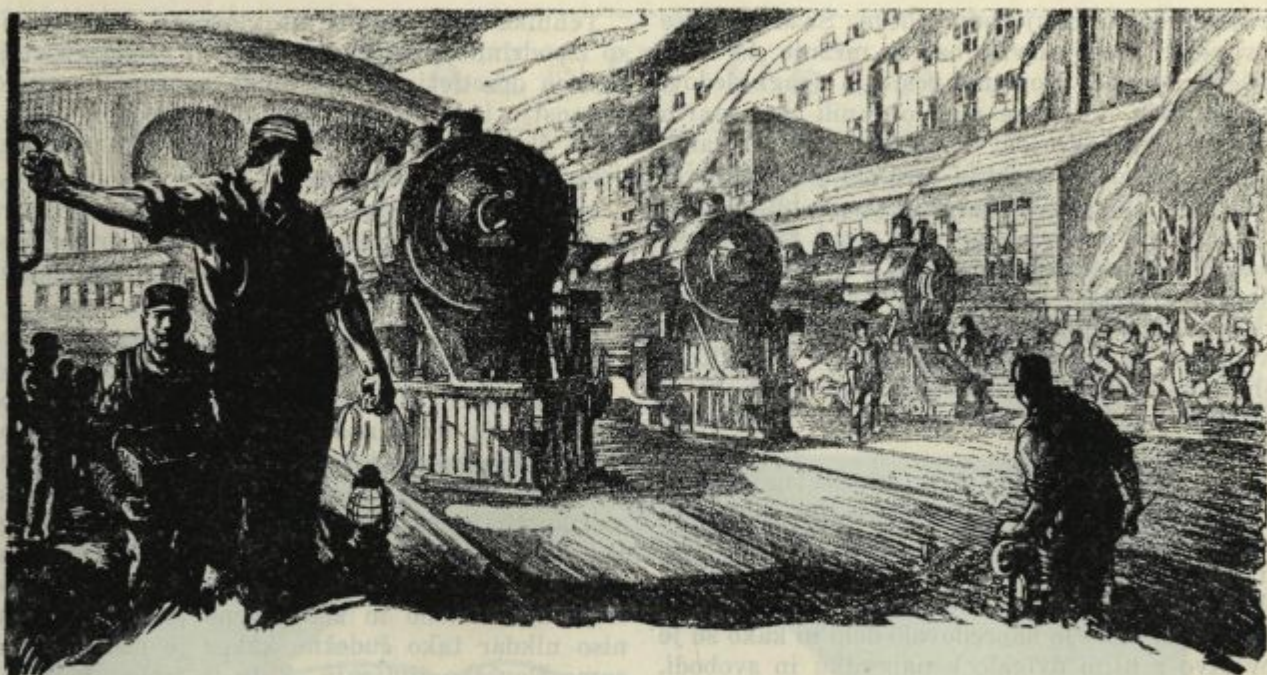
Anna P. Krasna:

MNOŽICE

*Žrtvuj se zanje in te bodo
na križ razpele —
zavihti bič, pa ti bodo
sredi krvi in vsega pomanjkanja
slavo pele.*

*— Zato, če jim hočeš dobro,
kar vihti bič —
za prazno slavo in grdo nehvaležnost
pa ne maraj nič! —*

TONE ČUFAR:

V ŽELEZOBETON

P o p o t n i k :

Čudo mogočno, čudo prelepo
se je razkrilo mojim očem:

Iz prekopane zemlje in razoranih tal
se dvigajo stavbe ponosne.

Iz mrtve pokrajine
je vstalo živo mesto.

Zravnani so griči, zasute kotline,
po lepi ravnini so ceste speljane,
ob cestah širokih so hiše visoke,
v hišah pa solnčni domovi ljudi.

Jaz pojdem na cesto,
da pridem v mesto,
ki v jutranjem solncu blesteče žari.

G l a s i z z b o r a :

Nikamor ne pojdeš!

Cesta ni prosta.

Graditelji mesta
so zajezili njeno širino.

P o p o t n i k :

Ja pojdem,

jaz hočem v lepo ravnino,
med srečne, vesele in zdrave ljudi.
Kdo mi ubrani v mesto prostrano,
če v meni hotenje plamteče gori?

Z b o r :

Mi, zidarji stavb visokih,
tlakovalci lepih cest,
mi zastavljamo ti pot.

P o p o t n i k :

Od kod prihajate,
kam ste namenjeni?

Z b o r :

Zravnali smo griče, zasuli kotline,
dvignili stavbe iz skalnatih tal,
Lepota stvaritve se vzpenja v višine,
mi pa odhajamo zopet drugam,
da preobrazimo zemljo puščobno,
preoblikujemo mrtve krajine
s trudom napornim, s krvavimi žulji
v žive dokaze naših stremljenj,
za potrdilo našega dela,
smisla in vrednosti naših življenj.

P o p o t n i k :

Čuden ponos in neznana prevzetnost
diha iz vaših besed.

Vi ne morete biti svečeniki lepote,
vi niste stvaritelji solnčnih krasot.
Grobi, zakrknjeno mrki obrazi
niso še nikdar lepote znanili,
črno zamazana, suženjsko sklonjena bitja
niso nikoli prinašala čara
vedrih obzorij žejnim ljudem.

G l a s i z z b o r a :

Tujec, nikar se ne smeši!

Ti ne poznaš sveta,
zato ne veš, da tvoja beseda
bije resnici v obraz.

Z b o r :

Tvoja misel nas tepta in ponižuje,
Ti ne spoštuješ našega dela,
ti ne razumeš, da je trpljenje
upognilo naša telesa.
Ti ne pojmuješ, kaj so ustvarile
naše zamazane, žuljave roke,
s solncem prežgane,
v znoju umite,
vse prekovane ob delu težaškem,
naše, v mrazu skaljene moči.

G l a s i z z b o r a :

Ti se udajaš le slepi nasladi
svojih oči!

Z b o r :

Mi pa poznamo spočetje in rojstvo
vseh ustvaritev.
Vsa dela so šla skozi nas.
Spoznali smo nevarnost kamnologov,
temo in muko rudnikov globokih,
staljeno jeklo v plavžarskih pečeh.
S prekopi smo zvezali morja,
raztrgane zemlje z oboki velikih mostov.

P o p o t n i k :

Iz kamnologov ni vstalo to mesto!

Z b o r :

V njih smo izbrusili marmorne skale,

si nasejali peska za ceste
in nalomili kamnov za stavbe,
si poiskali vsega, kar dali
so kamnologom za kras
teh palač.

P o p o t n i k :

Kaj ste iskali v rovih pod zemljo?
Tam ni svetlobe in ne lepote,
ki jo razkrivajo hiše visoke.

Z b o r :

V rovih je ruda, so drage kovine,
rovi so gnezda velikih dobrin.
V njih se toplota iztrga iz zemlje,
Premog iz črnih podzemskih krtin
greje udobne, razkošne domove,
kuri visoke, sajaste plavže,
kjer se vsa ruda v kovine stali,
kjer se pripravljajo močne traverze,
silni nosilci velikih zgradb,
železna ogrodja vseh mest
in tovarniških stavb.
Opore obokov, stolpov, kaminov,
prekopov in dolgih mostov.
Mi smo graditelji čudnih lepote,
mi smo stvaritelji solčnih krasot.
Naše roke so življenja pogon,
naše stvaritve pa silen
in trden železobetone.

Poštanek slovenske socialistične organizacije v Clevelandu

Iz nekega poročila v drugem letniku Glasa Svobode je razvidno, da je bilo v Clevelandu ustanovljeno "prvo slovensko socialno društvo" leta 1894. Ustanovitelj je bil znani slovenski socialist tedanjih dni Fred Pače (Petsche). Zaradi pomankanja pristašev je kmalu propadlo.

Drugi klub je bil ustanovljen 15. avgusta 1903. Glas Svobode z dne 21. avgusta 1903 piše:

"Gospod Konda, sotrudenik Glasa Svobode, poroča iz Clevelanda, Ohio, da je tamkaj s pomočjo par drugih sodrugov ustanovil socialni klub. Sestanek se je vršil 15. avgusta (1903) na 13 Clifton cesti. Vpisalo se je takoj 26 udov, kateri so ob priliki tudi poravnali svoj prispevek. Uradniki so: Anton Tischler, tajnik; John Meden, blagajnik; Joe Zavertnik, organizator; Frank Paylek in Frank Tancek, poslanca."

Jože Zavertnik se je leto pozneje preselil v Chicago, kjer je prevzel uredništvo Glasa Svobode.

Poznejši klub št. 27 JSZ, ki je eden izmed najstarejših in najdelavnejših klubov v JSZ, je bil

ustanovljen 25. sept. 1910 na pobudo Jožeta Bratkoviča, ki je bil tedaj potovalni agitator JSZ in Proletarca. Ustanovni sestanek se je vršil pri Korčetu. Bratkoviča je predstavil Ivan Meden, ki je bil za časa svojega bivanja v Chicagu član kluba št. 1 in pred tem pa prej imenovanega kluba (leta 1903) v Clevelandu. Eden govornikov na sestanku 25. sept. 1910 je bil tudi J. Zabric iz Conemaugha, Pa. V novoustanovljeni klub se je vpisalo 27 članov. V začasni odbor sta bila izvoljena Jože Jauch za predsednika in Ivan Meden za tajnika. Na redni seji 9. oktobra 1910 pa so bili izvoljeni v odbor sledeči: Vincenc Jurman, tajnik; M. Šorn, blagajnik; Jože Jauch, organizator; Matth Petrovich, zapisnikar.

Več o klubu št. 27 je v J. Jauchovem članku v jubilejni številki Proletarca z dne 1. maja 1930.

Bilo bi priporočljivo, da bi clevelandski sodrugi zbrali vse podatke o početku socialističnega gibanja med Slovenci v tej največji naši naselbini in o poznejšem udejstvovanju klubov JSZ. Tak spis ne bi bil samo velike zgodovinske vrednosti nego tudi zelo zanimiv.

Frank Zaitz:

MUSSOLINI RIŠE NOV ZEMLJEVID

PO VERSAILLSKEM miru je Etbin Kristan, tedaj urednik "Proletarca," pisal, da ne bo nikoli pet let, ko bo Italija začela otvorjeno propagirati aneksijo nadaljnih dežel ob Jadranu. To, kar je vzela, potrebuje zaledja. Zdaj ima trden namen, da si ga vzame.

Italija je bila pred svetovno vojno in še nekaj časa potem zaveznica Avstro-Ogrske in Nemčije. Ker jima ni hotela na pomoč, kakor je zagotovila v pogodbi, sta ji obljubovali različna ozemlja, velik del Primorja in vsakojake koncesije, če se jima pridruži. Zavezniki, ki so se borili za "mir," "za odpravo vojen" in za "samoodločevanje narodov," so ji obljubili na račun Avstrije, Turčije in Nemčije veliko več in tako je Italija posegla v vojno s popolnoma bizniškega—krvavo-bizniškega stališča. Namreč veliko bolj odkrito, kot pa druge dežele, ki so si v tajnih pogodbah istotako delile plen na medvedovo kožo.

Italija je dobila po vojni veliko tega, kar ji je bilo obljubljenega, ampak ne vsega. Woodrow Wilson ji je bil najbolj na potu. Njeni delegati so se vrnili v Rim sicer s povečano Italijo, vendar pa ne s tolikšno kakor so zahtevali in pričakovali. "To je zato, ker je Italija neenotna in šibka," je trdila militantna klika in klicala državo na "pre-rojenje," da si izvojuje mesto, ki ji pripada. Zakaj čeprav je Italija bila šteta med velesile, so vlade ostalih velesil ravnale ž njo večinoma kot z državo drugega reda. "To bo nehalo, ko prevzamemo oblast mi," je grmel Benito Mussolini, ki si je bil tedaj že zamislil armado črnih srjce, s katero je nameraval vzeti vlado nad Italijo. In res je Italija postala njegova. Od tistih dob pa je obenem tudi evropskemu in svetovnemu miru nevarnejša, kot katerakoli druga dežela. Mussolini ni odgovoren nikomur. On je vlada, on je parlament, poveljnik armade in mornarice, cen-

zor in poglavar nad delavskimi (fašističnimi) sindikati in nad industrijo. Italijo je pretvoril v marioneto, ki se giblje, kakor on hoče. Kralj je njegov pečat in papež usmerja svojo taktiko po njegovih željah. Na kratko, Mussolini je Italija. Če se mu zazdi, ali ako se spozabi, jo zaplete v vojno preko noči, ker v njegovi državi zdaj ni sile, ki bi ga hotela ali mogla kontrolirati.

Mussolini se je nedavno pobahal, da državniki zdaj z Italijo občujejo tako, kot se za velesilo prvega reda spodobi. O svoji armadi pravi, da je ne samo prvovrstno oborožena in izvežbana, nego tudi navdušena za vojno kakor nobena druga armada. Vojna je višek patriotizma, vojna znači prerodenje naroda, vojna je znak žilavosti in kreposti, pravi Mussolini. Pacifistično gibanje v kakršnikoli obliki je v Italiji prepovedano. Takozvana izdajstva, ki so lahko čisto nedolžna—na primer žaljive opazke proti Mussoliniju ali fašizmu—se sme v Italiji kaznovati tudi s smrtjo. Ječe so polne političnih jetnikov. Ljudstvo je ukročeno; delavsko gibanje predvojne dobe strto popolnoma; mladino pa je vzgojil skrajno nacionalistično in si domišlja, da je dedič nekdanjega rimskega cesarstva in zato je njena naloga, podjarmiti si ves tisti svet, ki je nekdanj pripadal staremu Rimu. In Mussolini bo imperator.

Mussolini ima veliko občudovalcev tudi med ljudmi, ki ne verujejo v diktature. So kakor otroci, katerim se dopadejo drzni, "junaški," bahavi tipi.

Kadar hočejo državniki danes o tem ali onem problemu razgovora z Italijo, se morajo obrniti v Rim k Mussoliniju, ker je on edini, ki odločuje o svoji državi. Drugod so vlade, parlamenti, premierji, zunanji ministri, finančniki itd. V Italiji so ministri in poslaniki le izvrševalci Mussolinijeve volje. In Mussolinijeva volja je, da je prišel čas preureditve meja Evrope po njegovih željah. Zamišlja si jih tako, da bi dobila Avstrija nekaj svojega nazaj, in Ogrska nekaj svojega nazaj, istotako Nemčija, in da bi se ob enem povečala tudi Italija, poleg pa seveda obdržala tisto, kar si je "zmagovito (!) pridobila."

Diktatorju v Rimu je v veliko zadoščenje, ker so premierji raznih držav takorekoč diplomatično primorani, da prihajajo k njemu na posvetovanja. Včasih so morali italijanski ministri hoditi v druga glavna mesta. Zdaj jim tega ni toliko treba, ker drugi potujejo v Rim in se pogajajo za novo razdelitev dežel, ali pa mire Mussolinija in ga rote, naj ne zaneti novega požara. Meseca marca t. l. je bil pri njemu celo premier mogočne Velike Britanije Ramsay MacDonald. In temu

MUSSOLINI

je Mussolini brez ovinkov pojasnil, kaj hoče. On je za mir—za ohranitev miru, za absoluten mir pod pogojem, da ga garantirajo vse štiri evropske velesile izven Rusije (Italija, Nemčija, Francija in Anglija), v ta namen pa je treba priznati Nemčiji popolno enakopravnost, dovoliti ji, da se oboroži enako drugim, in njegov glavni pogoj pa je, temeljito revidiranje versailleske pogodbe.

Po odhodu MacDonalda so angleški vladni krogi v Londonu neuradno pojasnili, kaj misli Mussolini z revizijo mirovne pogodbe. On pravi, da so države in državnice, ki so nastale po vojni, nesmisel. Ogrožajo mir in stabilnost, spravile so s tira ekonomski ustroj Evrope in povzročajo napetost, v kakršni ni prestajati. Temu položaju je torej treba storiti konec, pa magari s silo. In silo naj preskrbe in svojo voljo forsirajo nad šibkejšimi omenjene štiri države.

(Kladderadatsch, Berlin.)

Razoborožitvena konferenca lige narodov v Genevi.

Takoj, ko je iz Londona prišlo poročilo, kako si Mussolini zamišlja preuredbo mej v Evropi, je vlada v Rimu zanikala resničnost načrtov in izjavila, da so izmišljeni. To je star trik diplomatov. Vlade male entente vedo bolje in prav dobro čutijo, da se nekaj plete za njihovim hrbtom. Običaj je, da vsaka vlada do zadnjega zagotavlja, da je za mir in samo za mir in to ponavlja še precej časa potom ko so topovi že sproženi. Nobena dežela ne zatrjuje, da ima imperialistične cilje, ampak nasprotno. Pa jih vendarle imajo.

Mussolini je za dogovor med Italijo, Nemčijo, Anglijo in Francijo, ki bi garantiral petletni mir v smislu revizije na račun malih dežel. Ampak koliko so taki dogovori in pakti vredni, dokazujejo vse neštete dosedanje in sedanje pogodbe ter pakti.

Italija še ne predlaga, da naj se tebinič menič razkosa Evropo. To bi bilo zanjo prenerodna poteza. Ampak s svojo politiko pripravlja teren, ko bo situacija za razkosavanje postala zrela, velesile pa naj bi, kakor v prejšnjih časih, delegirale to ali ono deželo, naj izvrši voljo vseh s svojo oboroženo silo, ako in kolikor potrebno.

Jugoslavija odgovarja, da ne odstopi prostovoljno niti pedi svoje zemlje. Rumunija isto. Poljska se jezi nad Francijo, ker je na predlog Italije cincala in končno odgovorila nanj zelo nedoločno. Češka je vznemirjena.

Če bi se evropske meje prerisalo po željah Italije, si slednja pripíše Dalmacijo, osvoji si popolnoma Albanijo, vzame si še nekaj Kranjske, in če mogoče Hercegovino in Bosno. To se glasi sicer utopično, toda Italija resnično goji take nade. Postati hoče absolutna gospodarica nad Jadranom in Balkanom. Ostalo Kranjsko in Štajersko bi dobila Avstrija in s tem odprto pot do Reke, ki bi jo Italija dala na razpolago Avstriji in Madžarski za prosto pristanišče. Poleg tega bi bil Avstriji približan Trst s svojimi ugodnimi železniškimi zvezami, ki jih je Avstrija zgradila pred vojno.

Madžarska bi dobila Banat, Transylvanijo in večino ozemlja, ki ga je imela prej. Hrvatom je Mussolini pripravljen dati samostojnost, toda Hrvatska bi bila zelo okrnjena. Iz Londona so poročali, da bi jo tvoril le "Zagreb in okolica."

Poljska bi se morala odpovedati privilegiju koridorja do Gdanskega in nedvomno bi pojačana Nemčija prej ali slej tirjala nazaj Pozanj in vse drugo ozemlje, ki ga je dobila od nje Poljska, dalje Šlezijo, obmejni pas, ki ga je dobila Danska, Saar in kolonije, ki so ji bile odvzete. Srbiji bi ostalo le malo od one zemlje, ki ji je bila pridružena po vojni. Revizija bi morala koristiti tudi Bolgariji. Na ta način bi nastala v Evropi povečana, pojačana Avstrija, ojačana Madžarska, večja Bolgarija, večja Italija in enakovredna Nemčija, ki bi skupno z Italijo nadvladale francoski vpliv.

Anglija je za revizijo, vendar ne v tako drastičnem smislu. Nemčija je za popolno zrušenje versailleske pogodbe. Države male entente in Poljska se protivijo in groze z odporom—če treba, pravijo, se zatečejo tudi k orožju. Francija je v zagatah. Rada si bi ohranila zavezništvo s Poljsko, Jugoslavijo, Češko in Rumunijo, na drugi strani pa ji gredo Mussolinijeve grožnje in jačanje Nemčije na živce in marsikdo v Franciji pomišlja, če ne bi bil nekakšen sporazum med velesilami res boljši, kot pa riskirati vojno v interesu malih držav. Sovjetska Unija se je v teh intrigah nagnila k politiki Francije—to je, za ohranitev obstoječih mej. V Moskvi se pač zavedajo, da bi omenjene velesile svoj sporazum prej ali slej obrnile tudi proti sovjetski Uniji.

Dokler ne pride med njimi do edinstva, ni te nevarnosti.

Položaj je torej zamotan—stara Evropa, stari imperializem in isti militarizem, ki jo je pognal v krvavi ples pred 19. leti.

Preje je bila Avstrija, zdaj je Jugoslavija, ki je skoro vsa določena za razkosanje. Mussolini kaže nanjo—na balkanske barbore—in dokazuje, da tišči narazen, kakor je tiščala stara Avstrija. Med Hrvati, Srbi in Slovenci ni soglasja. Hrvatje hočejo stran, Slovenci se upirajo, komitaši v južni Srbiji more in zahtevajo brezpogojno loči-

tev Macedonije od Jugoslavije—kaos vsepovsod in zanikrna balkanska vlada—potegnjena iz stare dobe, ki skuša krmariti državi v novi dobi.

Ves ta potek dogodkov nas uči, da sedanji sistem ni zmožen umiriti sveta, določiti pravičnih mej in ustvariti blagostanje, pa tudi če se bi še tako prizadeval. V resnici dela nasprotno. Prej ali slej bo svet moral sprejeti socialistična nazi-ranja in socialistični program za svojo rešitev, ali pa poginiti v blaznem tekmovanju, ki tira človeštvo nazaj v primitivni barbarizem z novo masko na obrazu.

Louis Beniger:

RAZVOJ RAZREDNEGA BOJA

ZGODOVINA razrednih bojev se v glavnem deli v tri izrazite dobe, ki so mejniki v razvoju človeške družbe. Razvrstijo se v primitivno, fevdalno in strojno ali kapitalistično dobo. Sledile so ena drugi, nikjer pa ni določene črte, ki bi ločila eno dobo od druge, kajti prelivale so se ena v drugo in rastle ena iz druge polagoma, po razvojnih zakonih, ki so trdi kot jeklo.

Ker sega zgodovina razrednega boja daleč nazaj v primitivne čase, zato je naravno, da je bil prvotni razredni boj v vseh svojih oblikah primitivnega značaja. Takrat niso ljudje poznali posebnih pridobitvenih sredstev, ampak so opravljali vse delo z rokami. V pripomoček jim je služila le živina, ki je vlekla ali nosila bremena. Imeli pa so sužnje, ki so opravljali najtežja dela; delali so za enega človeka ali za malo skupino ljudi — za gospodarje. Čim pa je prišel razvoj družbe do te točke, sta se pojavila izrazita razreda, ki sta si bila po vseh lastnostih nasprotna. To je vodilo v prvotni razredni boj. S tem je bil tudi postavljen sistem tedanje uredbe, ki je dala gospodarju vso oblast, njegove podložnike pa je pustila popolnoma brezpravne.

Že od nekdanj si stojita nasproti dva naravna sovražnika: razred posedujočih in razred brezpravnih. Proces razrednega boja—borba med tema razredoma—gre kot vrv skozi vse razvojne stopnje človeške družbe. Ta boj je obstojal v raznih fazah od vsega početka do danes. Človeška družba pa je šla naprej in z iznajdbo stroja je postal razredni boj bolj kompliciran in obsežen, ker je postala tudi človeška družba bolj zamotana; boj za obstanek je postal mnogo težji. Iz tega sledi, da je razredni boj pričel tvoriti glavno vprašanje.

Razredni boj se je stopnjeval z razvojem pridobitvenih načinov in je šel vsporedno naprej. Strojna doba je pritrjala ta boj do viška. Najsrdi-

tejši boj se opaža tam, kjer je kapitalizem najbolj razvit. Sedaj se bije odločilen boj med tema dvema razredoma in stopa v zadnje štadije. Prvi se bori za svoje ginjajoče predpravice, drugi pa si hoče priboriti pravice, ki mu pripadajo.

V prehodu iz primitivne dobe v fevdalno so se pričela pojavljati razna pridobitvena sredstva, ki so zahtevala večje skupine delavcev v koncentriranih krajih. Pojavile so se nekakšne strokovne unije ali cehi, ki so imeli namen delavce ščititi. Te organizacije z vso svojo primitivno ideologijo so pa bile podlaga vsemu poznejšemu gibanju.

II.

Prišla je doba fevdalizma, ki je bila na svojem višku od 9. do začetka 15. stoletja, nakar je začela lezti navzdol. Doba fevdalizma je doba moči in sile, ki je bila osredotočena v rokah plemenitšev. Razredni boj se je nadaljeval. Nasilja nad podložniki so bila grozovita in boj je postajal silnejši. Vzelo je mnogo stoletij, predno je tlačan postal "svoboden" človek. Plemiški veljaki so trdno držali silo v svojih rokah. Pričel pa se je pojavljati "neodvisen" meščan, ki je resnično tvoril začetek kapitalizma.

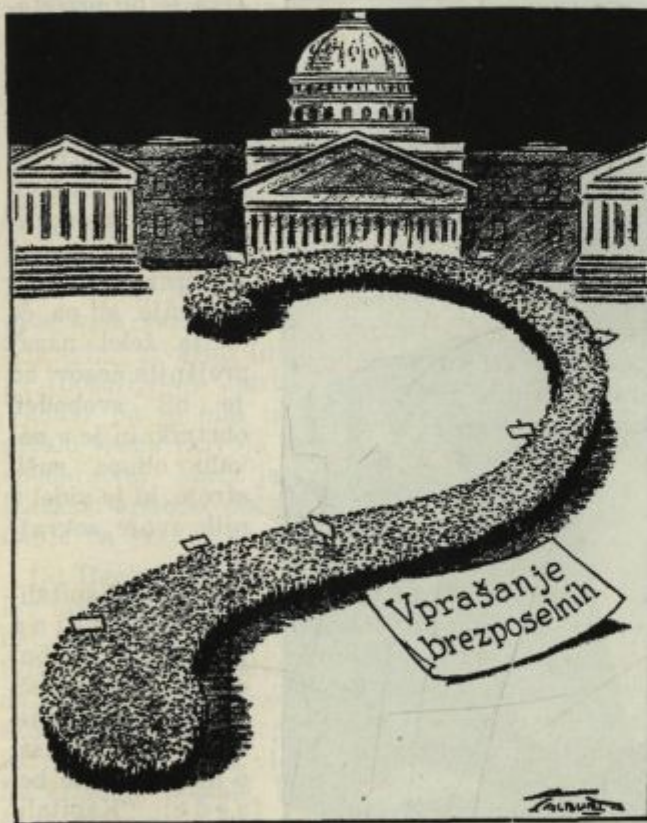
V fevdalni dobi ni bilo za podložnike nikakih pravic; oni so imeli le dolžnosti. Doba, ki je nasledila fevdalno, pa je prinesla drugačne razmere in zahteve. Pričela se je razvijati kapitalistična sila, ki je prinesla s seboj na svojem hrbtu periodične krize, ki so se ponavljale nekako v redkih presledkih. Iznajdbe so se množile in sledili so upori in stavke. Vladajoči so bili prisiljeni v kompromise, ki so bili vedno bolj v prid njim kot pa delavcem.

Razvoj človeške družbe je šel naprej in kapitalizem si je osvojil vso silo. Moderna tehnika ga je napravila vladarja sveta. Na tej točki razvoja

pa se je pojavil na obzorju genij, ki je prvi pokazal množicam delavstva načrtano in jasno pot; pokazal je ves pomen razrednega boja, ki se ne prebistano bje med dvema glavnima razredoma. Do takrat ni bilo med masami nobenega skupnega cilja niti nobenega pojmovanja o pravem razrednem boju, ki naj vodi do zmage delavstva. Ta genij je bil Karl Marx, ki je dal človeštvu zgodovinsko odkritje, katero je epohalnega pomena za vse čase.

III.

Strojna doba je prinesla s seboj mnogo zla. Sledila je industrialna revolucija, katero so v začetku prošlega stoletja povzročile vrste sprememb in preobratov v načinih pridobivanja dobrin. Raz-

(Talburt v Washington (D. C.) News.)

Čezdalje večji problem pred vratmi vlade.

redna borba je postala silnejša in izrazitejša. Marx je s svojimi nauki, ki slonijo na zgodovinskih dejstvih, pokazal, da se je kapitalistična družba razvila iz predkapitalističnega fevdalnega ustroja družbe, razvila pa se je iz fevdalne oblike vseh socialnih nasprotij. Njegovo razkritje o razvoju človeške družbe je kmalu dobilo odmev pri vseh civiliziranih narodih. Ugotovil je, da je zgodovina vse dotedanje družbe le zgodovina razrednih bojev med dvema razredoma, četudi prvotno v veliko manjšem obsegu. Boj med vladajočimi in brezpravnimi.

Čim bolj so se produktivna sredstva izpopolnjevala, toliko bolj srdit je postajal boj med kapitalizmom in proletarijatom. Čim bolj pa napreduje človeška družba s pridobitvenimi načini, tem bolj se koncentrira moč v rokah vladajočih in tem bolj se poostruje boj med označenima sovražnima si razredoma.

Vse do Marxovega razkritja se je vršil razredni boj brez smotra, nekako podzavestno, ne proti sistemu kot takemu, ampak proti posameznim skupinam. On pa je razkril gonilno silo razrednega boja, poleg tega pa je tudi pokazal delavske sile, katere so resnične ustvariteljice proizvodjalnih sredstev. Marx je bil prvi, ki je prišel do spoznanja vzrokov in učinkov, ki določajo razvoj človeške družbe, katero je tudi prvi znanstveno analiziral.

V tem kratkem obrisnem pregledu smo videli, da je že od nekdaj bila vsa moč na strani vladajočih; videli smo, da je bila v fevdalni dobi vsa moč koncentrirana v plemiških veljakah; videli smo tudi, da je ena doba rastla iz druge. Videli pa smo tudi to, da je že v fevdalni dobi pričel iz nje rasti nov sistem, nova moderna družba, katero je pričel tvoriti "neodvisen" meščan, ki je bil začetnik kapitalizma. Prav tako pa tudi lahko vidimo danes, da iz razpadajoče kapitalistične družbe že vstaja nova sila, nov naslednik—delavstvo—ki si polagoma osvaja svet. To se vrši pred našimi očmi po vsem modernem svetu.

Ta novi naslednik—delavske mase—pa ne sme zreti na sedanji razvoj pasivno in brezbržno, temveč mora sodelovati aktivno, da se v času velikega preobrata ne znajde impotenten. Za to delo pa potrebuje vzgojiteljev, da mu kažejo pot, ki jo je načrtal Marx. Spoznati mora resnico, da si mora samo priboriti svobodno bodočnost. Da pride do tega spoznanja, mora zavreči prevaro kapitalističnih idej, s katero si domneva, da lahko vsak postane bogat—na račun drugih. K temu spoznanju vodi razredna zavest, katera se mora izražati v aktivnem gibanju.

MAJSKI GLAS

(THE MAY HERALD)

Izdaja Jugoslovanska delavska tiskovna družba
(Proletarec).

Urednik Frank Zaitz. Upravnik Chas. Pogorelec.
Cena posamezni številki 20c.

Published Annually by Jugoslav Workmen's
Publishing Co.,

3639 W. 26th St., Chicago, Ill.
Telephone Rockwell 2864.

Printed by SNPJ Printery, Chicago, Ill., U. S. A.

TALPA:

KARL MARX

Ob 50-letnici njegove smrti

DNE 14. marca 1933 je praznoval svetovni proletarijat pomembno obletnico; ta dan je namreč minilo 50 let, odkar je v Londonu umrl znanstveni utemeljitelj socializma—Karl Marx. Tudi naša dolžnost je, da se s skromnim člankom oddolžimo spominu genija, ki je dobrih trideset let sam vodil svetovni delavski pokret in čigar nauki so danes bolj živi in bolj aktualni, kakor so bili kadarkoli preje. Prostor nam sicer ne dopušča, da bi obširneje govorili o njegovih idejah—te bodo naši bravci lahko spoznali iz slovenskega prevoda "Kapitala"—, na tem mestu hočemo le na kratko *o r i s a t i* njegovo življenje in dobo ter označiti njegova dela in njegov pomen.

V dobi, ki je v njej Marx preživljal svojo mladost, je vladala v Nemčiji najhujša reakcija. Francosko meščanstvo je sicer v veliki revoluciji (1789) zrušilo stari fevdalistični družabni red, ki se je vzdrževal z despotizmom in kmetским suženjstvom, v Franciji je sicer meščanski razred zaživel novo življenje neoviranega gospodarstva, toda o vsem tem novem življenju ni bilo v Nemčiji skoro ne duha. Tam so še zmeraj vladale fevdalne razmere, ki so jih enako težko občutili i kmetje i po emancipaciji stremeči meščani. Strah pred revolucijo in njenimi posledicami je tičal fevdalcem v kosteh, zato so obdali vso Nemčijo s kitajskim zidom despotstva in cenzure. Vendar pa vsa ta sredstva niso mogla preprečiti pohoda novega gospodarstva. Tehnika je premagala čas in prostor in tako se je začela tudi v Nemčiji razvijati moderna industri-

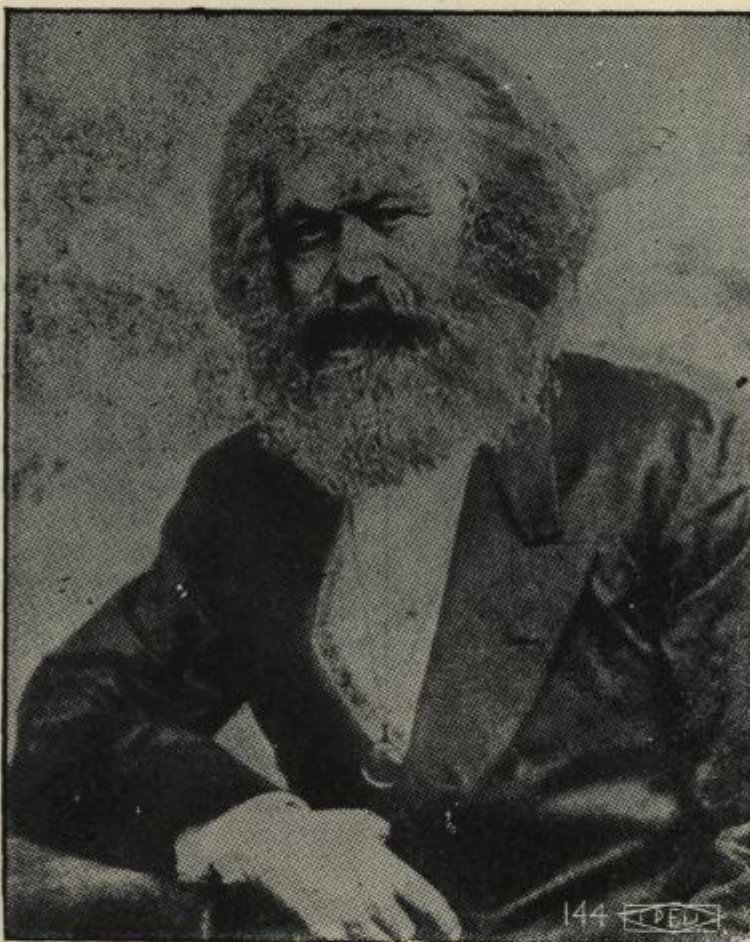
ja, najprej ob Reni, stari prometni žili, nakar je šel razvoj hitro svojo pot.

Toda kapitalistični način produkcije je brez proletarijata nemogoč: slednji se mora nujno razviti v krilu meščanske družbe, kajti na njem je zgrajena eksistenca meščanstva, ki živi od večvrednosti. Proletarijat se je prvotno razvil iz ububožanih kmetov in obrtnikov, ki jih je moderni industrijski razvoj uničil. V dobi početkov kapitalističnega gospodar-

stva je bil proletarijat strašno izrabljan: za minimalno mezdo je bil 16—18 ur na dan priklenjen k stroju. Bil je delovna živina brez vsake pravice. Kaj čuda, če je brezupno zrl v življenje, ali pa, če si je želel nazaj prejšnjih časov, ko je bil svoboden obrtnik, in je v navalu obupa rušil stroje, ki je videl v njih svoje sovražnike.

Razvoj kapitalističnega načina produkcije je zbudil povsod največje občudovanje. Nekdo je napisal o njem sledeče besede: "Kapitalizem je napravil vsa drugačna čuda, kakor so bile egiptčanske piramide, rimski vodovodi ali gotske katedrale.

... Podjarmil si je naravne sile, ustvaril je stroje, zgradil parnike in železnice—noben družabni red ni zbudil toliko spečih sil!" Vsi so bili s kapitalizmom zadovoljni, razen proletarijata in nekaterih mislečih glav, ki so videli tudi njegove senčne plati. V prvi polovici 19. stol. so nastopili v zapadni Evropi takozvani **utopični socialisti**—sem spadajo Francoza *Saint-Simon* in *Charles Fourier* ter Anglež *Robert Owen*—, ki so zahtevali v imenu razuma—glavne parole francoske revolucije!

KARL MARX

—in v imenu socializma, ki je bil produkt njihovega človekoljubja in čuta za pravičnost, drugačen družabni red. Utopični socialisti so verovali, da bodo bankirji in podjetniki sami odpravili izrabljanje, ko bodo le spoznali, da ne delajo prav; proletarijat bi imel tu povsem pasivno vlogo: treba bi mu bilo pravičnejši družabni red samo sprejeti iz rok človekoljubnih kapitalistov.—Ta vera je bila naivna, bila je romantična. Utopični socialisti se namreč niso zavedali, da je vsaka družabna oblika posledica zgodovinskega razvoja, ki ima v njem najvažnejše poslanstvo prav tisti razred, ki z njim ti socialisti niso računali, namreč—proletarijat.

Slednje je spoznal **Karl Marx**, ki je skupno s **Friderikom Engelsom** postal utemeljitelj znanstvenega socializma.

Marx ni izšel ne iz proletarijata ne iz vrst utopičnih socialistov, temveč iz meščanske židovske rodbine. Rodil se je 5. maja 1818 v zapadno-nemškem mestu Trieru.

Marxova pot do znanstvenega socializma, t. j. do spoznanja zakonov, ki vladajo družbi, ni bila kratka. Gimnazijo je študiral v rodnem mestu, pravo pa najprej na univerzi v Bonnu, nato pa v središču duševnega življenja takratne dobe, v Berlinu. Tu se je seznanil s Heglovo filozofijo, ki je opazovala vsako stvar v razvoju in v skupnosti z drugimi stvarmi (dialektika) in ne—kakor druge filozofije—v mirujočem stanju in izolaciji. Vendar pa je bila ta filozofija idealistična: za gibalno vsega razvoja je smatrala ideje, ne pa gospodarstva. Marx je sprejel iz te filozofije dialektično metodo, dočim se mu je idealistično gledanje na svet in življenje upiralo.

Od Heglove filozofije se je odvrnil glavni Heglov učenec, Ludvik Feuerbach, ki je bil materialist. Zavrgel je predvsem Heglovo načelo, po katerem je narava odvisna od idej, in je pokazal, da ni tako načelo prav nič drugega kakor filozofsko oblačilo za svetopisemsko trditev, da je bog ustvaril svet in da vlada nad njim. Ideje so pri Feuerbachu postale, kar so v resnici: samo odsviti narave, bogovi pa: produkti človeške domišljije. Te ideje je Feuerbach obrazložil v knjigi "Das Wesen des Christentums" (Bistvo krščanstva) (1841).

Marx je sprejel od Hegla dialektično metodo, od Feuerbacha pa materializem. Toda svojo filozofijo je razvil še dalje: odkril je človeka, živega človeka, ki, ravnaajoč se po svojih interesih, sam ustvarja in izpreminja politične in socialne razmere.

L. 1841 je Marx promoviral v Jeni, nato pa se je posvetil publicističnemu delu. L. 1842 je namreč začel izhajati v Kölnu "Rheinische Zeitung" (Renski časnik), ki je bil seveda vse prej kakor delavski list, in Marx je stopil v njegovo uredništvo.

40 ta leta, ko je stopil Marx v javno življenje, tvorijo važno obdobje v nemški zgodovini. V tej dobi se je industrija tudi v Nemčiji že precej razvila, kapital se je množil in mladi kapitalistični razred je stremel za tem, da bi iztrgal državno oblast iz rok fevdalcev. Stare tradicije so pod vplivom industrijske revolucije izginjale, zrak je bil prenasičen z novimi idejami. Tedanji nemški pesniki, kakor Herwegh, Freiligrath, so opevali svobodo in grmeli proti tiranom, iz Pariza pa se je oglašal nesmrtni satirik Heine in s pamfleti bombardiral pruski režim ovlasljenih fevdalcev.

Ko je stopil Marx v uredništvo "Renskega časnika," se je zavedal, da more biti samo akord v svobodnjaškem spevu časa. V člankih je obravnaval vprašanje svobode tiska ter razne zakonske predloge, razkrinkajoč njihovo nazadnjaštvo. Toda že v tej dobi se je začel zavedati, da brez poznavanja gospodarskih zakonov in socializma ne bo mogel prodreti različnim problemom do dna in jedra. Ko je bil "Renski časnik" januarja 1843 od oblasti ustavljen, je odšel v Pariz, ker je menil, da se bo tam najlaže seznanil z gospodarskimi zakoni in socializmom. Pred odhodom se je še poročil s svojo mladostno ljubeznijo, s krasotico plemkinjo Jenny Westphalen, ki mu je ostala verna prijateljica in pomočnica vse življenje.

L. 1830. je bilo v Franciji vzpostavljeno meščansko kraljestvo. Nad deželo so zavladali bankirji, ki jim je neki državnik zaklical: "Obogatite se!" Vsa dežela je trpela radi špekulacij bančnikov, zato je bilo tudi francosko ozračje v 40tih letih prenasičeno z revolucionarnimi idejami. V Parizu je bivala cela vrsta socialistov—kakor Louis Blanc, Proudhon itd.—vseh mogočih barv: od krščanskih socialcev do pučistov. S temi socialisti se je seznanil Marx, ko je prišel v Pariz, toda pri njih ni našel znanstveno utemeljenega socializma, nego blodne in fantastične sanjarije. Tako mu ni preostalo drugega, kakor da se je sam poglobljal v študij in v tej dobi je postal Marx—marksist.

L. 1843 so začeli v Parizu izhajati "Deutsch-französische Jahrbücher" (Nemško-francoski letniki). Marx je objavil v njih razpravo "Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie" (Kritika Heglove pravne filozofije). Ta članek je obračun s Heglovim idealizmom, obenem je pa v njem formuliral že prva gesla poznejšega manifesta.

Pariška doba ima za Marxa še neki drugi pomen: tu se je prvič sestal in spoprijateljil s svojim poznejšim sotrudnikom **Friderikom Engelsom**, ki je na podlagi študija angleških razmer prišel do istih rezultatov kakor Marx. Oba moža sta odslej delovala skupno—zato ju upravičeno imenujemo zmeraj v eni sapi: Marx je študiral in pisal, Engels mu je pri tem pomagal in ga vrh tega vzdrževal iz svojih sredstev.

Marx in Engels sta najprej skupno napisala delo z malce čudnim naslovom "Die heilige Fami-

lie" (Sveta družina) (1844). Pomen tega dela ni toliko v kritiki dotedanjih filozofij, kolikor v tem, da je izoblikoval Marx v njem nekaj temeljnih pojmov, ki so neobhodni za socializem. Zlasti važni so v tej knjigi odstavki, ki govori v njih o proletarijatu kot o oblikovatelju in tvorcu bodočnosti.

Ker je Marx deloval v Parizu zoper pruski despotizem, je slednji pritisnil na francosko vlado in učinek je bil, da je moral Marx 11. jan. 1845 iz Francije. Odselil se je v Bruselj, ki je postal s tem središče socializma, središče, ki so vanj vodile niti iz vseh evropskih dežel. V Bruslju ga je obiskal Engels, ki je v tej dobi že izdal delo "Položaj delavskega razreda v Angliji." Z njim je odpotoval Marx za nekaj časa v Anglijo, da bi se na licu mesta prepričal o življenju v tej klasični deželi kapitalizma in se seznanil z delavskimi voditelji.

V bruseljski dobi je spisal Marx sestavek "*Die deutsche Ideologie*" (Nemška ideologija), ki pa ni izšel v tisku. To delo pomenja obračun z različnimi osrečevalci človeštva, ki jih je vodilo le čuvstvo, ne pa razum. Skupno z Engelsom je Marx še enkrat postavil črto ločilnico med etičnim in ekonomskim, znanstvenim socializmom, zavedajoč se, da more voditi do uspeha le znanstveno fundiran socializem.—Posebno knjigo z naslovom "*Elend der Philosophie*" (Revščina filozofije) (1847) je posvetil Proudhonu in ga razgalil kot sanjača. V obeh delih najdemo že prve formulacije dialektičnega materializma, ki trdi, da način produkcije odločuje o politični in ideološki nastavi. Poudarimo naj, da je bilo Marxovo razračunavanje z različnimi socialisti nujno potrebno, čeprav se je s tem gibanje cepilo: nujno potrebno je bilo podreti poslednji zid iluzij in romantike, kajti slednje je vodilo na napák pot.

Med tem je predmarčna doba¹⁾ zorela v revolucijo. Videli smo, da v Nemčiji s sistemom niso bili zadovoljni meščani, v Franciji pa podjetniki ne, ker so jih ovirali v razvoju bankirji, ki so imeli vlado v svojih rokah. Z razmerami v Franciji in Nemčiji so bili torej nezadovoljni kapitalisti, a doli v globinah je mrmral tudi proletarijat. Opozicijo je v obeh deželah vodila torej heterogena masa z različnimi interesi, vendar pa pod vodstvom meščanstva. Revolucija 1848 je mogla biti zato samo meščanska: njen namen je bil, da osvobodi gospodarstvo in si zgradi državno obliko, ki bi ustrezala interesom meščanstva. Marx se je dobro zavedal, da bo proletarijat izšel iz revolucije praznih rok, vendar je podpiral po svojih močeh stremljenja meščanstva, ker je vedel, da je to samo etapa (stopnja) v nadaljnjem razvoju.

1) S "predmarčno dobo" označujemo pri nas dobo reakcije, ki je trajala od Napoleonovih vojn do l. 1848; predmarčno zato, ker je izbruhnila revolucija v Avstriji marca 1848.

V Bruslju je Marx mnogo praktično delal, govoril je na shodih in debatiral v klubih, za delavska društva pa je pisal temelje v *manifestu* (1848). V svojem znamenitem manifestu nam podaja v zgoščeni, a nazorni in silno živi besedi najprej v glavnih obrisih zgodovinski razvoj družbe do viška kapitalizma, nato pa govori o nalogah proletarijata. S proroškim očesom je videl vse ovire bodočnosti, vse boje, poraze in zmage. Manifest konča z besedami: "Proletarci vseh dežel, združite se!"—Od izdaje Marxovega manifesta je preteklo skoraj 80 let. Teh 80 let najbolj živega življenja priča, da ta manifest ni papirnata listina brezkrvnega teoretičnega znanja, nego da iz njega govori res železni zakon razvoja in življenjski utrip zgodovine. Zato je manifest danes prav tako aktualen, kakor je bil pred 80 leti, in bo, dokler bo kapitalizem na svetu.

Februarja 1848 je kar nenadoma izbruhnila v Parizu revolucija. Dva dni so bili delavci gospodarji položaja in, kar je bilo revolucionarjev na svetu, so vsi drli v Pariz. Tudi Marx je prišel tja, govoril na shodih, pobijal napačna mnenja in škodljive načrte. Toda dolgo v Parizu ni vzdržal: iskra revolucije je šinila tudi v Nemčijo in nato v Avstrijo. Iz Pariza je spletel niti v Nemčijo, končno pa je odšel sam tja in kmalu za njim se je pojavil v Nemčiji tudi Engels. Marxa so mikale industrijske province ob Reni, kjer je bil skoncentriran nemški proletarijat. Za Marxa je prišla doba, ko je bilo treba teorije realizirati. V Koelnu je zbral kader mož in je z njihovo pomočjo obnovil "Renski časnik" z naslovom "*Neue Rheinische Zeitung*", čigar prva številka je izšla 1. junija 1848. Marx se je pri tem naslonil na levičarsko meščanstvo, ki je vodilo revolucijo, obenem pa je s svojimi sodelavci, med katerimi je bil tudi poznejši organizator nemške socialno-demokratske stranke, komaj 23 letni Ferdinand Lassalle, vršil ustno propagando med proletarijatom.

Toda, ko je začel izhajati "Novi renski časnik," je bila revolucija za proletarijat že popolnoma, za meščanstvo pa napol izgubljena. Meščanstvo se je ustrašilo svoje lastne korajže in se je začelo umikati. Začelo je verovati v frankfurtsko skupščino, ki ni rešila ničesar. Vsi Marxovi napor, da bi spravil gibanje v pravo smer, niso nič zalegli in marsikje je med revolucijo igralo vino večjo vlogo kakor smodnik.

Mimogrede je obiskal Marx tudi Dunaj, a oktobra je bilo tudi tam revolucije že konec.

Kakor v Avstriji je tudi v Nemčiji meščanstvo sklenilo kompromis s fevdalci, ki je veljal za 50ta leta. Marx je sicer še dalje izdajal list, a odmeva ni več našel: meščanstvo se je zopet vrnilo k delu in profitu. Končno je bil list od cenzure ustavljen in zadnja številka je izšla 19. maja 1849 s Freiligrathovo pesmijo na naslovni strani in v rdečem tisku. Ko se je revolucija končala, so

se njeni voditelji razbegnili na vse strani: Engelsu se je posrečilo pobegniti v Švico, Marx pa je odšel z ženo v Pariz. Ker je bilo treba plačati tiskarske stroške, je morala Jenny Marx prodati zadnje dragocenosti ter je odšla z možem v negotovost in bedo.

Tudi v Parizu ni bilo nič drugače kakor v Nemčiji: tudi tu je doživela revolucija polom in Marx je bil že po enem mesecu izgnan. To pot je odšel v London, kjer je ostal do smrti kot izgnanec.

Anglija je bila v 50tih letih pribežališče vseh evropskih izgnancev in je postala njihova mati

George Gray Bernard.

OBLIKOVALEC.

v dobi, ko je povsod drugod vladalo nazadnjaštvo. Sem so pribežali izgnanci iz Francije, Nemčije, Avstrije, Ogrske, Italije, Poljske in Rusije. Bila je Anglija država, ki je v njej že davno zmagala demokracija, zato se je celinsko gibanje ni dotaknilo.

Popolnoma obubožan je prišel Marx s svojo družino v London, a odločil se je s peresom služiti delavskemu gibanju. Ustanovil je najprej list "Die Rheinische Revue" (Renska revija), ki se je tiskala v Hamburgu, a je izhajala samo eno leto.

Prva Marxova naloga je bila, da kritično pregleda vzroke revolucije in vse napake, ki so se storile v njej. Storil je to v članku "Die Klassenkaempfe in Frankreich", kjer je zlasti važna njegova konstatacija, da je bila kriza svetovne trgovine l. 1847 glavni vzrok revolucije; ker je kriza 1848 minila, tudi revolucija ni mogla uspeti. Marx je trdno pričakoval, da bo izbruhnila l. 1850 nova revolucija, toda tedaj se je zgodilo nekaj nepričakovanega: po vsem svetu se je razširila vest, da so našli v Kaliforniji velike sklade zlata. Temu dejstvu ni nihče pripisoval posebne važnosti—razen Marxa, ki se je zavedal, da bo kalifornijsko zlato rešilo evropski kapital. In tako se je tudi zgodilo.

V Londonu je bil zbran ves internacionalni tabor emigrantov, ki je nenehoma upal na revolucijo. Ko je Marx postavil tezo, da je ne bo, so ga začeli smatrati za izdajalca. In ker je ni bilo, se jih je začelo oprijemati domotožje, želje so jim postale resničnost, začeli so se medsebojni spori, nezaupanje, natolcevanja. V tem zastrupljenem ozračju, ki ga nam izborna slika Rus Herzen v svojih "Spominih", so postajali vsi emigranti histerični in neznosni. To ozračje se je oprijelo vseh—razen Marxa, ki se je umaknil v izolacijo, dočim je Engels odšel v Manchester v kontor svojega očeta. Ta izolacija bi se za Marxa bržkone tragično končala, če bi se ne zakopal v znanstveno delo.

Izmed spisov, nastalih v 50til letih, naj omenimo še "18. Brumaire", ter "Herr Vogt" (Gospod Vogt).

50 leta so bila najslabša leta v Marxovem življenju. Stanoval je s šestčlansko družino v dveh luknjah in stalno sta pri njem gostovala beda in bolezen. Radi tega je tudi njegova žena postajala histerična, Marx sam pa godrnjav in nedostopen. Živel se je s članki, ki jih je pošiljal v Ameriko v "New York Tribune", toda honorarji so le poredkoma prihajali. Edino resno pomoč mu je nudil Engels.

Engels predstavlja tip pravega, nesebičnega prijatelja. Iz svojih skromnih prijemkov je redno pošiljal Marxu zneske, ki se jih je nabralo v letu dni že za celo premoženje, a niti v enem pismu ni kake graje ali odpovedi. Reči moramo, da ga je Marx vse preveč izrabljjal, da je živel popolnoma na njegov račun.—Pa ne samo to: ko je bilo Marxu zagotovljeno sotrudištvo pri newyorškem listu in ni znal dovolj angleški, je pisal skoraj pet let zanj članke—Engels.

Engels je bil edini človek, ki ga je Marx cenil. Vse drugačno pa je bilo njegovo razmerje do srčno dobrega Ferdinanda Lassalla, organizatorja nemške socialne demokracije. Marx ga je zmeraj malce ignoriral in sicer popolnoma neopravičeno, prav tako pa je tudi odpravljjal njegove razprave kot naloge, ki jih piše "učenec". Marx je znal biti napram prijateljem in sovražnikom včasih le vse preveč krivičen.

60ta leta pomenjajo novo dobo v zgodovini Evrope. Česar ni moglo doseči meščanstvo v l. 1848, je doseglo v začetku 60tih let. Razvoj kapitalističnih sil in produkcije je brez revolucije napravil, česar revolucija ni mogla: v večini evropskih držav je bila uvedena meščanska demokracija, a obenem je znova vstalo delavsko gibanje.

L. 1862 je priredil kapitalizem svetovno razstavo v Londonu, kjer je pokazal rezultate svojega razvoja. Kapitalizem je poslal na to razstavo tudi delavce—samo iz Francije 200—, da bi zbudil v njih občudovanje in jih obodril k še intenzivnejšemu delu. V Londonu je angleško delavsko strokovno društvo Trade Union napravilo vse korake, da je prišlo v stik s francoskimi in nemškimi delavci ter jih seznanilo s strokovnim gibanjem. Trade Union je napravila to iz lastnega interesa, kajti mezdni boji v Angliji so se le prevečkrat morali končati z neuspehom, ker so angleški podjetniki ob stvarkah uvažali preko Kanala inozemske delavce. Trade Union je zlasti od l. 1860 močno napredovala in se je tudi aktivno udeleževala političnega življenja, kar je preje zametovale. Njena zasluga je bila, da je vzpostavila zvezo z inozemskim delavstvom, ter je tako položila temelje **prvi internacionali**.

Pod vplivom svobodnejših razmer, ki so zavladale v 60tih letih, se je zlasti razmahnilo nemško delavsko gibanje, ki ga je vodil Ferdinand Lassalle. Zlasti pa je še poljska revolucija l. 1863 zbudila proletariat iz spanja. In prav na poljskem metingu, ki se je vršil l. 1863 v Londonu, je bila sklenjena ustanovitev "*Internacionalne delavske asociacije*," t. j. prve delavske internacionalne, katere ideološko vodstvo je prevzel Marx. Iz Londona, kjer je bil njen sedež, je vzdrževala zvezo z delavskimi društvi v Nemčiji, Franciji, Italiji in Švici.

Delovni program internacionali je napisal Marx z naslovom "*Inauguralna adresa*." V tej adresi upošteva Marx razmere, ki so vladale v Evropi v 60tih letih, zato je prikrojena popolnoma praktičnim potrebam. Marx predvsem poudarja, da je emancipacija delavstva delo delavstva samega, ki se mora zato organizirati, in sicer internacionalno.

Prva internacionala je obstajala iz delavskih društev in je tvorila pisan mozaik različnih skupin in smeri; v njej so bili zastopani Ovnovi utopisti, chartisti, fourieristi in celo anarhisti, ki jih je vodil Rus Bakunin. Samo po sebi je umevno, da se ta pisana družba nikakor ni mogla v vseh vprašanih sporazumeti; vsak je imel svoje mišljenje o poljskem vprašanju, o reformizmu, o nalogah in taktiki delavskega gibanja.—Marx je prišel v tej dobi v svoj element: neprestano se je udeleževal različnih konferenc in debat, poleg tega pa je pisal svoje poglobljeno delo—"Kapital."

Vkljub vsem notranjim nesoglasjem, ki so vladala v prvi internacionali, je vendar pokazala

kmalu dokaj uspehov. Ko se je vršil l. 1866 njen prvi kongres v Ženevi, mu je prisluhnil ves svet: to je bil svetovni dogodek, kakršnega meščani dotlej še niso doživeli. Jasno je, da se je evropsko javno mnenje močno balo novega gibanja—strah ima velike oči!—in po provincialnih listih so krožile vesti o bogatih zakladih internacionalne, o njenih tajnih pristaših in o nekem skrivnostnem Marxu, ki namerava, bojda, pognati ves svet v zrak. Ves pomen asociacije pa ni bil v tem, kar je faktično storila, marveč že v tem, da je sploh obstajala.

Notranji spori v asociaciji so dali Marxu mnogo dela. On se ni trudil, da bi nesoglasja premostil, temveč je skušal iz nje odstraniti vse, kar ni hodilo po njegovi poti, kar ni bilo v skladu z znanstvenim socializmom. Glavne nasprotnike je videl Marx v anarhistih in v njihovem voditelju Bakuninu. Bakunin je bil po rodu ruski plemič in brez dvoma največji revolucionar vseh časov. Bil je večkrat obsojen na smrt, a se je znal zmeraj izmuzniti. V 50tih in v 60tih letih je vznemirjal vso Evropo, pri vsaki konspiraciji—pa bodisi v Rusiji, na Poljskem, v Italiji, Avstriji ali Franciji—je imel gotovo svoje prste vmes. Bil je etično in moralno visoko stoječ mož, vendar ga to ni obvarovalo pred nezaupanjem mnogih, ki so gledali v njem agenta ruskega carizma. Tudi Marx mu ni nikoli prav zaupal, čeprav se je Bakunin močno trudil za njegovo prijateljstvo. Boj med obema možema je bil neizogiben in izbojeval se je ta boj na tleh internacionalne, katere član je bil tudi Bakunin, ki je imel zlasti mnogo pristašev v Švici in v kapitalistično manj razvitih deželah, kakor so bile Avstrija, Italija in Španija. Za osebnim bojem se je skrival tu načelni boj med znanstvenim socializmom, ki priznava državni aparat, in anarhizmom, ki ga zametuje.

Razračunavanje med obema skupinama je za nekaj časa prekinila nemško-francoska vojna l. 1870-71, ki se je končala s pariško komuno (marca 1871). Vzroki, da se je pariško delavstvo uprlo, so predvsem v tem, ker je skušalo meščanstvo nanje naprtiti stroške za izgubljeno vojno. Komuna se seveda ni mogla obdržati, množica taktičnih napak je povzročila, da je bila kmalu premagana; posledice so bile strašne: mnogo delavcev je bilo ubitih, drugi pa so bili obsojeni v izgnanstvo.

Takoj po končani komuni je napisal Marx internacionali posebno adreso, kjer razpravlja o vzrokih komune, o njenih napakah, končno pa o novonastalem položaju. Važno je v tej adresi zlasti ono mesto, kjer Marx pravi, da se delavstvo ne sme boriti samo na ekonomskem polju, temveč tudi na političnem ter tako zase izrabiti vse, kar mu nudi meščanska demokracija. Prav to pa je seveda Marxa še bolj oddaljilo od Bakunina, ki je zametoval politični boj. Obračunal je z njim najprej na londonski konferenci (1871), nato pa na

(Iz prijaznosti New Leader, New York.)

KARL MARX

Narisal D. Atkins.

kongresu v Haagu (1872), kjer je bil Bakunin izključen iz internacionale. Ni pa Marx pravilno ravnal, ko je Bakunina iz političnega sovraštva oblatil.

Kongres v Haagu je razen tega sklenil preselitev sedeža internacionale iz Londona v New York. S tem pa se je prva internacionala sama sebe ubila, kajti iz New Yorka ni mogla več voditi evropskega delavskega pokreta.

Marxove zasluge za prvo internacionalo so bile zanjo največjega pomena. Dal ji je pravo smer, obenem pa je s taktiko, ki priča o njegovi dalekovidnosti in ostrini duha, skušal obvarovati proletarijat pred nevarnimi dejanji, s čimer mu je prihranil deprimirajoče razočaranje. Če je hotel svojo nalogo izvršiti, se ni smel ozirati na sentimentalnost in čuvstva, temveč je moral iti mirno svojo pot dalje. Res je, da je včasih zašel Marx v sovraštvo predaleč, toda tudi on je bil človek iz mesa in krvi, dasi—in to moramo ugotoviti—je bilo mnogo več človeškega v Engelsu in Bakuninu. Marx je bil pač strog in malčé suhoparen znanstvenik; znanost mu je bila vse, gojil je le svoj razum in, kdor ni sprejel njegovih zmeraj pravilnih tez, ga je preganjal s sarkazmom tako dolgo, dokler ga ni onemogočil. Toda—samo tak entuziast znanosti, ki ni popustil nikoli niti za las, je mogel postati utemeljitelj znanstvenega socializma, ki ni nikako igračkanje s čuvstvi, najmanj pa blodna fantazija kakega mladostnega osrečevalca sveta, temveč znanstveno podkvano dognanje.

Poleg vsega dela, ki ga je imel Marx v 60tih letih z internacionalo, je v tej dobi pripravljaval krono svojemu delu—"Kapital." Kot nekako predpripravo je izdal najprej "*Kritik der politischen Oekonomie*" (Kritika politične ekonomije) (1859). Važen je v tej knjigi zlasti predgovor, kjer nam Marx razkrije metodo, ki je historično (dialektično) materialistična. V knjigi sami govori o kapitalu, zemljiški renti, mezdi, državi, in trgovini, kar je pozneje vse sprejel v 1. knjigo svojega "Kapitala."

S "*Kapitalom*" je imel Marx mnogo dela in leta in leta je zbiral in kopičil material, preden je mogel iziti 1. 1867 prvi zvezek te "preklete knjige," kakor jo je Marx sam imenoval. Predaleč bi

nas zavedlo, če bi hoteli na tem mestu naštetih samo poglavja vseh treh knjig "Kapitala" (1. l. 1867.; 2. l. 1885.; 3. l. 1894.), omenimo naj le, da je "Kapital" za marksista isto, kar Sv. pismo za vernega kristjana. Nihče ne more trditi o sebi, da je marksist, če ne pozna dodobra "Kapitala." Mnogo "znanstvenikov" iz meščanstva je že poskušalo "uničiti in raztrgati" to delo, posrečilo pa se ni nikomur: vse, kar je Marx v njem napisal, je obveljalo.

70ta leta so bila za Marxa prav žalostna leta. Začele so ga mučiti najrazličnejše bolezni: že preje je dobival večkrat po vsem životu ture, sedaj se mu je obnovila bolezen na jetrih, razen tega ga je stalno mučil glavobol. Skrbni Engels je zopet globoko posegal v denarnico, da bi ohranil prijatelja pri življenju. V letih 1874-1876 ga je poslal vsako leto za nekaj časa v Karlove vare; od 1. 1878 Marx ni mogel več znanstveno delati.—Razen tega je bil tudi močno duševno deprimiran; bolelo ga je, da se je internacionala razbila, še bolj pa, da njegov "Kapital" ni našel nikjer tistega odmeva, kakršnega je pričakoval.—Ko mu je umrla 1. 1881 žena, je bil tudi sam že napol v grobu. Engels ga je sedaj poslal v severno Afriko in na francosko rivijero, toda vse to ni več pomagalo. L. 1882. mu je umrla najljubša hčerka Jenny in te smrti ni mogel preživeti: 14. marca 1883 je tudi sam zatislil oči.

Marxov pogreb je bil neznamenit in skromen: za njegovo krsto je stopalo po londonskih ulicah le nekaj najbližjih prijateljev. Pri odprtem grobu je spregovoril Engels, ki je v kratkih stavkih še enkrat orisal ves Marxov pomen, njegov gigantski boj za boljšo prihodnost svetovnega delavstva, slaveč ga kot največjega evropskega misleca. Svoj govor je končal z besedami: "Marx je umrl čiščen, ljubljen, oboževan od milijonov . . . sodelavcev, ki prebivajo od sibirskih rudnikov preko vse Evrope do Kalifornije, in smelo trdim: danes ima še mnogo nasprotnikov, gotovo pa nobenega sovražnika. Njegovo ime bo preživelo stoletja in tako tudi njegovo delo."

Ob petdesetletnici Marxove smrti se bo slovenski delavec njegovemu spominu najbolje oddolžil s tem, da se bo poglobil v njegovo glavno delo, v "Kapital" in po njem usmeril vse svoje delo.

Velik napredek ameriške socialistične stranke

V volilni kampanji 1. 1932 je dobila socialistična stranka 640 novih postojank širom dežele in tisoče novih članov, ali mnogo več, kot v vsem prejšnjem desetletju. Od leta 1918 do 1928 je celo nazadovala.

Prve tri mesece 1. 1933 jih je bilo ustanovljenih nad sto. Njeni agitacijski uspehi bi bili še

večji, če je ne bi oviralo občutno pomanjkanje gmotnih sredstev. Socialistična stranka je organizacija delavcev, delavci pa so danes večinoma brez zaslužka in zato svoje stranke ne morejo podpirati kakor bi bilo potrebno in kot bi jo radi. Vkljub tej oviri pa socialistična stranka stalno raste v članstvu, vplivu in aktivnostih.

Ivan Jontez:

Vem in verujem

JAZ vem, da sem človek, sem bil, sem in ostanim; da me živi moje delo; in da nihče razen mene nima pravice do sadov tega dela, kajti žetev naj bo tistega, ki je sejal.

Jaz, Delavec, sejem! — — —

Toda dozdej je bila žetev drugih. — Tisti, ki ne sejejo, so želi, še žanjejo. Težki znoj, ki ga stisne iz mene Delo, izpreminjajo v kupe zlata zase; mojo kri izpreminjajo v sladka jedila in opojno pijačo, da se v brezdelju lahko nažro in opijejo; mojo kožo izpreminjajo v svilo, v katero zavijajo svoja zmehkužena telesa in v mehki žamet, da se valjajo po njem; moje kosti porablajo za temelje svojim sijajnim palačam.

Jaz pa sem lačen, nag, bos in brez doma! — —

Kadarkoli sem dvignil svoj glas ter jih spodobno prosil skromnega deleža, sadov svojega dela, da bi mi ne bilo treba crkati od glada in mraza, so me vrgli v svoje temnice in strupeni gadje in ostudne podgane so me stražili.

Ubili so mi očeta, mater mojo so umorili, moji bratje umirajo v njihovih ječah in na moriških, sestre mi onečaščajo in mojim otrokom izpirajo mladost in zdravje v strupenem mraku svojih tovarn.

In če jih prosim, da bi bili bolj človeški z mano in mojimi, mi odgovorijo z rogajočim krohotom sitih hijen:

“Pomagaj si, če si moreš! —”

In ker mislijo, da si ne morem pomagati, jih včasih prevzame celo “usmiljenje”, pa mi vržejo pred noge nekaj plesnivih drobtinic. — — —

Ali to mora nehati! Krivicam mora biti konec! Predolgo sem potrpežljivo čakal, kdaj bo zver postala človeku podobna in spoznal sem, da se to ne bo nikdar zgodilo: zver bo zver vse do tlej, dokler je SAM ne ubijem!

To bom storil.

Tirani in brezdušni izkoriščevalci in morilci, poslušajte me!

Pravice sem vas prosil — niste mi je hoteli dati, le posmeh ste imeli zame; zdaj si jo bom vzel SAM!

Z drobtinicami bi se bil zadovoljil poprej, dokler nisem vedel, kdo sem in kaj mi gre po pravici, pa mi jih niste hoteli dati, rogali ste se mojim skromnim zahtevam, dokler vaš oholi, siti posmeh ni vzbudil v meni spoznanja, da sem jaz, Delavec, VSE, da bi brez mene ne bilo ničesar — zdaj zahtevam VSE!

VSE! Vse, do zadnje drobtinice, kajti vse je MOJE!

Jaz, Delavec, sem se naveličal prenašati krivice; ne bom več pustil se izmzgavati in zasmehovati; mera krivic in hudobij je polna in srd, ki se je nabral v meni, že kipi, in vzkipebom Jaz, se dvignil ter udaril krivico in jo poteptal v smrdljivo blato!

Jaz, Delavec, se bom uprl!!! — — —

O, ne posmehujte se mi in ne pomilujte me — sebe pomilujte! — ker niso prazne moje besede — resnične so in čas, ki trka na duri, je MOJ!

V to jaz Delavec verujem. Verujem tudi v svojo zmago in da bom zmagal edino le z lastno močjo; in da se bom dvignil s svojimi lastnimi silami iz blata nižin, v katero so me pehnile vaše krute dekline neveda, krivičnost, zloba in pohlep; ker jaz verujem trdno v svojo lastno vstajenje in prerojenje!

In zapomnite si: edino le tisti, ki bo delal, bo užival sadove dela!

To je Pravica.

In Pravica bo zmagala.

In jaz, Delavec, bom slavil svojo zmago, zmago Pravice nad Krivico in človeka nad hudičem!

In to je, kar vem in v kar verujem.

Anna P. Krasna:

KRAS

(Srečku Kosovelu v spomin.)

VRŠIJO bori in njih truden šepet
preveva ves ranjeni Kras.

Vmes pa smeh leden —

O! siva grenkost —

starka Beda je zasedla slednjo kraško vas.

In gre njen smeh čisto nizko nad grobom

Bezruča,

ki je kraške pesmi pel:

Grenke pesmi v urah predsmrtnih,

ko je njega in Kras dih smrti objel . . .

— Odsihmal legajo poleg njega v grob,
in odhajajo v trumah,

kot bori trudno šepetajoč:

Saj ne tožimo, drug —

a v vsakem srcu je gnjev

vseh tisočkrat tisočih kruto razkropljenih

vseh tisočkrat tisočih

z žolčem in s krvjo lastnih bratov pojnih. —

In iz groba Bezruča

— saj ne more spati

gre ponosno-grenka beseda

z molčečimi brati . . .

Ivan Molek:

PRAVICA BOŠTJANA BURKELJCE

Nastopijo: BOŠTJAN BURKELJCA ali BOSTON BURKE, policija, inšpektorji in detektivi.— Godi se v Washingtonu, D. C., v teh časih.

Policijska stanica v Washingtonu, D. C. *Inšpektor* sedi za mizo in ogleduje službene papirje. Slabe volje je. V stanici sedi in dremlje več policistov. Telefon zabrni.

INŠPEKTOR (vzame slušalo): Halo.

— — — — Pošljite patroljni voz, brž!

INŠPEKTOR (poskoči na sedežu): Kam in zakaj?

— — — — Pred Belo hišo! Drhal! Izgredi!

INŠPEKTOR: Aha, že spet! Brezposelni, rdeči, bonus, kaj?

— — — — Brezposelni, rdeči — vse skupaj. Hitro!

INŠPEKTOR: To se razume, takoj! (*Odloži slušalo, vstane in udari po mizi s pestjo*). Pokonci, zaspanci! Na delo! Vozilo! Patrolja! Strojnica! Bela hiša! Prezident v nevarnosti! Men, to the front! . . .

POLICISTI (planejo pokonci): Aye, aye, sir! To the front, to the front!—(*Odpročejo iz stanice. Zunaj zavoni patroljni voz in odkuri.*)

INŠPEKTOR (spet dobre volje): Hvala Bogu, spet bo nekaj! Da je le kaj . . .

DETEKTIV (silna čeljust, rdeč nos, vstopi): Zdravo, inšpektor. Kako ti ugaja New Deal?

INŠPEKTOR: Vsak dan bolje, hihi.

DETEKTIV: The hell you say! Pomisli na pivo! Svobodno pivo! Nam pa figo!

INŠPEKTOR: Nič ne jokaj, Bill. New Deal je res prinesel nazaj svobodno pivo, namesto tega bodo pa druge stvari prepovedane. Na primer zlato in zlate hipoteke; zdaj dobimo butlegarske bankirje. Nekaj čujem, da dobimo tudi davek na poljube. Svinje bodo tajili poljube, mi pa za hrbtom: Stoj, kaj je to? Kje je davek? Cmak—nam v žep! O še bomo živeli . . . Meni se vsak dan bolj dopade to življenje. Kaj pa izgredi pred Belo hišo? Kako so izpadli?

DETEKTIV: Izgredi? Kakšni izgredi? By God, jaz nič ne vem o tem.

INŠPEKTOR: The hell you say! Pred par minutami sem poslal četo stologrelcev tja. Nekaj mora biti. Bil je klic: Brezposelni, rdeči so napadli prezidenta. Nekaj bo. (*Pogleda skozi okno.*) Aha, voz je že tu! (*Zunaj zavoni: Cink!*) Zdaj bo, kar bo.

POLICIST (se priziblje v stanico): Ga že imamo!

INŠPEKTOR: Koga imate?

POLICIST: Anarhista ali komunista ali depressionista.

INŠPEKTOR: Samo enega? (*Pade na stol.*)

POLICIST: Yes, enega, ampak tepel se je za tri. V Belo hišo je silil. K prezidentu. Na vsak

način je hotel govoriti s prezidentom. In ko ga je prezidentovska straža prijela, je kričal, da je prezident Roosevelt njegov prijatelj, njegov oče, njegov stric in—jaz ne vem, kaj še vse. Razumljivo je, da je lagal. Lopov je hotel prevariti stražo, da pride k prezidentu in mu stori kaj grdega. Poznamo te tiče. Straža ga je brž preiskala. Kaj mislite, mister inšpektor, kaj je našla pri njem?

INŠPEKTOR (prestrašen): Revolver, bodalo, ročno granato?

POLICIST: Ne—tole, pogledjte. (*Izveče konjsko podkev in jo položi na mizo.*)

INŠPEKTOR: Podkev? Kaj to pomeni?

POLICIST: Ne vem; hudič me vzemi, če vem. Najbrž je hotel podkev zagnati v predsednika.

INŠPEKTOR (oblastno): Privedite jetnika! (*Dva policista privedeta dolgega, koščenega in kosmatega moža brez klobuka, v umazani in pomečkani obleki; lasje so mu razmršeni; pogled mu je plašen, toda dobrodušen.*)

INŠPEKTOR: Kdo ste? Kako se pišete?

BURKELJCA: Pišem se Boštjan Burkeljca.

INŠPEKTOR: Kako?

BURKELJCA: Boštjan Burkeljca. B-o-s-t-j-a-n B-u-r-k-e-l-j-c-a.

INŠPEKTOR (zijač detektivu): Ali ste že kdaj slišali takšno nekrščansko ime? Ali ni to anarhistično ime?

INŠPEKTOR: Odkod prihajate?

BURKELJCA: Iz Miserytowna.

INŠPEKTOR: Kje je to mesto?

BURKELJCA: V vsaki državi, v vsakem mestu.

INŠPEKTOR: Poklic?

BURKELJCA: Ni dela—ni poklica.

INŠPEKTOR: Kaj delate, kadar delate?

BURKELJCA: Vse, kar dobim.

INŠPEKTOR: Kaj in kdaj ste zadnjič delali?

BURKELJCA: Pred tremi leti sem prevažal zaboje na železniški postaji.

INŠPEKTOR: Torej težak.

BURKELJCA: Da, težko delo.

INŠPEKTOR: Oženjeni?

BURKELJCA: Da.

INŠPEKTOR: Koliko otrok?

BURKELJCA: Sedem.

INŠPEKTOR: Katere narodnosti?

BURKELJCA: Slovenec sem.

INŠPEKTOR (zazija): Kakšna narodnost je to?

BURKELJCA: Slovenska.

INŠPEKTOR: Kje je ta narodnost?

BURKELJCA: V Jugoslaviji.

INŠPEKTOR: Kje je to?

BURKELJCA: To je tam, kjer je bila prej Avstrija.

INŠPEKTOR: Aha, zakaj pa tega takoj ne poveste! Kaj ste iskali v Beli hiši?

BURKELJCA: K prezidentu sem šel po pravico.

INŠPEKTOR (zazija z ostalimi vred): Po kakšno pravico? Kaj se to pravi?

BURKELJCA: Po mojo pravico. Pravica . . . to se pravi . . . pravica. Delo, plača, kruh, hiša, obleka zame in ženo, igrače za otroke . . . Pravica!

INŠPEKTOR: Jaz tega ne razumem. Kaj ima prezident s tem opraviti?

BURKELJCA: Jaz tudi ne razumem, zakaj ste me ustavili in sem privlekli, ko nisem hotel nič drugega kakor svojo pravico.

INŠPEKTOR: Kakšno pravico? Kaj blebete? Kdo vas je poslal v Washington? H kateri organizaciji spadate?

BURKELJCA: Nihče me ni poslal, spadal pa sem k Družbi sv. Jožefa. Zdaj ne več; so me ven vrgli, ker nisem mogel plačevati doneskov. Vse sem izgubil.

INŠPEKTOR: H kateri drugi organizaciji?

BURKELJCA: K nobeni drugi.

INŠPEKTOR: Lažete!—Ali ste poznali Dominika Cigolettija?

BURKELJCA: Kdo je to?

INŠPEKTOR: Ste poznali Johna Mosta in Emo Goldmannovo?

BURKELJCA (zija in odkimava):

INŠPEKTOR: Koliko let ste v Ameriki?

BURKELJCA: Trideset let. Trideset let sem delal v tovarnah, rovih, na železnicah in farmah in danes—nimam nič. Zato sem prišel v Washington.

INŠPEKTOR: Zato? Kako to?

BURKELJCA: Po pravico!

INŠPEKTOR (poskoči in se prime za glavo, zakriči): Vi ste norec! Tako govoričijo norci! Kaj hočete s svojo pravico?

BURKELJCA: Imel sem delo—izgubil sem ga. Imel sem denar v banki, ki je propadla in—izgubil sem ga. Imel sem hišo—prodali so mi jo za davke. Imel sem avto—vzeli so ga za dolg. Zdaj imam samo še ženo in sedem otrok, a tudi to bo šlo, ker jih nimam s čim hraniti. Enega otroka, osmega in najmlajšega, sem že izgubil; vzela ga je pljučnica. Prehladil se je, ker je bil slabo oblečen.

INŠPEKTOR: Za Boga—čemu mi vse to pripovedujete?

BURKELJCA: Jaz spadam med tiste "pozabljene ljudi," za katere se je potegnil naš prezident Roosevelt. Naš prezident! Moj prezident! Jaz sem ga volil v trdni veri, da dobim pravico . . . Nato sem čakal, a še ni bilo nič in še danes ni nič. Ni pravice, gospodje! . . . Pa sem prišel sem, da vidim, kako je s to pravico . . . In vi me niste pustili k prezidentu; prijeli ste me kakor razbojnika in pravite, da sem anarhist. Vi grdi ljudje! Ali je to pravica?

INŠPEKTOR (pogleda policiste in se potrka po sencu): S tem človekom je nekaj narobe. Zdi se mi, da je "kuku." Mar ni?

DETEKTIV: Na vsak način je prismojen. Pošljimo ga v opazovalnico.

INŠPEKTOR (se popraska za vratom): Eh, z našimi opazovalnicami je velik križ. Zadnja leta, zlasti pa, odkar imamo "New Deal," prihaja tja toliko "pozabljenih ljudi," da ne vedo kam z njimi. Vse kaže, da bo treba sezidati dve novi opazovalnici, tako veliki kot je Kapitol.

BURKELJCA: Kje je pravica? . . .

INŠPEKTOR: Še eno vprašanje. (Vzame z mize konjsko podkovo.) Ali je to vaše?

BURKELJCA: Seveda.

INŠPEKTOR (ostro): Zakaj ste to imeli v žepu? Govorite resnico!

BURKELJCA: Med potjo v Washington sem pobral na cesti. Mislim sem, da mi to prinese srečo in pravico. Amerikanska vera: konjska podkev nosi srečo!

INŠPEKTOR (poparjeno): Nov dokaz, da je mož pripaljen. Kaj naredimo z njim?

DETEKTIV: Imam predlog? Fant hoče nekakšno pravico. All right, dajmo mu jo!

INŠPEKTOR (začuden): Kaj?

DETEKTIV: Novi zakon za pogozditev Amerike je zdaj v veljavi. Trempe že nabirajo za to delo. Pokličite rekrutno postajo in vprašaj, če vzamejo novega rekruta. Opozori jih, da je kandidat malo prižgan—in tako dalje—vendar ni nevaren. Dober bo!

INŠPEKTOR (poskoči): The hell you say! Krasen predlog, takoj pokličem! (Seže po telefonu.) Vojni department, rekrutna postaja za pogozdovanje in druge stvari.—Halo.

INŠPEKTOR: Tu je policijska stanica Penna. Rekruta imamo. Ali ga vzamete?

INŠPEKTOR: Brezposeln kajpada. Možak že leze v leta, a še vedno ima močna pleča in koščene roke. Tremp. Pravi, da ima družino. Malo je desperaten—

INŠPEKTOR: Da—to se pravi: malo razbite pameti, samo malo zaradi dolge depresije. Opozorjam, da ima manijo za konjske podkove in take malenkosti. Da! Posledica dolge depresije. De-

lo ga ozdravi in povrne v normalno stanje. Seveda! Dober bo.

INŠPEKTOR: All right, dobro, fino! Takoj ga pošljemo—in vi ga brž pošljite v gozdove, tam bo najbolje zanj . . . Solong. (Odloži telefon.)—No, mož, pravico ste dobili.

BURKELJCA (veselo): Res! Prezident me sprejme? Hvala, hvala! Saj sem vedel, da bo pravica in sreča! . . .

INŠPEKTOR (hinavsko): Pravkar sem govoril s prezidentom. Rekel je, da nima časa, da bi govoril z vami; preveč je drugih. Morate mu oprostiti. Sporočil mi pa je, da ima delo za vas—imenitno delo. Takoj greste tja—takoj vas odpeljejo naravnost na delo.

BURKELJCA: Tako hitro? Prej moram domov, da povem svoji Lenki in otrokom.

INŠPEKTOR (trdo): Nič domov! Takoj na delo! Še nekaj. Kako se pišete?

BURKELJCA: Boštjan Burkeljca.

INŠPEKTOR: S tem imenom ni nič. Vi ste zdaj član ameriške civilne armade in potrebno

vam je ameriško ime. Čujte, mož! Odslej se pišete Boston Burke. Tako!

BURKELJCA (pobito): Kako?

INŠPEKTOR: Boston Burke. Good-bye, mister Burke. Idite! (Policistom.) Na postajo z njim. Pa tole podkev naj vzame s seboj. Na!

BURKELJCA (vzame podkev in švedra za policajem): Mister policist, kakšno delo mi je pa dal moj prezident?

POLICIST (Burkeljci na uho): Podnevu boste sadili smreke, ponoči pa krompir lupili. Dolar na dan. Ampak nobene pritožbe! Ako boste kaj godrnjali, vas zapro za šest mesecev. Pazite torej! In vaše ime je Boston Burke.

BURKELJCA: To mi je dal moj prezident?

POLICIST: Da.

BURKELJCA: Doslej sem imel vsaj svoje ime—zdaj so mi še to vzeli. Ali je to pravica?

POLICIST: That's that! Naprej, rekrut Burke! Po vojaško: ena dve, ena dve, na desno! — —

BURKELJCA (zažene podkev skozi vrata).

Anna P. Krasna:

ZIBEL

“IN zdaj imamo še zibel,” je naznanil birič, “fino zibel iz orehovega lesa; takoj jo prinesemo na ogled.”

Kupci in gledalci so se malo spogledali med seboj in v očeh par žensk se je solzno zableščalo, birič in njegov pomagač pa sta stopila v hišo.

“Ste izpraznili zibel?”

In jima je odgovoril kljubujoče trd glas: “Takoj bo izpraznjena.”

Nič drugega, a biriču so bile te osorne besede kakor nož neizmerne prezira nekoga, ki je razumsko nad njim, a je slučajno vkljub temu zapadel revščini in je zdaj neizogibno predmet ponižanja. Dozdevno vsaj, ali nikakor pa ne po tem določnem, discipliranem glasu. Ta glas je biriča zmedel in ni si vedel pomagati iz zadrege, zato se je skušal opravičiti.

“No, saj bo pa mali pri mami spal—mi—no, da—”

“Da, pri mami, na tleh—ste pozabili, da ste že prodali posteljo?”

Biriču je hušknila kri v obraz. Še pri nobeni prodaji se ni počutil tako nizkega. In temu nezlomljivemu glasu se je bilo na vsak način treba opravičevati. Ni bilo moč drugače.

“Prosim — no, da — — hotel sem reči, mi ne moremo pomagati, ukaz je ukaz, in — —”

“Je že dobro, kar nič se ne opravičujete, ni potrebno—Madge, ne pustí se obupu—izprazni zibel, ker gospoda nimata časa čakati.”

“Gospoda” sta v zadregi mencala z nogami. Četudi je človek navajen metati ljudi iz stano-

vaj na cesto, je včasih vražje nerodno vršiti ta posel. Srce mora zakrkniti pri tem poslu in slednji čut človeške plemenitosti se mora razbliniti. Tako veleva ukaz, postava, služba—

Da, služba. Koliko jih je, ki čakajo prilike, da dobe kakršnokoli, tudi še bolj nečastno službo—za kruh, za ta prekleti obstanek, so rablji sekali glave, natezali telesa, vrtali oči . . .

— Uh! strašne vizije, naravnost neprimerne v takem-le momentu.—Birič je stresel z glavo in se za hip studil sam sebi. Mar ni tudi on rabelj? Tam v kotu v zibelki umira malo dete, on pa ukazuje: “Hitite, spraznite zibel, ukaz je tak.”—

Ukaz, služba . . . kruh . . . obstanek . . .

Prokleta življenje. Saj lahko izkaže usmiljenje kadar hoče, a komu bi pravzaprav s tem koristil? Njegovi otroci bi ostali brez kruha—rablji so tu zato, da zavijajo vratove nesrečnim žrtvam, kdor ne more, sme izbirati med službo in brezposelnostjo.—

Tako je, ne da se pomagati.

Z olajšano vestjo je napravil birič korak proti mladi materi, ki je ihtela nad zibelko. Položil ji je roko na ramo:

“Slišite, mlada žena, saj mi hočemo samo zibel, žimnico in drugo lahko lepo položite v kotu na tla in ne bo malemu nič huje zato. Zelo mi je žal, resnično, ali — —”

“Hvala, velikodušni ste, res, toda zdi se mi, da zdaj lahko vzamete vse—kar vzemite in hitro.”

Rdeče obrobene oči so vrgle bežen in bridkosrdit pogled v biriča, roke pa so dvignile iz zibelki

drobceno telesce. Tako drobceno in izsušeno, in še nekoliko toplo . . . Rezek krik materine bolesti je za trenutek napolnil mračno sobo. Birič in pomagač bi se bila najraje vdrla v tla. Redko se pripeti baš takole. Ali ta prokleta služba . . . nerodno, res.

Brez besede sta odstranila majhno žimnico in odejo ter skoro zdrvela skozi vrata s prazno zibelko med njima. Ko sta stopila zopet pred kup-

ce in gledalce, sta si oddahnila, toda iz oči jima je gledala čudna zmeda in na čelu biriča so stale kot rosa goste potne kaplje.

— V teku nadaljnih nekaj minut je bila zibelka prodana. Kupila sta jo dva srečna mlada človeka za svojega prvorojenčka. A že čez pet mesecev je prišla spet v roke biriču in to pot jo je kupil sam, jo razbil in sežgal v peči—spominjala ga je le preveč na njegovo rabeljsko službo.—

Slovenski delavci, ustanovite klube J. S. Z.!

DELAVSTVO je v tej krizi brez vsake moči zato, ker je neorganizirano. Politično moč je izročilo lanskega novembra demokratom in deloma republikancem, ki se v prvi vrsti brigajo vseskozi le za koristi privatnih interesov. Edino kar je drobtin, jih zmečejo delavcem.

Kapitalistična požrešnost ne pozna v izkoriščanju nikakega usmilljenja in nobenih meja. Človeško življenje zanjo nima vrednosti, nego edino profit. Medtem, ko si kapitalistični magnatje nakazujejo v svojih korporacijah od 50,000 do četrt milijona dolarjev letne plače, dajejo delavcem, ki jim kupičijo bogastva, le še po nekaj dolarjev na teden.

Ako bi bili delavci sila, se bi uprli suženjskim razmeram, ki so nastale v tej krizi. Uprli se bi zniževanju plač in nečloveškim razmeram pri delu. Odpravili bi šikane in si izvojevali priznanje, ki gre dostojnim človeškim bitjam. Znižali bi delavnik že davno na 6 ur pet dni v tednu s plačo, ki bi zadostovala za vzdrževanje družine in za potreben komfort ter zabavo. Izvojevali bi za ženske pri delu enakopravnost in enake plače, namesto da jih sistem izkoriščanja tlači v prostitucijo pod pritiskom borbe za kruh. Samomori vsled brezposelnosti se množe. V tisoče družin se je naselila malodušnost in topa udanost v blazno mizerne razmere.

In vlada? Vlada obljubuje, vlada izdaja naredbe, kongres sprejema njene načrte, toda ljudstvo je v enako kritičnem položaju in število brezposelnih je naraslo do srede aprila 1933 že nad 13,000,000. To je ogromna armada, z družinami vred do 40,000,000 duš, zakopanih v mizerijo. Zaposljeni delavci pa so v trajni negotovosti za delo in borni zaslužek, ki meji med njimi in bedo.

Milijoni, ki so bili pridni in varčni ter hranili za "deževne dni," so danes istotako v krušni vrsti. Prihranke so jim požrle banke, ki so špekulirale ter igrale s tujim denarjem in ga zaigrale. Ali pa so delavcem izvabili prihranke agentje in vsakovrstni raketirji.

Zdaj, ko je že prepozno, obljubuje vlada, da bo uvedla boljše kontrolo nad bankami, brokerji in agenti. Tistim, ki so ob vse, ne bo ta kontrola v nikako pomoč, zdaj pa itak nihče toliko ne zasluži, da si bi mogel še kaj prihraniti. Saj danes kompanije večinoma ne plačajo niti toliko, da bi zadostovalo za prehrano, kaj šele za stanarino in obleko!

Te razmere je treba odpraviti. Ključ k temu ima delavski razred. Nihče drugi ga ne bo osvobodil, ako se sam ne bo.

Delavstvo se mora pred vsem otresti hlapčevanja demokratski in republikanski stranki, ki sta služabnici posedujočega razreda. In ko stori to, si mora najti organizacijo, ki je lojalna samo delavski stvari.

Taka organizacija je socialistična stranka. Nastala je iz delavstva za delavstvo. Bori se za takojšnje izboljšanje socialnih razmer, njen cilj pa je preureditev družbe, v kateri se bo produciralo za potrebe prebivalstva namesto za profit multimilijonarjev.

Socialistična stranka hoče odpraviti negotovost, v kakršni žive delavci sedaj, in socialistična družba bo garantirala vsakemu delo in vse pogoje za dostojno življenje.

Rojaki delavci, pridružite se Jugoslovanski socialistični zvezi, ki je sestavni del ameriške socialistične stranke. Pristopite v njene klube, kjer že obstoje. Delavci v naselbinah, kjer jih še nimajo, naj si jih ustanove. Vaš samoponos, sedanje razmere, koristi vaše družine in bodočnost vaših otrok vam narekuje—vam takorekoč veva—da je čas zavreči brezbriznost in postati aktiven član mednarodne socialistične armade!

Za navodila in pojasnila o ustanavljanju klubov, o pošiljanju govornikov, socialističnih letakih itd., pišite na sledeči naslov: J. S. Z., 3639 W. 26th St., Chicago, Ill.

CHARLES POGORELEC, glavni tajnik.

PORAŽENI V BORBI ZA KRUH

Delavci, strnite se, da pomagate bednim in brezpravnim dobiti nazaj izgubljeno zaupanje vase in pogoje za zaslužek.

Frank Zaitz:

Trideset let kluba št. 1 J. S. Z.

V ČASU, ko je bilo delavsko gibanje tu in drugod po svetu še zelo šibko, ko so bili socialisti še skrajno obsovraženi med nevedno maso, je bilo med Slovenci v Zd. državah — večinoma v Chicagu — kakega pol dučata inteligentnih delavcev, ki so sanjali o ustanovitvi "slovenske socialne organizacije". To je bilo v dobi, ko se ni še vsaka druga stranka nazivala za delavsko, radikalno in za socialistično, kakor se danes. Razmere med našimi rojaki niso bile tedaj za socialistično agitacijo in vzgojo prav nič ugodne.

Iskanje stikov.

L. 1899 in 1900 se je v Chicagu shajala mala družba naprednih delavcev obrtnikov, ki so se v avstrijskih in drugih evropskih mestih, kjer so si iskali delo v svoji stroki, poučili o programu in ciljnih socialne demokracije. Mnogi so bili tudi člani v strokovnih in političnih društvih. Domenili so se, da bodo skušali zanesti socialistično misel zdaj med slovenske delavce v Ameriki in da bodo v ta namen ustanovili "socialno organizacijo", kakršni pravimo danes socialistični klub.

Fred Peče je l. 1900 pisal "Rdečemu Praporu" v Trst, naj mu pošljejo naslove ameriških naročnikov, kolikor jih imajo, da bi sodrugi v Chicagu stopili z njimi v korespondenčno zvezo in se domenili za ustanovitev socialističnih društev ali klubov. Uprava "R. P." mu je poslala tri naslove: Simona Kavčiča, Ivana Šolarja in J. Javha. Slednji ni bil več naročnik, in njega naslov ni bil pravičen. Jauhu poslano pismo je namreč pošta Pečetu vrnila. Simon Kavčič je živel takrat v LaSallu, pozneje v Seatonvillu, in nato v Virdnu, Ill., kjer je še sedaj, Ivan Šolar pa v Seattlu, Wash., kjer je umrl l. 1910. Oba navdušena socialisti, sta bodrila sodruge v Chicagu k vztrajnosti. Naravno, da so jim bila njuna pisma v veliko vzpodbudo, kajti oba sta bila inteligentna, delavna in tudi skušena v delavskih organizacijah.

Prva delavska organizacija

Po mnogih posvetovanjih so se napredni čikaški slovenski delavci končno le odločili, da ustanove slovenski socialistični klub v Chicagu, kar so storili na sestanku 2. februarja l. 1901. Vršil se je v stanovanju pokojnega Franka Mladiča na 1157 W. 17th. Sklicatelj ustanovne seje je bil Frank Petrič. Dvanajst oseb je bilo navzočih, med njimi Frank Žonta (krojač), John Grilec (likalec), Fred Peče (klepar), brata Frank in Mohor Mladič (peka) in Frank Petrič (pek). Od teh sta živa samo še Peče in Petrič. Sestanku je predsedoval Frank Mladič. V odbor za sestavo pravil in proglaša na slovensko delavstvo so bili izvoljeni Frank Petrič, Fred Peče in Frank Mladič.

Pred ustanovitvijo tega kluba in po ustanovitvi je Frank Petrič marljivo korespondiral z vsemi, o katerih je vedel ali pa domneval, da so social-demokrati, ali pa naklonjeni socialistični ideji. To je bil edini način, da so se seznanjali med seboj, ker je bilo težko v tistih par tedaj obstoječih listov urediti kak dopis, v katerem bi se moglo vsaj neposredno opozarjati napredne delavce, da se snuje socialistična organizacija. Edini list, ki bi prišel za to v poštev, je bil tedaj "Glas Naroda", ki pa vzlic temu, da se je smatral za liberalno glasilo, ni socialistov nikoli prežiral.

Močna struja v klubu je bila za ustanovitev svojega lista. Posebno Fred Peče se je ogreval zanj. Nasprotoval je Frank Petrič s svojimi pristaši, zatrjajoč, da mu pri najboljši volji ni jasno, kako naj spričo pomanjkanja gmotnih sredstev, šibke organizacije in naposled brez

zmožne uredniške moči list obstoja ter uspeva. Zaradi teh nesoglasij so nastali v klubu ostri spori, ki so se razvili v medsebojen boj. Večina, ki je bila za ustanovitev lista, je šla s svojim načrtom naprej in ustanovljen je bil list z imenom "Zora".

Prvi slovenski delavski list?

Dne 6. julija 1901 se je v Chicagu vršil shod za ustanovitev lista, na katerem sta bila tudi Simon Kavčič in Aleksander Toman. Slednji, po poklicu slikar, je bil edini med njimi, ki so ga smatrali sposobnim za urednika. Ustanovili so delniško družbo z angleškim imenom "Associated Slovenic Workmen of Chicago—Zora" (Združeni slovenski delavci v Chicagu—Zora). Imeli so svoj pečat in ime družbe je na delnicah v obeh jezikih. Delnice so prodajali po \$2. Sklenili so jih prodati za \$2,000, kar naj bi bil kapital nove družbe, ali te vsote niso nikoli niti z daleč dosegli. Predsednik te tiskovne družbe je bil Fred Peče in tajnik Frank Mladič.

Podvzetje je bilo naglo začeto in slabo preudarjeno. Na omenjenem shodu je A. Toman navduševal navzoče, naj nikar ne odlašajo z ustanovitvijo lista, češ, bodimo mi prvi, kajti v Calumetu snujejo nov časopis, v Pueblu in še v več drugih krajih se pripravljajo, da ga ustanove. Tisti, ki bodo prvi, dobe naročnike in jih tako odvzamejo poznejšim listom. Ona leta je res valovela nekaka epidemija ustanavljanja listov, ki pa so danes večinoma pozabljeni. Simon Kavčič je na omenjenem shodu dejal, da se mu zdi ta hitrica opasna, ampak on od zunaj ni mogel dosti vplivati na merodajne kroge v Chicagu. Obljubil pa je pomagati novemu listu z agitacijo in gmotno. Ustanovitelji so sklenili izdajati tednik na 4. straneh. Ime so mu dali "Zora". Uredniško delo je sprejel omenjeni Toman. Naročnina je bila \$1 na leto. Prva številka "Zore" je izšla 3. avgusta 1901. Vsega skupaj so izdali deset števil. Prenehala je vsled gmotnih težkoč, nesoglasja med izdajatelji in tudi vsled hujš urednika, oktobra 1901, torej po treh mesecih življenja.

Frank Petrič ima shranjeno prvo številko. Pregledal sem vso. V nji ni ničesar socialističnega, ne agitacijskega v prid kluba. Iz nje veje nekak narodno slovenski duh, kakor si ga je zamišljal urednik Toman. Pripoveduje, kako bo "Zora" pomagala, da bodo Slovenci zaslužili najmanj milijon dolarjev več na leto in konfuzno razlaga, kaj je naprednost in kaj to in ono. V nekaterih člankih razvija prav utopične ideje. V tej izdaji ima John Košiček oglas, v katerem pravi, da je njegov salon edini slovenski v Chicagu. Pozneje seveda jih je bilo nič koliko.

"Zora", ki bi imela biti prvo slovensko delavsko in socialistično glasilo med ameriški Slovenci, torej ni izpolnila nade, ki so jo polagali vanjo ustanovitelji.

Urednik Aleksander Toman

O Aleksandru Tomanu pravijo, da je bil časnikar stare šole, v kolikor je sploh bil časnikar. Bil je revolucionaren v besedah, ampak o marksizmu in praktičnem delavskem gibanju je imel prav malo pojma. Rad se je hvalil, da je bil pred leti tovariš poznejšega srbskega kralja Petra, s katerim sta četašila po Balkanu. Črnogorskega knjaza je celo naslikal in dotični portret so potem oglašali na neki razstavi v Coloradu kot posebno atrakcijo.

Toman je bil pustolovske nravi, se gibal veliko v družbi in ni bil za praktično delo. Nekaj časa je bil vposlen pri

pueblskem "Miru". V Chicagu je izdajal "Jugoslovankega gospodarja".

Aleksander Toman se je vrnil na Slovensko že pred mnogimi leti in dobil zavetišče v Ljubljanski hiralnici, kjer je umrl lani v starosti 82 let. Bil je pionir med slovenskimi časnikarji v Ameriki, ne pa pionir med slovenskimi socialisti, četudi je urejeval takozvani prvi slovenski delavski (socialistični) list.

Konec prvega kluba

Vsled neuspeha z "Zoro" so se odnošaji med člani in ožjimi somišljeniki še bolj poostrili. Dolžili so krivde drug drugega, se obsipavali z očitki in padle so tudi obdolžitve o nepoštenosti. Kmalu potem ko je prenehala "Zora" je razpadel tudi klub, ki je bil predhodnik poznejšega kluba št. 1 in Jugoslovanke socialistične zveze.

Novi klub na trdnjši podlagi.

Četudi slovenski socialisti (kolikor jih je prišlo v to deželo, kajti drugih ni bilo) potem niso imeli nikake svoje organizacije, so ostali v medsebojnih stikih z dopisovanjem, čikaški pa so se še nadalje shajali, da so razpravljali, agitirali in se borili proti mračnjastvu. Zaslombo so končno dobili v Glasu Svobode, ki je bil ustanovljen v Pueblu. Lastovala sta ga Frank Medica in Martin Konda, katera je baje v Pueblu že urednik bivše "Zore" Aleksander Toman nagovarjal, da naj se opreta ob socialiste, posebno pa jim je priporočal čikaške. Dal jima je tudi njihove naslove ter naslove naročnikov "Zore". Konda in Medica sta jim poslala "Glas Svobode" na ogled in osebno pismo z vabilom za naročbo ter na sodelovanje v agitaciji. Socialistom je bila ponujana prilika vseč, in prav tako tudi izdajateljema "Glas Svobode", obojim vsled praktične vrednosti. Ni pa bilo v tej zvezi iskrenosti, zato se je po par letih razbila. Prva številka "Glas Svobode" je v Chicagu izšla 3. julija 1903. S tem je oživel med socialistično mislečimi delavci v Chicagu tudi gibanje za ustanovitev organizacije. Temu gibanju je dal "G. S." vso oporo; v povračilo pa se je zanj agitiralo.

Prvi poziv za ustanovitev kluba je bil objavljen v "Glasu Svobode" z dne 17. julija 1903. Podpisan je bil Albin Skubic, ki je bil potem dolgo let vposlen pri "G. S."; glavni iniciator za sklicanje in organiziranje sestanka pa je bil Fred Peče. Vršil se je v soboto 18. julija 1903 v hiši na 563 Throop St., kjer je bila tiskarnica "Glas Svobode". Domenili so se, da skličejo večji sestanek, ki se je vršil že naslednji dan v večji dvorani. Udeležilo se ga je 16 oseb, mnogi iz radovednosti. Prišel je tudi Simon Kavčič. Sejo je vodil Fred Peče. V kolikor mi je bilo mogoče dognati, so se tega zborovanja udeležili med drugimi Frank Petrich, Martin Konda, Albin Skubic, Frank Stonich, Fred Peče, S. Kavčič, Jože Zenko, Frank Medica, Fred Zadnikar in Ignac Malovašič. Ker ni od prvih treh ali štirih let kluba ohranjenih nikakih zapisnikov, ne poslovnih knjig, in ker so poročila in nannanila v takratnih listih zelo pomanjkljiva, mi je bilo delo pri zbiranju podatkov jako otežkočeno.

O ustanovitvi novega kluba je poročal "Glas Svobode" z dne 24. julija 1903 na prvi strani sledeče:

ČIKAŠKI SOCIALISTI SLOVENSKE NARODNOSTI USTANOVILI SVOJ KLUB

"Kar se je že dlje časa nameravalo poklicati v svet, prišlo je v nedeljo 19. t. m. ob polnoči v dvorani sodruga Phil. Basta, 535 Blue Island Ave., do končnega zaključka. Ustanovil se je socialen klub Slovencev z namenom poučevati tudi slovenski narod o pravem pomenu socializma in širiti tega med širšo maso ljudstva zmerno a to tembolj odločno.

"Na dnevnem redu je bila torej ustanovitev social-

nega kluba z opazko, da pristopi ta v najkrajšem času v internacijsko zvezo svetovnega socializma.

"Sklicatelj zborovanja, sodrug Albin Skubic, je v kratki potezi orisal pomen takega kluba, nakar se je prešlo k redni seji. Vpisalo se je takoj 16 udov. Vstopnina v klub znaša za vsakega 25c. Glede odbora se je, z ozirom na naravne zahteve socializma sklenilo, da se edino le tajnika voli za 6 mesecev; vsi drugi uradniki, kakor predsednik, tajnik, blagajnik in računski pregledovalca se postavijo od seje do seje. Za prihodnji sestanek so bili — izven tajnika Frank Stoniča, kateri je bil voljen za šest mesecev — postavljeni uradniki: sodrug Ignac Malovašič, blagajnik in sodrug Albin Skubic in Ferd. Petsche pregledovalca računov. Predsednik se postavi pri vsaki seji posebej. Zborovanje se vrši vsak drugi torek zvečer od ½ 8. ure naprej v zgoraj omenjeni dvorani. Prihodnja seja bo torej 4. avgusta. Sodrugi, agitirajte v prid in v prosep socialnega kluba!"

Največjo važnost so člani novega kluba polagali širjenju "Glas Svobode", v kar sta jih urgirala tudi lastnika lista. Objavljal je njihove notice, naznanila in kratka poročila o socialistični stranki, toda pretežni del svojega prostora je posvečal boju zoper duhovščino. "Glas Svobode" je bil res socialistično urejevan šele, ko je postal njega urednik Jože Zavertnik (julija 1. 1904 do jeseni 1905.)

Ustanovitev S. N. P. J.

V krogu članov slovenskega socialističnega kluba in drugih svobodomislecev se je vztrajno gojila ideja za ustanovitev slovenske podporne organizacije, ki ne bi temeljila na verski podlagi. Inicijatorji ideje in njih somišljeniki so se oglašali v Glasu Svobode in s svojo agitacijo stvar polagoma bližali uresničenju. Tako sta obe gibanji (socialistično in ono za ustanovitev napredne jednote) koristili listu in list njima. Prva ali ustanovna konvencija SNPJ se je pričela 6. aprila 1904 v Chicagu. Deset društev je prijavilo delegate, oziroma zastopnike. Delegati so bili razen dveh vsi iz Chicaga. Novi socialistični klub je med tem postal v naselbini vpliven faktor in okrog njega so se družili tudi socialisti v drugih naselbinah.

Razlika med "člani" in člani-socialisti.

V klub št. 1 je v teku tridesetih let pristopilo izredno mnogo rojakov, toda le malo takih, ki so ostali v njem. Večinoma so si socialistično gibanje napačno predstavljali. Mnogi so domnevali, da so socialisti zato, "ker k maši ne hodijo". Nemalo je bilo takih, ki so istovetili starokrajški liberalizem tedanjih dni s socializmom. Vskdo, ki je bil v Ljubljani, v Trstu, na Štajerskem ali kjerkoli v Evropi član strokovne organizacije, je dejal, "da je bil socialist že v starem kraju". Oni, ki so zamenjavali, oziroma istovetili starokrajški liberalizem s slovenskim socializmom v Ameriki, so polagali največjo važnost na takozvani protifarški boj ter na narodnjaštvo. Ko so pomalem spoznali razliko med liberalizmom takratne slovenske narodno napredne stranke v starem kraju in socialističnim gibanjem, so odstopili in potem največ posamično, to je brez organizirane oblike, životarili s svojim breznačelnim narodnjaštvom in naprednjaštvom. Slednje se je izražalo edino v napadanju duhovščine.

Ustanovitev SNPJ jasno izraža proces teh dveh nazorov in stremljenj med naprednimi Slovenci. Svobodomselni narodnjaki so se zadovoljili z imenom "slovensko narodna", ampak programa niso imeli. Socialisti na drugi strani so polagali vso važnost programu, in tako so dobili prvi ime, drugi pa so oblikovali novo podporno organizacijo v socialističnih smernicah — ne sicer vse nankrat, pač pa kolikor se je moglo v obstoječih razmerah mladega kmečkega priseljeništa.

Pionirji in agitatorji.

Med prvimi, ki so v slovenski naselbini v Chicagu orali ledino in sejali seme socialističnega gibanja tu in v drugih kolonijah, sta bila Frank Petrich in Ferdinand Peče (za ameriško izgovorjavo se je podpisoval, oziroma se podpisuje Petsche). Njuna tovariša v korespondiranju sta bila Simon Kavčič in Ivan Šular. Pozneje so se uprli v voz mnogi drugi, ki so prišli — ali socialistično vzgojeni že iz starega kraja, ali pa so tu postali socialisti in se kot taki včlanili. Mlademu pokretu je mnogo pomagala inteligentna Angela Peče, bodisi svojemu možu pri korespondiranju, bodisi z nasveti in pri razpravah.

Od leve na desno: Martin Konda, Frank Petrich in Jože Zavertnik. Fotografirani so bili l. 1904 v uradu Glasa Svobode. Konda je bil lastnik, Zavertnik urednik, in Petrich potovalni zastopnik Glasa Svobode. Leto pozneje so se sprli, kot je pojasnjeno v članku na teh straneh. Konda je umrl 8. marca 1922, in Zavertnik 28. avgusta 1929. Petrich je še čil in zdrav ter dela v pekarni v Chicagu. Vsi trije so bili člani kluba št. 1.

Pri Pečetovih je bilo več let nekako zbirališče slovenskih sodrugov.

Frank Petrich je ostal aktiven do septembra 1923, medtem ko se je Peče umaknil okrog leta 1907. Deloma, ako ne največ, so bili njegovemu odstopu vzrok boji — osebni in drugačni.

Frank Petrich je imel v klubu razna odborniška mesta, največ pa se je udejstvoval v JSZ kot njen tajnik. Bil je tudi upravnik, in včasih nadomestujoči urednik "Proletarca". S socialističnim gibanjem se je seznanil v raznih avstrijskih in drugih evropskih mestih.

Fred Peče se je v glavnem udejstvoval v klubu v Chicagu. Predsedoval je klubovim sejam, bil na čelu odbora

"Zore" in veliko agitiral. Dobro je poznal ne le lokalno nego tudi splošno socialistično gibanje. Dopisoval je v "G. S." do spora s Kondo in v prvi letnik "Proletarca". Veliko je polemiziral z nasprotniki ustmeno in s pisano besedo. V mladosti je potoval po Evropi in študiral iz knjig. Udeleževal se je shodov in predavanj in se tako najdušil za socializem. Po poklicu je klepar. V Ameriko je prišel v Cleveland l. 1893, kjer se je tudi oženil. Že naslednje leto je v Clevelandu ustanovil "prvo slovensko socialno društvo". Uspevalo ni. Bil je tudi zastopnik v Socialist Labor Party, katere glavni urad je bil tedaj preseljen iz Baltimora v Cleveland. Sotrudnikoval je pri nemških delavskih listih in sodeloval pri ustanavljanju International Workers unije. L. 1900 je agitiral za E. V. Debsa, ki je bil socialistični kandidat za predsednika Zed. držav. Debs se mu je za sodelovanje v kampanji zahvalil s priznalnim pismom pred okrog tisoč ljudmi. To so podatki o njem v Glasu Svobode, letnik 1903. Peče je Debsu predstavil tudi S. Kavčiča. Ko je Simon leta pozneje Debsa spet videl, ga je ta obgovoril po imenu, kakor da mu je bil šele včeraj predstavljen, tako dober je bil Debsov spomin.

Fred Peče živi v Chicagu; na slovenske priredbe pa že dolgo let ne prihaja. V svojih podatkih o njem konstatira Simon Kavčič, da se Peče vzluc umiku iz socialističnega gibanja med Slovenci ni nikoli izneveril socialističnim načelom.

Graditelji kluba.

Med lojalnimi delavci kluba in za klub je bil poleg omenjenih več let Andrej Poravne. Frank Mladič ima v zgodovini kluba istotako neizbrisno poglavje. Pomagal je ne samo z besedo in delom, nego v veliki meri tudi gmotno — klubu in posameznim članom. Frank Podlipec in John Petrich sta bila neumorna delavca v klubu. Frank Podlipec je bil celih sedem let tajnik kluba. John Grilec je bil že med ustanovitelji prvega kluba in delal je tudi v drugem ter prvih par let pri Proletarcu. Jože Zavertnik je pristopil v klub takoj po prihodu iz Clevelanda spomladi 1904 in Ivan Molek decembra 1906.

V letih 1904-14 so delovali v klubu poleg omenjenih Jakob Anžiček, Frank Alesh, John Bartol, Edward Delles, Filip Godina, Frank Hren, Hans, Mike Kulovec, Mike Keber, Frank Kerže, Etbin Kristan, Frank Lesjak, Anton Lončar, J. Ječmenjak, John Jereb, Frank Janežič, Ivan Meden, Geo. Mamek, Frank Margolle, Jos. More, Frank Podboy, brata Jože in Jakob Polanšek, Thom Petrich, Izidor Straus, Frank Šavs, Math Stichauner, Frank Udovich, Anton Vičič, Jože Zavertnik ml., Frank Zaitz, John Žvanut in več drugih. Etbin Kristan je prišel v klub in k "Proletarcu" septembra 1914 iz starega kraja. Frank Zaitz je prestopil v klub št. 1 iz kluba JSZ v Butte, Montang, oktobra 1914. Mnogi omenjenih so delali v klubu skoro od početka, drugi so pristopili ali pa prestopili od drugih klubov poznejša leta.

Vzelo bi prilično prostora, ako bi tu opisal, ne sicer vseh članov kluba, ampak vsaj vse aktivne člane po zaslужenju. Ob enem bi to opisovanje zahtevalo tudi malo časa. Dejstvo je, da je bilo v klubu št. 1 v početku in vseskozi velik odstotek delavnih članov. Uspehi njihovega dela na agitacijskem in kulturnem polju so jim spomenik.

Marsikdo je postal pozneje brezbrizen. Oni, ki so pristopili le kot člani, ne da bi imeli socialistično prepričanje, so pomagali, kolikor je bilo v njih moči, in odstopili, ako se niso mogli poglobiti v socialistično delo in se udomaćiti v klubu.

Ustanovitev "Proletarca".

Prvi poskus slovenskih socialistov v Chicagu v delavskem žurnalizmu je bil list "Zora". Po neuspehu s tem so se strnili dve leti pozneje okrog "Glasa Svobode".

Ampak izdajatelji "Glasa Svobode" so bili trgovci, vodje mladega slovenskega socialističnega gibanja pa zelo idealistični in ostro agresivni. Razporoka med njimi in izdajatelji "Glasa Svobode" je bila neizogibna. Boja pa s to razdvojitvijo ni bilo konec. Zanešen je bil tudi v strankine tribunale, ki so imeli odločiti, da-li je "Glas Svobode" socialističen list ali ne. Bilo je mnogo preiskovanja, zasliševanja in neprijetnih scen, predno je poseben odbor socialistične stranke v Chicagu zaključil, da so bili člani kluba št. 1 s svojo taktiko in stališčem z ozirom na "Glas Svobode" v pravem in da se vsled tega "Glas Svobode" črta iz seznama socialističnih listov. V tem boju je dobil glavni izdajatelj "Glasa Svobode" Mar-

čila v prilog klubovega stališča. Ta pravorek je sprejela šele po dolgih zasliševanjih in preiskavah, kajti na vodstvu "Glasa Svobode" so bili ljudje, ki se niso podali, pač pa so se spustili v boj in pri tem so se posluževali zvijač in zavijanij v toliki meri, da se je v klubu št. 1 začela z vso resnostjo akcija za ločitev od socialistične stranke.

Po tem odločilnem boju je bil klub št. 1 in slovenski socialisti v Ameriki sploh brez glasila. Struja okrog "Glasa Svobode" ja lahko udarjala, ker je imela na razpolago list, socialisti pa so odgovarjali in argumentirali na sejah društev ter v letakih. Ampak uvideli so, da bodo bitko izgubili, ako si ne ustanove lista. V klubu št. 1 ni

ČLANSTVO KLUBA ŠT. 1 JSZ V CHICAGU L. 1910

V sprednji vrsti, sedeči, od leve na desno: Jože Zavertnik st., John Petrich, Frank Podlipec, Jakob Anžiček.

Druga vrsta: Frank Janežič, Ivan Molek, Frank Udovič, Mike Kulovec, Frank Zavertnik.

Zadnja vrsta: Jože Zavertnik ml., Charles Pogorelec, Frank Alesh, Frank Petrich. Od teh so še člani JSZ John Petrich, Podlipec, Molek, Udovič, Pogorelec in Aleš.

Jože Zavertnik st., Jakob Anžiček, Frank Janežič in Mike Kulovec so umrli. Janežič je še pred svojo smrtjo izstopil iz kluba.

tin Konda tu in tam zadoščenje, ker so bili preiskovalci afere včasih v dvomu in se niso mogli odločiti, ali so kršileci socialistične discipline in nerasodnejši v taktiki socialisti pod vodstvom Jožeta Zavertnika in Franka Petriča, ali pa so izdajatelji "Glasa Svobode" socialisti res samo raditega, da imajo agitatorje in finančno oporo med socialisti. Preiskovalna komisija je končno le odlo-

bilo tedaj nikogar, ki bi bil v stanju finančno izdatno pomagati. Vsi člani so bili revni delavci. Toda lista jim je bilo treba tako zelo, da so kljub vsem oviram izdali januarja 1906 prvo številko Proletarca. Ker jim mesečnik nikakor ni zadostoval, so ga decembra 1907 spremenili v tednik, ravno ko je začela takratna ekonomska panika dobivati svoj siloviti zamah. Pomagali so jim prva

leta posebno posamezni zunanji sodrug, kot Simon Kavčič, Nace Žlemberger in drugi.

Klub št. 1 je skozi vsa poznejša leta stal ob strani Proletarca in mu priskočil gmotno in moralno na pomoč v vsaki krizi.

Klub št. 1 v vojni dobi.

Od leta 1915 do 1920 je šel klub skozi težke preizkušnje. Že prva leta vojne so se začeli zaganjati vanj in v slovenske socialiste ter njih glasilo sploh razni posamezniki pod masko narodnjaštva in sovražnikov Avstrije. Zato, ker se socialisti niso navdušili za njihova gesla, so jih obdolžili zaveznitva s — "Habsburžani" in o E. Kristanu so trdili, da je — avstrijski špijon! Klub št. 1 ni sodeloval v nikakih organizacijah, katerih namen je bilo podpiranje vojne. Dokler je bilo mogoče, so klubovi agitatorji odprto slikali delavstvu blaznost vojne. Ko so vstopile v vojni ples tudi Zed. države, je bilo delo socialističnih organizacij zelo ovirano in v marsičem onemogočeno. Klub št. 1 je vsled tega moral prenehati s kulturnimi in drugimi prireditvami pod svojim imenom, njega člani pa so se potem toliko bolj udejstvovali v gibanju za jugoslovansko federativno republiko in se borili z nasprotniki programa JRZ.

V zyezi (JSZ) je nastal frakcijski boj, ki se je končal z odstopom hrvatske sekcije. Klub št. 1 je storil kolikor je bilo v moči njegovih članov, da ni notranja borba postala katastrofalna za vso zvezo.

Klubovo delo v S. P.

Že drugo leto svojega obstanka je stopil klub št. 1 v ožje stike s socialistično stranko. Klubove seje 14. februarja 1904 so se udeležili strankin govornik Ernest Untermann, tajnik socialistične stranke države Illinois in njen organizator, da slovenske sodruge s strankinim delom od blizu pouče. Fred Peče in Frank Petrič sta bila prva leta zastopnika kluba v strankinih lokalnih odborih.

Odnosaži med stranko in klubom pa so se poostriili, kakor že omenjeno, zaradi spora z izdajateljem "Glasa Svobode" Martinom Kondom, ki je bil tedaj njen aktiven član. V klubu je začelo prevladovati mnenje, da bo M. Konda s pomočjo svojih pristašev klub št. 1 pri stranki z zvijačami izigral. To je nekatere člane jezilo tako zelo, da so zahtevali ločitev kluba od stranke. Predlagali so celo, naj se klub pridruži k Socialist Labor Party. Zmerni, preudarni člani, so mirili in pojasnjevali, da ne more biti vsakemu intimno znano, kako in vsled kakšnih vzrokov je prišlo do spora med strujo, ki je zahtevala, da naj bo "Glas Svobode" skozinškoz načelno socialistični list, ali pa naj prizna, da mu je predvsem za gospodarski uspeh, in pa med izdajatelji "G. S.", ki so zatrjevali, da je Zavertnikova-Petričeva skupina razjarjena le vsled osebnih sporov in se skuša zdaj maščevati. Šele koncem leta 1906, in v letu 1907, so zayladali v klubu do socialistične stranke spet iskreno prijateljski odnosaži.

Klub št. 1 se je znašel zaeno z drugimi klubi slovenske in srbske sekcije JSZ izven stranke ponovno po takozvani springfieldski konferenci l. 1918, na kateri je neuradna skupina članov iz vseh krajev Amerike sklenila, da se JSZ loči od soc. stranke. Za ponovno pridruženje k stranki se je zavzemal v Chicagu l. 1919-20 posebno Fr. Zaitz in z njim večina članstva kluba št. 1. Tudi večina eksekutive je bila za ponovno združenje, ki je bilo izvršeno kmalu po detroitski konvenciji socialistične stranke leta 1921.

Ves čas potem je klub št. 1 ena izmed najaktivnejših postojank socialistične stranke v Chicagu. Danes ima klub št. 1 v okrajnem odboru soc. stranke pet delegatov in Anton Garden je član okrajne eksekutive.

Klub št. 1 v organizacijskem delu.

Radi obsežnosti slovenske naselbine v Chicagu so člani kluba št. 1 že v prvih letih skušali ustanoviti v raznih

delih mesta podružne klube. Tako so dne 8. julija 1911 ustanovili klub na severni strani mesta (north side). Ta klub je v JSZ. dobil številko 52. Ustanovnemu sestanku je predsedoval tajnik kluba št. 1 Frank Podlipec. Novi klub je imel samo dve seji in prenehal. Od njegovih nekdanjih članov sta v klubu št. 1 zdaj samo Anton Putz in Joe Švigelj.

Takoj po vojni je klub št. 1 podvzel skupno s somišljeniki na Pullmanu akcijo za ustanovitev kluba na južni strani mesta. Bil je ustanovljen in dobil v JSZ številko 224. Klub št. 1 je na njegovih prireditvah vprizoril nekaj iger in mu pomagal z udeležbami, predavatelji in agitacijo. V tej depresiji je klub na Pullmanu le formalno aktiven.

Februarja 1933 je bil slovenski klub JSZ na north side spet ustanovljen, veliko na prizadevanje članov kluba št. 1, v prvi vrsti Antona Vičiča. V akciji je pomagal tudi klub srbskih članov JSZ (št. 20 na 2250 Clybourn Ave.)

Dalje je klub št. 1 s svojimi odseki pomagal na prireditvah društvom v Chicagu in v So. Chicagu. Sodeloval je s predstavami ali pa z nastopi svojega pevskega zbora s kluboma JSZ v Waukeganu in Milwaukeeju.

Predavanja in shodi.

Kmalu po ustanovitvi je klub začel z diskuzijami o dnevnih problemih; aranžiral je predavanja in gojil priredbe agitacijskega značaja. V drugem letu obstanka je priredil prvomajsko slavnost, ki je bila prva med Slovenci v tej deželi. Vršila se je v Narodni dvorani. Na sporedu so bili govori, deklamacije in petje. Kmalu po tej slavnosti se je vršil v Narodni dvorani klubov shod, na katerem sta govorila Hrvat Juraj Mamek in Fred Peče, Fr. Petrič pa je deklamiral E. Kristanov "Dobrodelni ples." Dne 25. junija 1904 je imel klub javni shod v Narodni dvorani s temo "Kaj je socializem?" Govornik je bil Jože Zavertnik. Udeležba je bilo zelo dobra, in že 2. julija je spet sklical shod.

Dne 18. marca 1905 je imel klub svojo prvo slavnost obletnice Pariške komune. Fred Peče in sodružica Medenova sta deklamirala. Pela sta češki zbor "Ferdinand Lasalle" in slovenski zbor "Orel". Jože Zavertnik je govoril o pariški komuni. Vprizorjena je bila živa slika "Revolucija". Te priredbe se je poleg Slovencev udeležilo tudi mnogo strankinih članov drugih narodnosti.

Naslednja leta je klub sklical nešteto shodov in agitacijskih sestankov, aranžiral veliko predavanj in izvršil mnogo drugega agitacijskega dela. L. 1932 je prvič v svoji zgodovini imel večje število uličnih shodov, na katerih so govorili v angleščini člani kluba in drugi strankini govorniki.

Iz "Pilzna" proti "zapadu".

Do l. 1914 je klub obdrževal seje in vršil svoje funkcije v stari slovenski naselbini, ki se je takrat raztezala po takozvanem češkem "Pilznu". Njeno središče je bilo na Blue Island Ave. in 18. cesti. Največ priredb se je vršilo v Narodni dvorani na S. Racine (preje Centre) in 18. cesti, v kateri je bila l. 1910 ustanovljena tudi JSZ in l. 1904 SNPJ.

Precej članov kluba št. 1 je že takrat stanovalo v "lawndalskem okrožju", kjer so se l. 1914 pričele obdržavati tudi seje kluba. Urad Proletarca je bil preseljen na zapadno stran istotako l. 1914. Večje priredbe pa so se še tudi potem vršile v dvoranah v "Pilznu".

Klubovo kulturno delo.

Klub št. 1 je na kulturnem polju ena izmed najdelavnejših slovenskih organizacij v tej deželi. Ne samo, da se je pod pokroviteljstvom kluba vršila cela vrsta znanstvenih predavanj, da je svoječasno obdrževal šolo za državljanstvo in si ustanovil dobro knjižnico, storil je zelo veliko tudi na dramskem polju. Prvo predstavo z

ČLANSTVO KLUBA ŠT. 1 JSZ V CHICAGU L. 1917

Vrsta spredaj, od leve na desno: Frank Margolle, Frank Petrich, Frank Zaitz, Anna Šavs, Anton Končan, Etbin Krizan.
 Druga vrsta: Anton Putz, Frank Šavs, Peter Bernik, Ivan Molek, John Steinar, Frank Hren, Joe More, Frank Udovitch.
 Zadnja vrsta: Frank Aleš, Filip Godina, Anton Terbovec, Thomas Taschner, Frank Podlipec, Louis F. Truger, Jože Zavertnik.
 Na sliki so vsi tedanji člani, razen štirih. Od teh, ki so na sliki, jih je v klubu samo še devet, namreč Margolle, Zaitz, Putz, Bernik, Molek, Udovitch, Aleš, Godina in Podlipec. Jože Zavertnik je med pokojnimi. Ostali so odstopili ali pa prenehali biti člani ker so se izselili iz Chicaga.

velikim uspehom je imel 20. marca 1910 v Narodni dvorani. Vprizoril je med drugimi mnogo težkih socialnih dram. Imel je vsega skupaj 67 večjih predstav. Socialistični pevski zbor "Sava" je klubov odsek, ki prireja po dva koncerta na leto. (Točni podrobni podatki o klubovem delu na dramskem, glasbenem in prosvetnem polju vobče so v Ameriškem družinskem koledarju, letnik 1933.)

Članstvo kluba.

Večkrat sem čul, da je klub dosegel prva leta število 80 članov. Ugotovil sem, da se to ne ujema z resnico. V prvi klub pred 33. leti je pristopilo le okrog 15 članov. V drugega se jih je vpisalo po ustanovitvi 16. Dasi so skoro na vsaki seji pristopali novi, so drugi odpadali, bodisi vsled brezbriznosti, vsled "zamer", največ pa zaradi tega, ker mnogi niso bili dostopni socialistični ideologiji, niti niso imeli veselja, ne volje za agitacijsko delo.

Vsa naslednja leta se je število članov gibalo med 15 do 30, po svoji delavnosti pa so prekašali organizacije s sto in več člani. L. 1915 beleži klub v drugi polovici leta 33 članov; l. 1916 jih je imel 35, na koncu leta 1917 pa samo še 23. Nekateri so bili pozvani v armado; nekaj jih je odstopilo, ker jih je premotila vojna propaganda; eni pa so odpadli vsled običajnih že navedenih vzrokov. L. 1918 je imel klub v prvi polovici 24 in v drugi 26 članov. Koncem leta 1919 jih je bilo 34.

Klubovo delo po vojni.

Po vojni je klub št. 1 spet prišel v normalnejše toke. Obnovil je kulturno delo in priredbe pod svojim imenom, skliceval shode, aranžiral predavanja in povečal agitacijsko delo, tako, da je postal v splošnem aktivnejši kot kdaj poprej. Decembra 1919 je imel \$55.39 imovine, 31. decembra 1932 pa \$4,655.33, od tega \$3,730.33 v stavbinskem skladiu JSZ. Ob sklepu leta je imel 98 dobrih članov ali članic. Imel jih je prej že nekaj nad sto. Število se je zmanjšalo deloma vsled krize in nekoliko vsled odhajanja članov iz Chicaga.

Imen posameznih članov kluba, ki jih je imel poslednja leta, ne bom navajal. To bo storil bodoči zgodovinar. Zdelo pa se mi je potrebno navesti vse, ki so se udeleževali v klubu posebno v prvem desetletju, ker teh podatkov preje nismo imeli in jih je bilo treba šele zbirati, medtem ko so o klubu in njegovem delu v poznejši dobi izšli dobri spisi v majskih in drugih številkah Proletarca.

Klub in agitacija med ženstvom.

V klubu št. 1 se je posvečalo več ali manj pažnje in važnosti tudi agitaciji med ženstvom. Vzlic temu pa je imel do l. 1914 le tu in tam kako članico. Začele so pod vplivom agitacije pristopati šele v prošlih 10. letih.

Klub št. 1 je že leta 1908 skušal organizirati slovensko delavsko ženstvo v Chicagu v poseben socialističen klub, ki je bil ustanovljen 23. februarja imenovanega leta. Dali so mu ime "Proletarka". V prvem letu je pristopilo 19 članic. V decembru istega leta je poravnalo članarino, ki je bila 15c na mesec, le še sedem članic. Januarja 1911, ko je imel še štiri članice, je socialistični klub "Proletarka" prenehal, imovino pa je tajnica Mary Jereb izročila klubu št. 1.

Iz vrst članic kluba "Proletarka" je bilo ustanovljeno tudi žensko samostojno svobodomiselnopodporno društvo "Nada", katero se je l. 1909 pridružilo SNPJ.

Agitacija med Hrvati.

Do ustanovitve hrvatskega socialističnega kluba so bili hrvatski socialisti v Chicagu včlanjeni v klub št. 1 in tudi dopisovali so v Proletarca, dokler si niso ustanovili svojega lista "Radniško Stražo". Nekateri hrvatski sodruzi v klubu št. 1 so se s svojim delom za pokret zelo odlikovali in njihova zasluga je bila, da so bili odnošaji med slovenskimi in hrvatskimi člani JSZ v Chicagu zelo pristrčni. Zeloti v hrvatski sekciji, ki so pristopili pozneje, in pa postanek struj, so ohladili prijateljstvo, in JSZ je bila končno razdeljena na avtonomne narodnostne sekcije. Hrvatska sekcija je l. 1919 odstopila od socialistične stranke in se pridružila komunistom.

Tajniki kluba.

V klubih JSZ so vsi odbori važni, najvažnejši pa je urad tajnika. Vsega skupaj je imel klub št. 1 enajst tajnikov. Najdlje je imel ta urad Frank Podlipec, namreč sedem let, Filip Godina nad 4 leta, Frank Zaitz 4 leta, Chas. Pogorelec 5 let in Peter Bernik 5 let. Louis Truger je bil tajnik v letu 1917 šest mesecev, ostale mesece pa F. Godina.

Po redu so bili tajniki kluba:

Frank Stonich, 1903.
Fred Petsche, 1904.
Anton Prešeren, 1905.
John Bartel, 1906.
Frank Podlipec, 1907-13.
Filip Godina, 1914-16.
Louis Truger, 1917.
Filip Godina, 1918.
Frank Alesh, 1919.
Frank Zaitz, 1920-24.
Charles Pogorelec, 1924-28.
Peter Bernik, 1929-33.

Poleg tajnika so drugi odborniki kluba: organizator, zapisnikar in pa člani nadzornega, dramskega, prosvetnega, agitacijskega in pevskega odseka.

Od svojega drugega leta po ustanovitvi do konca l. 1907 je imel klub št. 1 tudi stalnega predsednika. Nekaj časa je imel ta urad A. Prešeren in par let Andrej Poravne. Zadnji stalni predsednik kluba je bil Anton Lončar (l. 1907). L. 1907 je odbor slovenske socialistične zveze sklenil, naj se predsednika v klubih voli na vsaki seji. To se je v klubu št. 1 začelo izvajati od pričetka leta 1908.

Po tridesetih letih.

Tri desetletja dela in boj je za malo socialistično postojanko slovenskih delavcev v mestu kakor je Chicago, ali kjerkoli pač, zelo dolga doba.

Le oni, ki imajo skušnje in tisti, ki vedo pravilno ocenjevati dela organizacij, razumejo, kako važnega pomena so bile aktivnosti skupine, ki jo označujemo na kratko klub št. 1 JSZ.

Ob njegovi tridesetletnici se lahko znova konstatira, da je ta organizacija virilna in da celo povečava svoje delo ter svoj delokrog. Število članov in članic skrbi, da gre klub s svojim delom in z izvrševanjem svojih nalog nemoteno in neovirano dalje.

VIRI. — S podatki so mi pomagali Frank Petrič, Simon Kavčič in Frank Podlipec. Drugi viri: Letniki "Glasa Svobode" 1903-04-05. Letniki Proletarca. Zapisniki in poslovne knjige, kolikor jih je v klubovem arhivu.

Anton Garden:

Konvencija S. N. P. J.

DESETA redna konvencija SNPJ, ki prične zborovati 22. maja v Chicagu, se bo vršila v povsem drugač- nih okolščinah kot se je zadnja pred štirimi leti ali pa katerakoli prej. Jednota je šla že skozi tri gospodar- ske krize — 1907-8, 1913-14 in 1921-22 — brez večjih po- sledic. Napredovala je stalno v članstvu in premoženju tudi v teh krizah.

Težke rane pa ji je prizadela sedanja kriza, rane, katerih najbrž ne bo nikdar docela zacelila. Močno je prizadeta vsled velikega padca v članstvu in tudi finančno vsled defaltiranih bondov in posojil. Aktivno član- stvo je leta 1932 padlo s 44,552 na 32,797 ali 26.8%, kar je največji odstotek izgube med slovenskimi podpornimi organizacijami. Pasivnih članov je koncem leta imela 7271, v tem letu pa bo to število najbrž precej narastlo. Ob času konvencije jednota najbrž ne bo štela dosti nad 30,000 aktivnih članov.

Tudi finančno je hudo udarjena. Vsi defaltirani bon- di in posojila so s pričetkom tega leta znašali okrog 15%.

Slika je torej precej temna. Je posledica zrušenja kapitalizma. Na splošno je edina "tolažba" v tem, da so druge podporne organizacije tudi močno prizadete, ne- katere še veliko bolj kot SNPJ tako v padcu članstva kot v slabih investicijah. Hrvatska Bratska Zajednica je lan- sko leto na primer padla v aktivnem članstvu za 22,582 ali 36.8% — deset odstotkov več kot SNPJ. In medtem ko so jednotini skladi prilično trdni, ima Zajednica velik deficit v dvadolarskem skladu (nad 140 tisoč) in tudi v upravnem skladu. Težkoče ima tudi z investicijami — kot vse organizacije in investorb.

Proporčno ima velike izgube v članstvu tudi SSPZ, še večje pa v premoženju. Koncem leta 1932 je imela 5873

aktivnih članov, leto prej pa 7321 ali nad 21% več. Iz njenega finančnega poročila za lansko leto pa je razvid- no, da bo čudež, če bo Zveza sploh kdaj prebolela finančne izgube. JSKJ je lansko leto padla v članstvu okrog devet odstotkov.

Izmed večjih slovenskih podpornih organizacij je KSKJ izgubila najmanj članov v tej krizi. Njene izgube so lansko leto znašale le nekaj nad pet odstotkov, kar je v primeri z navedenimi organizacijami malo. Njeno fi- nančno stanje mi ni znano in prav tako tudi ne JSKJ. Brez slabih investicij (danes je skoraj vse slabo) gotovo ni nobena in posebno ne KSKJ, ki je bila vsled investi- cij že pred leti, v dobi "Coolidgeve prosperitete", tarča rev. Černetovih namigovanj in zavite kritike. Ima pa od vseh organizacij najbolj lojalno članstvo in tudi naj- mogočnejši propagandistični aparat — cerkve.

Paradokсна je velika izguba članov SNPJ, ki si je iz- med vseh naših organizacij najbolj prizadevala, da jih obdrži. Za zalaganje asesmenta članom in potem za po- sojila je v zadnjih par letih potrošila težke tisočake — od zadnje konvencije nad 80 tisoč, vključivši izredne podpore. Veliko so potrošila tudi posamezna društva. Pa ni vse nič izdalo; in upoštevajoč sorazmerno maj- hno člansko izgubo KSKJ, bi človek lahko argumentiral, da je jednoti ta sistem več škodil kot pa koristil. Če je v tej domnevi kaj resnice, jo je iskati v tem, ker se je veliko število članov smatralo preveč odvisnih od jednote — "dajte ali pa pustim". Druga možnost je tudi v kompoziciji članstva — da je jednotino članstvo bolj pri- zadeto vsled krize kot pa na primer člani KSKJ. Na tem je najbrž nekaj resnice, ne pa toliko kot je razlika v padcu članstva.

GLAVNI STAN VREDNOSTI

V Leader trgovinah, ki so v vaši okolici, dobite vse kar potre- bujete zase in za dom in to po cenah, ki bodo pomenile prihra- nek za vas. Pridite, da se seznanite z našo osebno in vljudno postrežbo, in prepričali se boste, da vsak nakup pri nas pomeni prihranek za vas.

LEADER STORES

18th and Paulina, 26th & Turner, Chicago at Ashland

Da je članstvo silno prizadeto vsled krize, ni nobenega dvoma. To najbolj točno povedo številke. Do pričetka lanskega leta ni jednota na primer izkazovala nobene izgube v članstvu. Rapidno ga je pričela izgubljati šele z letom 1932 in tok se še vedno nadaljuje. Še eno leto krize, pa bo jednotino aktivno članstvo padlo za polovico.

In to je eno najbolj zamotano vprašanje. Dokler se razmere vidno ne izboljšajo, je jednota brez moči zaustaviti ta tok. Problem pa je za konvencijo, kako pridobiti nazaj odstople člane, oziroma jim pustiti vrata odprta. Na pasivne člane lahko računamo, da bodo postali aktivni, ko prično delati. Predno pa se razkadi dim kapitalističnega debakla in mizerije, bo pa mnogo članov padlo tudi s pasivne liste. Ker je jasno, da jednota ne more trpeti stroškov pasivnosti kot jih nosi sedaj, odpadle člane pa bo težko dobiti nazaj pod pogoji, da poravnajo vse zaostale obveznosti, si človek zastoj beli glavo, kako priti temu problemu v okom. Priporočilo gl. odbora glede pasivnosti se prej izogne temu problemu kot pa mu nudi zaželjeno formulo. Zdi se mi, da bo najbolje za konvencijo, če formuliranje točke o pasivnosti izroči posebnemu odseku, ker je problem tako zamotan in obenem važen za bodočnost jednote, da mu odbor za pravila ne bo mogel posvetiti dovolj paznosti. Za bazo bo lahko služilo priporočilo gl. odbora, ki je v jedru dobro, ampak ne gre dovolj daleč in vrata članom s pasivne liste takorekoč zapre.

To vprašanje in vprašanje Prosvete bo najtrši oreh pred konvencijo. Vsi drugi problemi so relativno majhnega pomena v primeri s tema dvema. O investiranju denarja konvencija lahko sicer na dolgo razpravlja, ampak zaključek z ozirom na posojevanje denarja članom, o čemur se mnenja križajo, bo le majhnega pomena za jednoto, pa bil tak ali drugačen. Enostavno je tudi vprašanje operacij, bolniških skladov in izenačenje dobe,

ko prične teči bolniška podpora. Diskuzije o teh vprašanjih v Prosveti so dovolj razčistile pojme, da bi jih konvencija lahko rešila v par urah.

Zamotano in velike važnosti za jednoto pa je vprašanje dnevnika Prosvete. Ne mislim o tem tukaj razpravljati. Rečem le, da bo konvencija naredila usodno napako, usodno za bodočnost jednote, če prepusti dnevnik samemu sebi in mu ne zagotovi obstoja. Ali naj postane dnevnik obligaten za vse člane ali pa prostovoljen, ko sedaj, se meni ne vidi najvažnejše vprašanje. Važno za bodočnost jednote je, da mu konvencija zasigura obstoj do časa, ko se razmere izboljšajo, in zato so mu do tedaj subvencije potrebne v eni ali drugi obliki. Zdi se mi, da bo dnevnik igral še važno vlogo (vsaj moral bi jo) v življenju jednote, kadar se razmere izboljšajo. In kratkoviden je tisti, ki bi trdil, da ga jednota več ne potrebuje. Zdi se mi, da ga bo jednota bolj potrebovala, ko se razkadi dim na pogorišču kapitalizma, kot pa ga je kdaj v preteklosti. Dnevnik je njeno najboljše agitacijsko sredstvo. Brez njega bo postala mrtva.

Edino, kjer se kriza ne bo mnogo poznala, je v številu delegatov. Teh je bilo izvoljenih skoro toliko kot za zadnjo konvencijo — proporcno po članstvu celo znatno več. Razlog je v tem, ker so letos imela društva dovolj časa za združenje v svrhu izvolitve delegatov. Če bi bila jednota ohranila članstvo, bi bila deseta konvencija precej večja od zadnje. Štela bo blizu dvesto delegatov z glavnimi odborniki vred. Delegatov je bilo izvoljenih več kot jih bo na konvenciji, ker jih je bilo približno dva ducata diskvalificiranih že ob prijavi; ta društva, ki so jih izvolila, namreč niso imela dovolj članov v smislu pravil; manjkalo jim je po par članov. Če bi bila bolj pazna in si zasigurala potrebno število dobrostojećih članov, bi deseta redna konvencija ne bila dosti manjša od zadnje kljub velikemu padcu članstva.

Ako sodimo po predkonvenčnih aktivnostih "opozici-

NAJVEČJA SLOVANSKA TISKARNA V AMERIKI

JE

NARODNA TISKARNA

2142-2150 Blue Island Avenue

CHICAGO, ILL.

Mi tiskamo v Slovenskem, Hrvaškem, Slovaškem, Češkem, Poljskem, kakor tudi v Angleškem in Nemškem jeziku. Naša posebnost so tiskovine za društva in trgovce.

je", tudi ta konvencija ne bo brez "blokov". Iz letaka, ki so ga izdali prijatelji komunisti, je razvidno, da se bo opozicija poleg stalne točke "izbacjenja socialističke mašine" in prizadevanj za kontrolo nad gl. odborom, trudila tudi za ukinitve dnevnika Prosvete, ker baje "ne zstopa delavskih interesov in smernic." Ljudje, ki to trdijo, ga gotovo ne čitajo. Desno krilo opozicije pa je proti Prosveti, ker je preizrazito delavska in premalo "narodna". Če so levokrilaši (komunisti) v pravem, so gotovo desnokrilaši v napačnem. Jasno je, da oboji ne morejo biti v pravem. Ampak to jim ne dela nobene zapreke v kovanju "enotne fronte" proti "socialistični mašini."

Načelno smatram, da je opozicija dobra in potrebna vsaki organizaciji. Kjer je ni, je organizacija ali mrtva, perfektna, ali pa v rokah "mašine", ki uduši vsako opozicijo v povojih. Vemo, da perfektnih organizacij ni, kot sploh ni ničesar perfektnega. Opozicija od opozicije pa se razlikuje kot noč in dan. Za organizacijo je lahko dobra ali pa škodljiva; koristna je, če stremi za njeno izboljšanje v interesu članstva v poslovnem in idejnem smislu. Pod poslovnim smislom razumemo zanimanje za probleme organizacije, v tem slučaju jednote, in njih reševanje; idejni pojmi pa so bodisi reakcionarni, v prid kastam in malim skupinam, ali pa napredni, bazirani na socialnih težnjah in ciljnih delavskega razreda.

Te kvalifikacije pa je kar se SNPJ tiče prej najti v vrstah "socialistične mašine" kot pa pri opoziciji. O "mašini" sploh ni govora, ker se ta "mašina" navadno razcepi v manjšino ali večino v reševanju vseh konkretnih problemov organizacije. Tudi "centrum" s svojimi posredovalnimi propozicijami ni nobena redkost. Kdor se hoče prepričati o delovanju "socialistične mašine", naj poseti seje gl. odbora. "Mašina" je enotna le v fundamentalnih načelnih vprašanjih in še pri teh se pojmovanja razlikujejo, kar je pri mislečih ljudeh naravno.

Na drugi strani pa nima "opozicija" v jednoti nič

skupnega. Načelno je nasprotna le "socialistični mašini". Idejno pa sega od severnega do južnega pola. V tem je bila zadnja konvencija jako zanimiva in podučljiva in bo najbrž tudi letošnja, s svojim združenjem obeh ekstremov in posameznikov, ki so idejno revni kot beračeva malha in jih v skupnosti vodi edino le boj proti "socialistični mašini". Prej sem rekel, da načelno odobravam opozicijo v vsaki organizaciji; povedal sem tudi kakšna opozicija je koristna. (Nekaj slovenskih podpornih organizacij krvavo potrebuje take opozicije!) Rečem pa, da bi bila bodočnost SNPJ še bolj kočljiva kot je, če bi izvajala večji vpliv ali pa celo kontrolo nad njo "opozicija" kot se je pokazala na zadnji konvenciji in se bo najbrž tudi na konvenciji maja to leto.

S tem ne mislim zagovarjati "socialistično mašino". Konstatiram le dejstvo kot ga vidim. HBZ je njena "opozicija", ki je res močna, stala lepe tisočake, kar ni najglavnejše, posebno na zadnji konvenciji, ki ni rešila niti enega važnega problema, pač pa samo "manevisala" iz enega ekstrema v drugega. Nihče, komur je v glavnem le za stolčke, ki pri jednoti niso posebno mastni, kljub temu pa premija v sedanji krizi, bi ne smel imeti svoje želje realizirane, pa naj pripada "socialistični mašini" ali pa konglomeratni "opoziciji". V življenju organizacije so važnejše druge stvari kot pa službe ali odborniške časti. In dokler bo "socialistična mašina" gledala na jednoto iz tega vidika, se ji ni treba bati "opozicije"; kadar pa to načelo zavrže in se prične puliti za službe, katerih ni veliko, in za odborniške "časti", tedaj bo za jednoto in članstvo vseeno, kdo je pri — "koritu".

Konvencija bo imela pred seboj važne probleme. Nad nekaterimi ima jednota kontrolo, nad drugimi, dalekosežnejšimi, je nima, kar pa ne pomeni, da bo šla lahko preko njih. Kako jih bo reševala bo odvisno od upogleda posameznih delegatov ter od njih zmožnosti in volje, da se iskreno in nesebično poglobe vanje.

COMPLIMENTS

OF

Cramsie, Laadt & Company

Insurance

INSURANCE
EXCHANGE BLDG.

Telephone
Wabash 1106

CHICAGO, ILL.

Frank Zaitz:

Pri Proletarcu v krizah

PRIHODNJEGA februarja bo 15 let, odkar sem pri Proletarcu, ali več ko polovico Proletarčeve dobe.

Bilo je 31. januarja 1919 na seji upravnega odbora, ko nam je začasni upravnik Frank Petrich poročal o stanju lista, ki je bilo obupno. Treba se je bilo žuriti z delom za Ameriški družinski koledar, ki bi bil moral iziti že dva meseca prej, treba je bilo dobiti nekje sredstev, da se bi vsaj nekoliko poravnalo nemali dolg v Narodni tiskarni, in treba je bilo iskati nove agitatorje ter zastopnike, ker so skoro vsi prejšnji prenehali z delom za Proletarca in JSZ, ali pa sploh izstopili iz Zveze. Število naročnikov Proletarca se je zmanjšalo za dobro tretjino. JSZ je nazadovala. Dohodki prve ne druge tu omenjenih ustanov niso več zadostovali za pokrivanje izdatkov. V tem položaju je Frank Petrich, tajnik JSZ, ki je mesec pred to sejo prevzel v svoje področje začasno tudi upravništvo lista, apeliral na nas, da naj pomagamo in rinemo, dokler se bo dalo.

Vsled tesnih stikov z listom mi je bila resnost položaja dobro znana. Obstanek Proletarca je bil v opasnosti. Na seji je prevladovala nekaka resignacija—izgubljanje vere v bodočnost, v ohranitev tega, kar si je pokret zgradil pred vojno. Proletarec je imel v naselbinah samo še kakega pol ducata agilnih prijateljev, ki so resno agitirali zanj. V JSZ je prevladovalo mrtvilo. Vse aktivnosti velike večine njenih članov so bile osredotočene v boju radi jugoslovanskega vprašanja, ki je nastalo kot posledica vojne.

Na tej seji, ko smo v razpravah iskali izhodov iz zagat radi ureditve dela, sem se končno odločil in se sam ponudil v službo k Proletarcu. Bil je brez stalnega upravnika in treba je bilo pomagati tudi uredniku pri koledarju in

listu, kajti on je dal tedaj večino svojega časa nujnemu delu v JRZ.

Mojo ponudbo so sprejeli brez ugovora. "Samo ako hočeš," je pripomnil Filip Godina. Določili so mi \$20 tedenske plače, ki jo bi dobival ako in kadar mogoče.

Nihče mi ni zavidal te plače, ki je bila precej manjša kot pa so poprečno bile plače v tistem času. Od vsega početka so bile plače pri Proletarcu jako nizke, kar je bilo največ vzrok, da so se uredniki in upravniki razmehoma hitro menjali. Vsled nezadostnih sredstev za vzdrževanje samega sebe se ni mogel nihče poglobiti v delo toliko in dovolj časa, da bi podvzetje dvignil v solventnost vsaj v takozvanih normalnih časih.

Imenovana plača mi za moje osebne, poleg še za pisarniške potrebščine — knjige, liste itd. — ni zadostovala, zato sem moral porabljeni svoje prihranjene cente.

Četudi sem govoril na mnogih shodih in v stavkah za skrajšanje delavnika, sem si ga sebi pri Proletarcu raztegnil od prvega dne te službe. Vsled selitve Proletarca iz enega urada v drugega mesec poprej (v začetku januarja 1919), je bilo treba urejevati rekorde, ki so jih pri selitvi zmetali kar v zaboje in to razpodeljevanje mi je vzelo mnogo časa. Vzlic vsem neprilikam pa smo vrhu vsega spravili skupaj tudi gradivo za koledar letnika 1919, ki je izšel sicer nekaj mesecev prepozno, za naslednje leto pa smo ga izdali pravočasno, torej dva v enem letu! Ako bi bil hotel misliti na svoj počitek in osemurnik, bi tega nikdar ne zmogli. Poleg upravniškega dela sem vlagal v tiskarno Proletarca, koregiral vse odtiske, pisal naznanila, urejeval dopise, pisal agitacijske članke in v slučajih izredne zaposlenosti urednika skoro ves list.

**KVALITETA, JE ŠE VEDNO KVALITETA
PRI NAS — LE CENE SO MNOGO NIŽJE**

Nad dvajset let smo ohranili zaupanje vseh onih naših odjemalcev, ki hočejo najboljše in najmodernejše obleke.

"Dobro blago zasluži poštene cene."

Fina
kakovost

**THE
DOUGLAS
CLOTHING CO.
26TH ST & CRAWFORD AVE., CHICAGO.**

Zmerne
cene

Pomagal je — kolikor mu je dopuščal čas — Frank Petrich.

L. 1920 sem prevzel uredništvo popolnoma, leto pozneje meseca marca pa je prišel k Proletarcu za upravnika Charles Pogorelec.

Službe pri glasilu JSZ nisem sprejel v namenu, da bi bom vršil, dokler bo pač šlo, in da si medtem poiščem kaj boljšega. Dobil sem tiste čase dve ponudbi z višjo plačo in krajšim delavnikom. Odklonil sem obe, ker sem se odločil poskusiti oteti Proletarca in izboljšati njegove publikacije (majske številke, koledar) in tudi list sam. Tega mojega namena nekateri tedaj niso vzeli resno, češ, da naloge ne bom zmogel. S sodelovanjem sodrugov in sodrugov v Chicagu in drugod smo v teh prizadevanjih fino uspeli.

Ker je bilo JRZ posredno in neposredno precej, ako ne največ krivo takratne krize pri Proletarcu, ne samo z odvetjem agitatorjev in delovnih moči, posebno Proletarčevega urednika, nego tudi v finančnem oziru, sta dve konvenciji ta dejstva upoštevali ter določili Proletarcu odškodnino. Delegatom pa je bilo treba preje predložiti dejstva, in ta naloga je padla name. Parkrat so bile razprave zelo vroče in debate umorne, posebno na konvenciji marca 1921. Mnogo so pomagali s pojasnjevanjem in argumentiranjem Filip Godina, Joško Oven, Fr. Aleš in nekaj drugih.

Proletarec je tedaj izhajal na 16 straneh, tiskan na cenemem časniškem papirju in brez platnic. Klerikalni nasprotniki so mu dali ime "samosrajčnik". Upravnemu odboru sem predlagal tehnično izboljšanje lista s tem, da se mu doda platnice, v pokritje povečanih stroškov pa sem obljubil dobiti toliko več oglasov. Dobil smo jih s pomočjo I. Noršiča, ki se je pečal s tem poslom. Ko mu je epidemija influence vzela ženo, si je vsled tuge tudi

sam končal življenje. Notranji obseg lista smo večkrat povečali 8 in nekajkrat celo za 16 strani ali polovico.

Ameriški družinski koledar je zaradi zakasnitve l. 1919 vsestransko zelo trpel, posebno še gmotno. Skrbel sem, da je v bodoče izhajal redno in se ob enem zavzel, da ga napolnimo z izbranim originalnim gradivom. To izboljšavanje smo izpopolnjevali od leta do leta s čezdalje bolj vidnim uspehom. Poslednji letniki so ne le prosti izstriženega gradiva, nego so bogati tudi z zgodovinsko važnimi statističnimi spisi iz življenja in zgodovine ameriških Slovencev. Naše prvomajske izdaje v obliki revije so postale najboljše publikacije te vrste v jugoslovanski socialistični literaturi.

Dne 1. maja 1930 smo izdali prvomajsko-jubilejno številko k 25 letnici Proletarca na 32 straneh velikega časniškega formata. Še noben jugoslovanski časopis v tej deželi ni imel v eni sami številki toliko gradiva kakor dotična izdaja Proletarca, in to originalnega, za naše delavsko gibanje ter za ameriške Slovence sploh zgodovinsko važnega gradiva. Izredno bogata po vsebini je bila tudi prvomajsko-jubilejna številka, ki je izšla k 20 letnici Proletarca l. 1925.

Kljub naporom nas vseh v Chicagu in drugod, ki smo bili kdaj aktivni v JSZ in pri Proletarcu, se nam ni še nobenkrat posrečilo Proletarca razširiti toliko, da se bi vzdrževal samo z rednimi dohodki (z naročnino in oglasi). Zato se je bilo treba truditi toliko bolj in delati poceni, agitatorji in sodrugniki pa največ zastonj, da smo premagovali običajne ovire in krize.

Marsikdo je že vpraševal, čemu pri Proletarcu toliko težkoč, medtem ko jih drugi listi nimajo. Ampak tudi drugi jih imajo. Porajali so se in mnogi nato prenehali, medtem ko je Proletarec še tukaj. To je zasluga tistih, ki so hoteli in hočejo, da izhaja in so v ta namen

Phone Canal 6319

Math Kremesec

Mesnica

1912 Cermak Road

Chicago, Illinois

Živel 1. Maj!

Frank Florjančič

Železnina, barve in
druge potrebščine za dom.

40 No. Harlem Ave.

Riverside, Ill.

med 32. in 33. cesto.

Tel. Riverside 2376

Stanley Skrivan

UNIJSKA BRIVNICA

Prvovrstno delo, dobra postrežba in čistoča

2608 S. Lawndale Ave.

Chicago, Ill.

Č. S. P. S. DVORANA

Jos. Cervený, oskrbnik

SE PRIPOROČA SLOVENCEM

Prostori na razpolago za igre, veselice,
bankete itd.

1126 W. 18th St.

Chicago, Ill.

Phone Canal 6250

ne samo delali, nego tudi posegali v žep in prispevali za kritje obveznosti. Žrtvovali so za list, ker vedo, da je potreben in čemu je potreben. Vzrok pa, da nima zadosti naročnikov, je, ker smo Slovenci v Ameriki za normalno vzdrževanje socialističnega lista premajhen narod. Le okrog 70.000 priseljenih Slovencev nas je še tukaj, in še teh polovica sploh listov ne naroča več.

Večina rojakov je prišla v to deželo z versko in delavskemu gibanju sovražno vzgojo. Mrzili so vsak napreden list, Proletarca, ker je socialističen, so pa še posebno sovražili. Mnogi so bili prepričani, da bi storili velik greh, ako bi ga čitali.

Zato so posegli najbolj po listih, ki so se s svojo plehko vsebino prilagodili ljudski nevednosti in so tako neukega delavca držali v svojih mejah. Še celo SNPJ s svojim velikim članstvom in prestidžem je imela težave razširiti svoj dnevnik.

Proletarec je od vsega začetka načelno socialističen list, ustanovljen zato, da navaja delavce k razredni zavednosti, da bodri, uči in kritizira, da pove resnico v obraz, pa ako je komu še tako neljuba, ker je to dolžnost socialističnega lista. Odstotek razumnih delavcev s socialističnimi nazori pa je med ameriškimi Slovenci prenizek za vzdrževanje socialističnega glasila. Ako ga vzlic temu vzdržujemo, znači to le toliko večje napore za tiste, ki so mu lojalni.

Prva leta je veljal za izgovor proti Proletarcu rek, da preveč napada. Potem, za časa Kristana, da previsoko piše. Mnogi so se ga branili, "ker je proti veri". Nato, da ni časa čitati in da se vse tisto, kar je v Proletarcu, itak dobi v drugih listih. Danes je časa za čitanje mnogo, pa denarja manjka. Izgovorov je bilo torej vedno na koše. Naše ljudstvo je prišlo v to deželo pač z nazori, kakršni so širjenju socialističnega lista najtežja ovira. Vzlic vsem težkočam smo Proletarca ohranili na površju,

da je danes eden izmed najstarejših delavskih listov v tej deželi, in drugi najstarejši slovenski list v Ameriki. Izhaja 28. leto.

Sprememba oblike iz časniškega formata v malo revijo pozimi l. 1918, ki je bila storjena vsled silne podražitve tiska in zmanjševanja dohodkov, je na agitacijo za list kvarno vplivala. Pod Etbinom Kristanom so polagoma odpadli tudi dopisi. In potem še medvojne ovire. Vse to je koncem vojne potisnilo Proletarca prav na rob prepada. Razpravljali smo o zagatah na sejah, dobili polagoma nova sredstva, znižali — kolikor je bilo mogoče — izdatke in zopet je bila ena kriza premagana.

Na zborih JSZ v Chicagu in Detroitu od l. 1926 naprej in v razpravah v Proletarcu so člani in naročniki podyzeli veliko agitacijo za spremenitev Proletarca iz revije v obliko časopisa. Argumentirali so, da bo v taki formi bolj ustrezal namenom propagande in da bo vsled tega agitacija zanj olajšana. Na zborih in v listu sem izražal mnenje, da je politična revija — ako bi jo mogli toliko razširiti, da bi jo s pomočjo zvišanih dohodkov lahko izdajali na 32 straneh tedensko — boljša, kot pa časopis na 4. ali 6. straneh, ki ga dobiš, pregledaš in zavrneš. Ampak revije na 16. straneh nismo mogli razširiti. Letu 1929 so se končno čitatelji in klubi JSZ definitivno izrekli za Proletarca v obliki časopisa. Vprašali smo za cene v raznih tiskarnah in se oprijeli najnižje ponudbe, katera je bila toliko ugodna, da smo lahko izdali Proletarca v novi obliki na 8. straneh po 7 kolon. Proletarec ni izhajal še nobenkrat v večjem obsegu kot v letih 1929-32, namreč do jeseni 1932. Imeli smo mnogo prostora za dopise, katerih smo veliko prejeli. Dobili smo več sto novih naročnikov. Proletarca so zaradi njegove vsebine in obilice dobro razpodeljenega gradiva in njegove tehnike hvalili tukaj in v starem kraju — tam preko namreč dotlej, dokler je smel prihajati mednje.

JUGOSLOVANSKO STAVBINSKO IN POSOJILNO DRUŠTVO

2552 So. Central Park Ave., Chicago, Ill.

Tel. Crawford 8200

Včlanjeno v Federal Home Loan Banki

Prosimo vse tiste, kateri so zgubili denar v bankah, ali na stock market, da se naj ne maščujejo nad nami. Ne glede kaj kdo pripoveduje, vaši prihranki so bili in so v Jugoslovanskem stavbinskem in posojilnem društvu varno vloženi.

JOSEPH STEBLAY, tajnik.

COMPLIMENTS

OF

Dr. Otis M. Walter

CHICAGO

Ako bi si lahko privoščili še dražjo tiskarno, bi bil Proletarec v tehničnem oziru še toliko boljši.

Proletarec je bil eden prvih, ako ne prvi slovenski list v Ameriki, ki je prinašal kartune, in to že od prvega letnika naprej. Moderno časopisje, namenjeno množicam, objavlja slike dnevnih dogodkov in objavlja jih Proletarec, kakor več ali manj tudi vsi drugi delavski listi.

Od aprila 1929 je ena stran Proletarca napolnjena z angleškim četivom, ki naj bi zblížala Proletarca in JSZ z našimi v Ameriki rojenimi Slovenci, da tako vsaj nekatero pridobimo za nadaljevanje socialističnega dela v klubih, podpornih društvih in drugih ustanovah slovenskega priseljenštva. Ako ta stran še nima pokazati takih uspehov, kakor so pričakovali nekateri, so rezultati vendarle veliko boljši kot pa domnevajo oni, ki predlagajo ukinjenje angleške strani ali vsaj zmanjšanje angleškega dela na tri kolone. Priznam, da je slovenski del v listu na 4. straneh premajhen. Naše gibanje nujno rabi list na 8. straneh, kakršnega smo imeli do lanske jeseni.

Danes je Proletarec spet v krizi — v prav zelo občutni krizi. Nje vzroki pa so popolnoma drugi kot l. 1918-22. Takrat je Proletarec izgubil popularnost in zaslobo. Poznejša leta, do sedanje krize, pa jo je imel toliko kot še nobenkrat poprej. Ampak naročnike in podporo mu je odzrla ekonomska panika — krah ameriškega kapitalizma — ki je vrgel tisoče in tisoče naših delavcev med brezposelne in v pomanjkanje. Ni denarja za kruh in ga je še toliko manj za naročnino. Je sicer še mnogo naših rojakov, ki imajo delo in bi se morda naročili, — morda, če bi imeli dovolj agitatorjev, da jih bi dosegli. Skušali bomo.

* * *

Ko se oziram nazaj teh dobrih 14 let — in v bodočnost — mi je — rekel bi, nekam hudo. Toliko truda in stroškov, toliko samozatajevanja in prizadevanj, pa vzlic temu kar naprej in naprej kriza za naše glasilo!

TRINERJEVO GRENKO VINO

je fin odpomoček zoper
slab apetit, zaprtje,
plinu in glavobolu.

TRINERJEVA KALA- FORNIA TONIKA

je najboljša za vaše živce
(brez odvajalnih zmesi).

V vseh lekarnah.

V tej deželi je splošno pravilo, da je v gospodarskih krizah, kakršne povzročajo brezposelnost, delavski tisk prvi, ki trpi posledice. Skoro vsi delavski listi so brez imovine ali rezervnih skladov. In vrhu tega smatrajo le premnogi delavci — v svojo škodo kajpada — da delavsko glasilo najlažje pogreše in ga odpovedo preje kakor druge liste, katere imajo zaradi novic. In tako je tudi s Proletarcem, česar pa nekateri prijatelji lista ne razumejo in iščejo vzroke za težkoče tam, kjer jih ni.

Tudi dobrohotnih nasvetov je mnogo: slik je preveč v listu, angleško gradivo naj izostane, dopisov je premalo, naslovi so preveliki, vprašanje potovalnih agitatorjev zanemarjamo, v agitaciji od hiše do hiše nimamo skušenj, naj torej tudi v tem pokažemo svoje znanje, premalo napadamo in preveč "napadamo", o Rusiji pišemo premalo, itd. Kako radodarni so ljudje z nasveti in kritiko — v krizah, namesto da se bi resno uprli v voz!

Nisem nasprotnik kritike. Potrebna je in koristna. Boli pa me podcenjevanje in ignoriranje dejstev. Ne pričakujem priznanja in ga ne iščem. Ako bi ga, bi si že kako pridobil tudi pohval. Ni pa pravično prezirati delo, ki je bilo uspešno.

Brez vsakega pretiravanja rečem, da ni delal tako trdo še nihče pri nobenem slovenskem listu, niti tako poceni, kakor sem delal jaz pri Proletarcu in v našem gibanju v splošnem. Imam vzrok, da to konstatiram. Ko sem si naprtil za urejevanje še povečan list na 8. straneh, je postalo delo toliko težje in delavnik daljši. Pa je list vedno izšel ob času. Odkar sem pri Proletarcu, ni izšla niti ena številka lista, ne ena majska številka in noben letnik Ameriškega družinskega koledarja z zamudo. Proletarec je prinašal večji odstotek originalnega gradiva ter prepisanih dopisov kot marsikateri drugi slovenski ali hrvatski list. Vsak letnik koledarja in vsaka majska številka mi je dala veliko izrednega dela, ki sem ga vršil z ljubeznijo in se z ostalimi v uradu potrudil, da smo

STAVBINSKO IN POSOJILNO DRUŠTVO

"PRIKLAD"

2619 S. Lawndale Ave.,
(Sokol Havliček-Tvrš Hall)

Se priporoča Jugoslovanom živečim na zapadni strani
za obilen pristop.

**4% obresti na predplačane (Paid up
Stock) delnice razreda E.**

Stavbinska in posojilna društva so najzanesljivejše
banke sedanjega časa. Posojila se dajejo le
na prve uknjižbe (First Mortgage.)

Nadaljana pojasnila dajejo uradniki

JOSEPH DVORAK, predsednik.
VINCENT CAINKAR, blagajnik.
MATTHEW J. TURK, tajnik.

2651 SO. LAWNDALE AVENUE,
Chicago, Ill.
Tel. Crawford 4424.

podali čitateljem čimlepšo publikacijo. Sotrudniki so to upoštevali in pripomogli, da smo koledar in prvomajske številke dvignili do v naših razmerah najvišje mogoče stopnje. Pred vstopom v službo k Proletarcu, in še posebno potem sem se poleg mojega dela odzival vabilom na shode, prevzemal odbore v klubu, v JSZ, v strankini okrajni organizaciji, v društvih, v SNPJ itd. Vse te naloge sem vršil vestno in kolikor mogoče dobro. To mi je vzelo še tisto malo preostalega časa, ki bi ga bil marsikdo rajše porabil za čitanje, zabavo in počitek, ali pa si bi iskal potov v lažje življenje.

Ne bilo bi prav, če ne bi pri tem tudi omenil, da mi je bila v veliko pomoč moja žena. Zvečer, ko je prihajala z dela, mi je pomagala v čemurkoli je mogla. Nikoli mi ni jemala veselja do tega dela, pač pa me bodrila ter mi dajala vso mogočo vzpodbudo.

* * *

Včasih, kadar človeka delo premaguje, posebno v krizah! pridejo res trenotki, ko ga zamika, da bi odvrnil skrbi in se odpočil. Toda dokler more, ostane vzlic takim željam na svojem mestu in izvršuje dolžnosti. Ve, da ne bi bilo pravilno, če bi v viharjih dneh odvrnil veslo, se umaknil v zatišje in čoln prepustil valovom.

* * *

Proletarca je udarila sedanja kriza z vso svojo močjo. Ampak oni, ki hočejo, da izhaja, ker vedo, da je našemu delavstvu in Jugoslovanski socialistični zvezi potreben kakor je bil, se trudijo, da ga ohranijo. Če preneha, bo to za jugoslovanski proletariat v Ameriki nenadomestljiva izguba. Zato so vsi, ki so glede slovenskega socialističnega glasila enakega mišljenja, vabljeni, da ostanejo pri veslih, ali pa naj jih zgrabijo znova, če so jih morda že odložili, da otmemo naš list valovom krize; kajti le skupni naporji z močno voljo in enotnimi cilji so nepremagljivi.

Park View Wet Wash Laundry Co.

Frank Grill, preds.

1727--1731 West 21st Street
CHICAGO, ILL.

Telefoni: Canal 7172-7173

Prva slovenska pralnica se priporoča
rojakom v Chicagu, Ciceru in Berwynu

Fina postrežba

Cene zmerne

Delo jamčeno

PRVOMAJSKE IZDAJE "PROLETARCA"

Vsako leto izda Proletarec k praznovanju mednarodnega delavskega praznika prvomajsko številko z izbranim gradivom in v povečanem obsegu. Do l. 1917 je izhajala v obliki časopisa, v kakršni je izhajal Proletarec, l. 1917 pa je prvič izdal majski list v obliki revije kot separaten list in istotako l. 1918. Od l. 1919 do 1929, ko je Proletarec izhajal v obliki revije, je bila prvomajska izdaja spet del regularnega Proletarca. Nekatere izdaje v omenjenih letih so imele nad 80 strani.

L. 1929, ko je Proletarec zopet spremenil svojo formo v časopis, so tudi njegove prvomajske številke izšle v enaki obliki. To pa ni ugajalo onim, ki so želeli, da bi si bogato gradivo prvomajskih številk shranili, kar pa je prikladno le, ako izidejo v formi revij. Zaradi tega je bilo to vprašanje tudi na dnevnem redu IX. rednega zbora JSZ l. 1932 v Milwaukeeju, kjer je bilo sklenjeno, da naj Proletarec v bodoče izdaja prvomajsko številko kot posebno, separatno publikacijo in sicer v obliki revije. Uprava Proletarca je sklep zbora izvršila in rezultat tega je MAJSKI GLAS, ki ga imate v rokah. To je trinajsti zvezek Proletarčevih prvomajskih izdanj v obliki revije, zato je Majski Glas na naslovni strani označen kot trinajsti letnik.

LEBER - JEWELER

3817 W. 26th Street   6504 Cermak Road
Lawndale 7661   Berwyn 1976
Chicago, Ill.   Berwyn, Ill.

Se priporoča Slovencem.

Tel. Lawndale 5795

3607 West 26th Street
(pritličje)

Blizu Central Park Ave.
CHICAGO, ILL.

TRIDESETLETNICA DRUŠTVA "SLAVIJA"

Letos praznuje v Chicagu tridesetletnico ne samo klub št. 1 JSZ, nego tudi društvo Slavija. Bilo je ustanovljeno 23. septembra 1903 kot samostojno podporno društvo in je tvorilo jedro za ustanovitev poznejše Slovenske narodne podporne jednote.

"Glas Svobode" z dne 25. sept. 1903 poroča o tem med drugim, da se je "vpisalo v novoustanovljeno društvo Slavija takoj 62 članov." Dalje se glasi v poročilu: "Namen ustanoviteljev je ustanoviti tudi slovensko narodno jednoto. Že ob tej priliki so člani sklenili sklicati na 4. oktobra v Popovičevi dvorani, 587 Centre Ave. shod, na katerem bo voljen odbor, ki bo začel takoj delovati za ustanovitev narodne jednote v središču Amerike."

Glavno zborovanje za novo jednoto so si odborniki in člani Slavije zamislili sporazumno z nekaterimi zunanji somišljeniki za na 13. decembra 1903, na katerega so povabili tudi druga samostojna napredna društva po Ameriki.

Zaradi slabega odziva na prvi apel je odbor "Slavije" zborovanje za ustanovitev narodne napredne jednote odložil. Vršilo se je potem 6. aprila naslednje leto (1904). Dvanajst delegatov je bilo navzočih, med temi le dva izven Chicaga. Druga društva po deželi, ki so idejo ustanovitve nove podporne organizacije podprla, so imenovala zastopnike izmed čikaških članov. Prijavljenih je bilo deset društev. Frank Klobučar je predsedoval zborovanju, tajnik je bil Frank Medica in zapisnik je vodil Frank Petrich, vsi trije člani društva in kluba št. 1 JSZ.

ZA STARI KRAJ

KADAR ste namenjeni potovati v stari kraj;
KADAR želite dobiti koga iz starega kraja;
KADAR hočete poslati denar v stari kraj;
KADAR imate dobiti denar iz starega kraja;
KADAR rabite pooblastilo, pogodbo ali drugo listino;
KADAR imate kako tožbo v starem kraju; ali
KADAR imate kak drug opravke s starim krajem,
je v Vašem lastnem interesu, da se obrnete na:

Leo Zakrajšek

1359 — 2nd Avenue - New York, N. Y.

Phone Crawford 1382

Fencil's Cafe and Restaurant

"Slovit po okusnih jedilih in najboljšem pivu"

Velika biljardnica v podprtiličju.
Sobe v najem.

2609 S. Lawndale Ave. - Chicago, Ill.

Trgovina čevljev izdelka
FLORSHEIM in FREEMAN

TUMA SHOE CO.

3600 West 26th Street - Chicago, Ill.

Dr. John J. Zavertnik

Physician and Surgeon

OFFICE HOURS
at

3724 West 26th Street
1:30—3:30—6:30—8:30 Daily
Tel. Crawford 2212

at

1858 West Cermak Rd.
4:30—6:00 p. m. daily
Tel. Roosevelt 1695

Wednesday and Sunday
by appointments only.

RESIDENCE TEL.: Crawford 8440

If no answer—call Austin 5700

Naselbina Red Lodge, Montana

K. Erznožnik.

MESTO Red Lodge, v katerem je za razmere v Montani močna slovenska naselbina, leži v južnem delu države blizu Wyominga. Podatki ljudskega štetja l. 1930 pravijo, da je imelo mesto Red Lodge 4,860 prebivalcev. V prošlih dveh letih krize je padlo izpod 3,000.

Pred tremi leti je tu obratovalo več premogovnikov stalno, to je, vsak dan. Samo N. W. I. kompanija je vposljevala v svojih rovih čez tisoč delavcev. Danes ne več, ker je družba rove zaprla. Dasi so skladi preмога v njih še veliki, ni izgledov, da bo kaj kmalu obnovila obrat.

Do prohibicije smo imeli tudi pivovarno, ki je bila potem spremenjena v tovarno za konzerviranje sočivja. Zaposluje le kakih 50 delavcev, in še to samo v poletju. Letos dograde tudi veliko glavno cesto v Yellowstone National Park, ki drži skozi Red Lodge in prebivalci upajo, da bodo imeli precej koristi od turističnega prometa.

Slovencev je bilo pred 25 leti tu še jako malo. Naselili so se v večjem številu leta 1908-09 in pozneje. Mnogi so tukaj stalno ostali. Skoro vsi imajo svoje domove.

Marca 1908 so si ustanovili podporno društvo in ga pridružili SNPJ. Dve leti pozneje so ustanovili še enega in ga vpisali v SSPZ. Potem je bil ustanovljen tudi odsjek HBZ in končno še srbsko podporno društvo.

Ne samo na podpornem, tudi na političnem polju je bilo živahno vrvenje. V društvih in v naselbini je prevladoval vpliv zavednih delavcev. L. 1913 so ustanovili klub JSZ, ki je bil zelo aktiven. Sodeloval je s finskim in z angleškim socialističnim klubom. Vsi trije so bili polni mladostnega ognja za socialistično gibanje. Sploš je postala socialistična stranka v Montani takrat zelo močna, imela je več listov, in mesto Butte, ki je največje v državi, je imelo l. 1912-14 socialistično administracijo. Zaradi izgredov in nemirov med rudarji v poletju 1914 je bil socialistični župan v jeseni 1914 sodnijsko odstavljen, ker ni ukazal policiji, da naj strelja na delavce, "ki so z dinamitom uničevali privatno svojino."

Socialistični klubi v Red Lodge so med vojno prestali z delom in zaspali. Ne vem, kaj je vzrok, da slovenski klub po vojni ni bil obnovljen, in da ga naselbina še sedaj nima, dasi so Slovenci novembra 1932 oddali za socialistične kandidate presenetljivo visoko število glasov — dokaz, da bi lahko imeli tudi socialistični klub JSZ.

Naselbina Red Lodge se je pečala tudi z dramatiko. Januarja 1914 je bila vpriporjena prva slovenska igra (Trije ptički) ob obilni udeležbi. Prebitek je bil poslan v pomoč stavkarjem v Calumetu, Mich.

Pozneje, skozi do leta 1921, je bilo vpriporjenih precej malih iger. Potem pa je klub prenehal delovati, ker je izgubil sposobne moči.

L. 1920 se je v naselbini vzbudila želja za slovenski dom. Začelo se je z vso vneto agitirati in zbirati sred-

stva. Stavbišče je bilo že določeno, a v istem času je tudi mesto sklenilo zgraditi novo šolo in šolski odbor je insistiral, da hoče imeti za šolo stavbišče, katero je bilo namenjeno Slovenskemu domu. Stavbišče je bilo končno le prodano šolskemu odboru, med rojaki pa se je navdušenje za slovenski dom potem ohladilo. Akcija je s tem zaspala.

L. 1928 je bil ustanovljen pevski klub "Veseli bratje" pod vodstvom pevovodje Louis Crtaliča. Par let je zbor prav dobro napredoval. Pevci so večkrat nastopili z dobrimi uspehi. Ali tudi v ta klub je posegla kriza, dobre pevske moči so se porazgubile

JOSEPH STERILAY
L. 1914-1915
L. 1916-1917
L. 1918-1919
L. 1920-1921
L. 1922-1923
L. 1924-1925
L. 1926-1927
L. 1928-1929
L. 1930-1931
L. 1932-1933
L. 1934-1935
L. 1936-1937
L. 1938-1939
L. 1940-1941
L. 1942-1943
L. 1944-1945
L. 1946-1947
L. 1948-1949
L. 1950-1951
L. 1952-1953
L. 1954-1955
L. 1956-1957
L. 1958-1959
L. 1960-1961
L. 1962-1963
L. 1964-1965
L. 1966-1967
L. 1968-1969
L. 1970-1971
L. 1972-1973
L. 1974-1975
L. 1976-1977
L. 1978-1979
L. 1980-1981
L. 1982-1983
L. 1984-1985
L. 1986-1987
L. 1988-1989
L. 1990-1991
L. 1992-1993
L. 1994-1995
L. 1996-1997
L. 1998-1999
L. 2000-2001
L. 2002-2003
L. 2004-2005
L. 2006-2007
L. 2008-2009
L. 2010-2011
L. 2012-2013
L. 2014-2015
L. 2016-2017
L. 2018-2019
L. 2020-2021
L. 2022-2023
L. 2024-2025

Glaser's
RESTAURANT
and
CAFE
3531 W 26th ST. CHICAGO

Kadar ste v bližini stare
"CENTRE" in si poželite ko-
zarec fine pive ali pa čašo
newyorčana vam s tem naj-
bolje postreže

John Košiček

1805 S. Racine Ave., Chicago

Tel. Canal 1439

Slika predstavlja truck naložen z vrečami jubilejne izdaje 25letnice PROLETARCA l. 1929.

Kadar potrebujete premog, se selite, ali imate kak drugi prevoz, se vam priporočam.

FRANK UDOVICH

2623 So. Ridgeway Ave. - - - Chicago, Illinois
Tel. Lawndale 8693

in s petjem je moral zbor prenehati. Ampak klub "Veseli bratje" še obstoji in deluje. Ima svoj park in paviljon za izlete, plesne zabave in piknike v poletnem času.

Potrebno je, da se ob tej priliki pomudimo malo dalj pri društvu "Solnce" št. 81 SNPJ, ki praznuje letos 25-letnico. Omenil sem že, da je bilo ustanovljeno marca 1908. Čarter je bil društvu izdan 1. julija istega leta. Na čarterju so sledeča imena ustanoviteljev: Tony Polich, Nick Petrikovich, Math Frankovich, John

Božič, Peter Medoš, Math Panjan, Anton Kozlarich, Drago Kreseje, Josip Šprajc in John Cimerman. Nihče teh ni danes več član društva. Frank Jaklovic, ki je bil prvi predsednik društva, je že pred leti umrl. Prvi tajnik je bil Anton Kozlarich, ki se je iz gotovih vzrokov izneveril in zapustil jednoto. Društvo je raslo v članstvu in v drugih ozirih. V oporo mu je bilo dejstvo, da je bila premogokopna industrija tedaj na višku.

Za jednotine probleme se je to društvo zanimalo od početka. Tako (Nadaljevanje na 52. strani.)

MATH ARBANAS

UMETNIŠKI FOTOGRAF

Slikanje za svatbe, družine in skupine naša posebnost.

1149 W. 18th St. - Chicago, Ill.

Tel. Roosevelt 2586

Tel. Crawford 8200

JOSEPH STEBLAY

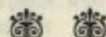
Zemljišča—Posojila
Zavarovalnina

Javni Notar

2552 South Central Park Ave.
Chicago, Ill.

Fine obleke dobite v

KAPSON'S
modni trgovini

3253 West 26th St., Chicago, Ill.

EMIL HAVLIK

trgovina sadja in sočivja

Zmerne cene in točna postrežba

3646 West 26th Street
CHICAGO, ILL.

LOUIS METELKO

Grocerija in mesnica

Prvovrstno blago po zmernih cenah

902 N. Haugh St., Indianapolis, Ind.

Tel. Be. 1222

Naročajte dober premog, kok, drva
in pesek od vašega somišljenika

FRANK MIVŠEK-A

Tel. 2726

Waukegan, Ill.

Phone Lawndale 7886

NATURAL CIGAR CO.

M. POPOVICH, Prop.

Manufacturers of

Natural Havana Cigars

3002 S. Harding Ave., Chicago

Edina slovenska mlekarina v Chicagu

WENCEL'S DAIRY

Priporoča svoje prvovrstne mlečne produkte

2380-82 Blue Island Ave. - - - - - Chicago, Ill.

Phone Roosevelt 3673

Svež in okusen kruh dobite vedno

v pekariji

Gregurich & Sertich Baking Co.

1925 So. Racine Ave., Chicago

Phone Canal 5409

Tel. Canal 4611

Na domu Rockwell 8740

LOUIS J. ZEFRAN

prvi in edini

SLOVENSKI POGREBNI ZAVOD

Se priporoča rojakom v Chicagu in okolici.

Avtomobili in privatna ambulanca za vse slučaje.

Na razpolago tudi kapela

1941 W. Cermak Rd.

Chicago, Ill.

MARX SERVICE STATION
 J. SANKAR, lastnik.
 Shell gas, olje, obroči, baterije in
 druge avtomobilske potrebščine.
 1785 Six Mile Rd. E., Detroit, Mich.
 At Marx Tel. Longf. 4074

GOODMAN ELECTRIC
 MAX GOODMAN, lastnik
 Električne potrebščine in napeljava
 žic. Vse delo jamčeno
 810 Tenth St., Waukegan, Ill.
 Tel. Majestic 2975

Iz naklonjenosti
JOE NOVAK
 La Salle - - - Illinois

F. LOCNISKAR, Florist
 Cvetlice za vse slučaje
 ZLATE RIBICE domače in impor-
 tirane iz tropičnih krajev.
 3276 Michigan Ave., Detroit, Mich.

Kadar ste žejni, zglasite se pri
JOHN ZABUKOVCU
 1148 Lincoln St., No. Chicago, Ill.

JACOB GRAHEK
 Distributor of
 Edelweiss and DeLuxe
 852 McAlister Ave., Waukegan, Ill.

Dobre obleke in po zmernih
 cenah dobite v

**LAWNDALE
 CLOTHING HOUSE**

3649-51 West 26th Street
 Chicago, Ill.

JOHN GANTAR
 čevljar
 V zalogi moška in otroška obuvala
 finega izdelka in po
 zmernih cenah

622—10th St., Waukegan, Ill.

Edina rešitev delavstva iz mizerije in sužnosti je delavska
 razredna strokovna in politična organizacija. Socialistična
 stranka vas vabi v svoje vrste.

Klub št. 4 J. S. Z.

zboruje vsako tretjo sredo v mesecu ob 8. zvečer v Slov. domu.
 Pridružite se svojim tovarišem

PETER BANICH,
 tajnik

R. 1, La Salle, Ill.

"KDOR DELAVEC—TA SOCIALIST"

naj bo naše geslo—delavci!

Slovenski delavci na jugozapadni strani Chicaga, pristopite
 v klub št. 1 Jugoslovanske socijalistične zveze! Redne mesečne
 seje vsak četrti petek v mesecu v dvorani S.N.P.J. (spodnji).
 Pristopnina 25c, redni mesečni prispevek 50c.—Nadaljna
 pojasnila v uradu Proletarca, 3639 W. 26th St., in pri tajniku
 kluba.

PETER BERNIK,
 3204 S. Karlov Ave.

**Waukegan - North Chicago Co-Operative
 Association**

DVE TRGOVINI

70 Tenth Street
 Tel. N. C. 466

1245 Victoria Street
 Tel. N. C. 1006

No. Chicago, Ill.

V zalogi prvovrstno sveže in prekajeno meso, grocerija, sadje in
 sočivje. Na razpolago tudi blago cenejše kakovosti, za one, ki si žele
 nekaj za malo ceno.

Zadružne trgovine so last odjemalcev. Kupujte torej potreb-
 ščine v svojem podjetju!

vidimo, da je že prvo leto svojega obstoja poslalo delegata na izredno konvencijo v Chicago. Delegat je bil John Gaus.

Društvo "Solnce" je še vedno v dobrem položaju in trdno v članstvu. Bilo je zastopano skoro na vseh konvencijah svoje jednote. Na peti konvenciji ga je zastopal John Kastelic, delegat društva št. 112. Na šesti je bil društveni delegat John Cerkman, na VII. John Vidic, na VIII., IX. in X. pa K. Erznožnik.

Članstvo društva je hotelo tudi društveno zastavo in si nabavilo leta 1924 eno izmed najlepših, ki so bile tedaj na trgu. Največ članov je imelo l. 1931, namreč 126 v oddelku odraslih in 54 v mladinskem. Meseca marca 1933 jih je bilo 87 odraslih, 27 v mladinskem oddelku in 28 pasivnih. Reduciranje števila je povzročila kriza. Večina Slovencev v naselbini je v tem društvu.

V času 25 letnega poslovanja je društvo plačalo SNPJ približno \$60,000 asesmenta, prejelo pa je v posmrtninah, za bolniške, operacijske in druge podpore od jednote okrog \$45,500.

Prvi smrtni slučaj je imelo društvo že 4. novembra 1909, ko je umrl Ja-

kob Dobrave. Dne 26. avg. 1910 je preminul ustanovni član Nikola Petrikovich. Dne 30. sept. 1915 je društvo izgubilo Geo. Forstnerja, ki je bil tajnik. Ponesrečil se je smrtno v rovu. Dne 2. dec. 1915 se je smrtno ponesrečil na lovu Avgust Mlekuš. Dalje: Anton Gmajnar (16. maja 1917); Andrew Strgulc, ponesrečil v rovu (22. okt. 1917); španska influenca je vzela tri člane, namreč V. Kotarja 18. okt., Alojzija Jelerja 24. oktobra in Joe Mrvicha 13. novembra 1918. Pozneje so preminuli sledeči: Barbara Cukljati 4. jan. 1919; Frank Stern 9. julija 1920 (ponesrečen v rovu). On je bil tedaj predsednik društva. Jure Kozlarich 25. marca 1921; Anton Jaklovac 17. aprila 1924 (ponesrečen v rovu); Josip Štampuhar 24. feb. 1926; Joe Ozanich 29. aprila 1927; Zofija Burkeljca 8. marca 1930, in Math Kovač 18. dec. 1932.

Umrla sta tudi dva člana mladinskega oddelka: Josephine Cukljati l. 1920, in Jack Primožich l. 1927.

Pisec teh vrstic je predsednik društva "Solnce" dvanajst let in ve, da je po svojem delu v naselbini, po svojem stremljenju za uspehi in vsled

(Nadaljevanje na 54. strani.)

MARY KUSHLAN
SLAŠČIČARNA V S. N. D.
Šolske potrebine, sladoled, mehke pijače, smotke in cigarete s popustom za društvene veselice
6415 St. Clair Ave., Cleveland, O.
Tel. End. 9566

MARTIN ŠORN
Restavracija
Okusna domača hrana, točna postrežba, čistoča in vljudnost

✿

6034 St. Clair Avenue
CLEVELAND, O.

ANTON GODINA
priporoča svojo popolno zalogo sadja in sočivja po zmernih cenah

✿

15609 Waterloo Road
COLLINWOOD, O.
(v Kmetovem poslopju)

Pozdrav 1. majniku!

LOUIS URBAN
Hardware

✿

8921 Fenkei Ave. at Wyoming
Tel. Hoggarth 1345
DETROIT, MICH.

MAY DAY GREETINGS
to the co-workers in the Cause
of
SOCIALISM
from
Andrew Grum Jr.
Detroit, Mich.

KLUB ŠT. 45 J. S. Z.

je organizacija, katere član bi moral biti vsak delavec in delavka v naši naselbini ter se boriti z ostalimi člani za boljše bodočnost nas vseh.

Zboruje vsaki tretji petek v mesecu v dvorani št. 3 S. N. D.

Anna Mahnich,
tajnica

624 Helmholtz Ave.,
Waukegan - - Illinois

Naj živi ideja delavskega praznika
prvega majnika
in ideja osvoboditve delavstva
vsega sveta!

National Shoe Repairing

Frank Martinjak,
lastnik

La Salle - - Illinois

KLUB ŠT. 114 J. S. Z. Detroit, Mich.

Zboruje vsaki drugi torek v mesecu na 6 Mile Rd. V interesu vas samih delavcev je, da se mu pridružite. Za mladino imamo poseben odsek, ki zboruje v angleščini. Tajnik tega odseka je Matthew Klarich Jr.

SVOBODA, pevski odsek kluba vabi vse one, ki imajo posluš in veselje do petja na pristop. Pevske vaje so na 116 6 Mile Rd. Tajnik pevskega odseka je Janko Zornik.

Za vse stvari, ki imajo stike s klubom se je obrniti na tajnico

KATHRYNE JUNKO
550 Belmont Ave. Detroit, Mich.

F. DACAR

SLOVENSKI ČEVLJAR

Se priporoča

17309 GROVEWOOD AVENUE,
COLLINWOOD, O.**RAFAEL ČEBRON**

Mesnica

Sveže in doma prekajeno meso

CENE ZMERNE,
POSTREŽBA TOČNA.4030 St. Clair Avenue,
Cleveland, O.**PLESEC'S**

SERVICE STATION

GASOLINSKA POSTAJA

16901 Waterloo Road,
Cleveland, O.

Tel. Ken. 1371.

Če hočete dobre, trpežne
harmonike, se obrnite
nameIzdelujem jih lično z vsakovrst-
nimi okraski iz celuloida. Izvršu-
jem tudi popravila

PIŠITE PO CENIK

JOHN MIKUŠ6607 Edna Avenue
CLEVELAND, OHIO**MATH PISHLER**

GASOLINSKA POSTAJA

Texaco Fire-Chief Gasoline

23515 St. Clair Avenue,
Euclid, O.**GEO. KOVAČIČ**SLOVENSKO-HRVATSKA
BRIVNICA6214 St. Clair Avenue,
Cleveland, O.

V Slov. nar. domu na 6407 St. Clair Ave.

Cleveland, Ohio

ima trgovino z moškimi in deškimi potrebščinami

John Pollock

Ko boste videli ta oglas, se ga spomnite kadar kaj rabite.

RUDOLF BUKOVEC

MESNICA

Sveže in prekajeno meso vseh vrst in najboljše kakovosti vedno v zalogi.
Razpošiljamo tudi izven mesta.

4506 Superior Avenue

Tel. Henderson 8638

CLEVELAND, OHIO

Marn Dry Cleaning Co. Prenavljamo, likamo, čistimo, popravljamo
in barvamo

6511 ST. CLAIR AVE.

CLEVELAND, OHIO

Tel. Endicott 2940

Društvo Carniola Tent št. 1288

The Maccabees

Cleveland, Ohio

Zboruje vsako četrto nedeljo v mesecu v dvorani št. 1 SND,

6417 St. Clair Ave.

Maccabees je ena največjih mednarodnih bratskih
zavarovalnih organizacij.

Ako še niste član, pristopite.

svojih naprednih smernic vredno te omembe v Majskem Glasu.

Želim mu ob priliki letošnjega prvomajskega praznika še večje uspehe v njegovem drugem četrstoletju, v zavesti, da je bilo tudi njegovo prvo častno in v ponos ustanoviteljem ter vsem tistim, ki so pristopili pozneje. Živela SNPJ! Živel Prvi maj!

Sotrudnikom!

Več spisov, ki so bili poslani za objavo v Majskem glasu, smo morali radi nezadostnega prostora odložiti. Majski glas smo tiskali na toliko strah, kot so dovoljevala sredstva, ki smo jih dobili v ta namen, ampak za vse poslano gradivo bi potrebovali še 16 strani. Majski glas je že v tem obsegu 16 strani večji, kot pa smo ga prvotno nameravali izdati.

Upamo, da bodo sotrudniki to težkočo vzeli v upoštevanje in nam nepriklono odlaganje gradiva oprostili.

Vsem sotrudnikom izrekamo za sodelovanje s prispevanim gradivom iskreno zahvalo.

KNJIGARNA PROLETARCA

Kadar naročate knjige, obrnite se na knjigarno Proletarca, katera poseduje bogato zbirko knjig v slovenskem in angleškem jeziku. Pri večjih naročilih dobite znaten popust. Pišite po cenik. Poskrbite, da bodo naročile tudi javne knjižnice slovenske knjige. Mnoge so to že storile, ako so se rojaki zavzeli za stvar. S tem so pomagali ne le čitateljem, nego tudi slovenskim književnikom in našim knjigar-
nam.

Knjižnice slovenskih organizacij in slovenske Čitalnice naročajo knjige večinoma iz Proletarčeve knjigarne. Ako želite dela Ivana Cankarja, ali kateregakoli drugega slovenskega pisatelja, obrnite se na to knjigarno. Če dotičnih knjig, ki jih želite, nima, vam jih na željo lahko preskrbi. V knjigah je vse znanje sveta. Knjige vedre človeka. Čitajte jih!

Pozdrav delavskemu prazniku
1. majniku!

FRANK CESEN
Detroit, Mich.

JOSEPH ZORMAN ODVETNIK

6411 St. Clair Avenue,
Cleveland, O.

Anton Zupančič ČEVLJAR

Fino delo, zmerne cene in točna
postrežba

530 East 152nd Street,
Cleveland, O.

ANTON ZNIDARSICH MLEKARNA

Vedno sveže mleko in smetana
Se priporoča
6302 Edna Ave., Cleveland, Ohio
Tel. Henderson 7963

JOHN FILIPICH Grocerija in mesnica

Sveže blago, točna postrežba

1048 East. 76th Street,
Cleveland, O.

Tel. End. 8439

A. Grdina & Sons

POGREBNI ZAVOD.—TRGOVINA S POHIŠTVOM

KAPELA

1053 E. 62nd STREET,

TRGOVINA

6019 ST. CLAIR AVENUE

Tel. Henderson 2088

CLEVELAND, OHIO

PETDESET MILLJONOV ljudi kupuje svoje potrebščine v zadrughih trgovinah širom sveta. Zadruga postaja prevladujoči sistem ker ljudstvo spoznava kako je brezmočno in v popolni milosti privatnih trgovcev. Spoznali so moč ORGANIZIRANEGA ODJEMALCA! Pridružite se armadi odjemalcev

SLOVENSKE ZADRUŽNE ZVEZE

CLEVELAND, OHIO

TRGOVINA GROCERIJ IN MESNIN

16721 Waterloo Rd.

667 East 152nd St.

712-14 E. 200th St.

Kenmore 1248

Glenville 6316

Kenmore 3562

Zadruga vračajo dobiček odjemalcem!

JOHN E. in MARY GRLICA GROCERIJA IN MESNICA

Sveže in doma prekajeno meso vseh vrst. — Naročila pošiljamo
tudi izven mesta. — Postrežba točna in poštena.

Cene zmerne.

1561 E. 49th St., Cleveland, Ohio

FRANK ČERNE

Trgovina z urami, zlatnino in srebrnino

Radio in godbeni instrumenti

Liberalen kredit

Odprto zvečer

V SLOV. NAR. DOMU

6401 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

JOSEPH MODIC

GROCERIJA IN MESNICA
Sveže in suho meso in druge
jestvine vedno v zalogi, po
zmernih cenah
315 East 156th St., Collinwood, O.

Delavci in člani društva

"V BOJ" št. 53 SNPJ

pozdravljamo proletarski praznik
PRVI MAJ in "MAJSKI GLAS"

ANTON GUBANC

Modna trgovina z raznimi
potrebščinami
16725 WATERLOO ROAD,
COLLINWOOD, O.

F. ZAKRAJŠEK

Pogrebni zavod

1105 NORWOOD RD.

Tel. End. 4735

PODRUŽNICA:

18321 EDGERTON RD.

Tel. Ken. 2892

Cleveland, O.

Ne želimo vam smrti, niti upo-
rabe ambulančnega voza, toda te-
mu je koncem konca nemogoče uiti.
Kadar torej rabite pogrebnika za
svoje umrle, ambulanco ali avto-
mobile, smo vam na razpolago noč
in dan.

AUGUST F. SVETEK

Pogrebni zavod

478 EAST 152nd STREET,

CLEVELAND, O.

Tel. Kenm. 2016

FRANK BUTALA

Priporoča svojo zalogo čevljev
najboljše kakovosti

6410 St. Clair Avenue,
Cleveland, O.

Slapnik & Sons

Cvetličarna

Šopki in venci za vse slučaje.

6102 ST. CLAIR AVENUE,
CLEVELAND, O.

Tel. Hen. 1126

John Konchan

Čevljar

Prvovrstno delo in zmerne cene.

1391 East 55th STREET,
CLEVELAND, O.

JOHN METELKO,
O. D.

PREIŠČEMO OČI IN
DOLOČIMO OČALA

6417 St. Clair Avenue,
Cleveland, Ohio

Tel. Henderson 7783

**ELYRIA AUTO REPAIR
& WELDING CO.**

J. P. MRHAR, poslovođa.

Garaža in popravljavnica avtov.
Zaloga avtomobilskih potrebščin.

6815-31 SUPERIOR AVE.,
CLEVELAND, O.

BARTOL BERVAR

Slaščičarna, konfekcije
in grocerija

Se priporoča sodrugom in ostalim
rojakom za obilen poset.

6928 ST. CLAIR AVENUE,
CLEVELAND, O.

Matt Petrovich

Prvovrstna mesnica
in grocerija

595 East 140th Street,
Collinwood, O.

Tel. Glenville 6100.

MARY KUHEL

GROCERIJA IN MESNICA

Naše blago je zveže in po zmernih cenah. Pridite in prepričajte se
16321 Arcade Ave., Cleveland, O.
Tel. Kenm. 1216

LOUIS KOŽUHČistilnica in popraviljalnica
oblek

1121 EAST 61st STREET,
CLEVELAND, O.

Prispevek

PRIJATELJA**Norwood Floral Shoppe**
CVETLIČARNA

John L. Murgel, lastnik
6120 ST. CLAIR AVE.,
CLEVELAND, O.
Tel. Hend. 4814

MAJSKI POZDRAV!
BUKOVNIK STUDIO

Slov. nar. dom
Cleveland, O.

Mayflower Dairy Co.

JOHN JANC, lastnik

Se priporoča trgovcem in
posameznim družinam

1083 E. 68th Street,
Cleveland, O.

Tel. Hend. 4926

Frank Somrak

The Pennzoil Station

East 43rd Street
& St. Clair Ave.
Cleveland, O.

Garancija vam je

O. State Shoe Repairing
CHAMPION

R. Kozan

6530 St. Clair Avenue,
Cleveland, O.

Vsakovrstne pijače, slaščice, tobak,
smotke, cigarete, "sandviče", kavo
sladoled in drugo blago, dobite pri

JOSEPHINE RODICA

18509 ST. CLAIR AVENUE,
CLEVELAND, O.
(zraven Terminala)

Tel. Kenm. 3880

JOHN SKOFF

MESNICA

Dobro blago, fina postrež-
ba in zmerne cene

1170 E. 174th Street,
Cleveland, O.

DOMINIK LUŠIN

Sohio Service Station

Complete Lubrication

East 60th Street
& St. Clair Ave.
Cleveland, O.

JOHN OBLAK

PREVOZNIK

1161 E. 61st Street,
Cleveland, O.

Tel. Hend. 2730

Frank Belaj

MODNA
TRGOVINA

6205 St. Clair Avenue
CLEVELAND, OHIO

L. J. Perme, M.D.

Telefoni:

V uradu Ken. 1258, na domu Ken.
1336, ali pa Cedar 3500.

15619 WATERLOO ROAD,
CLEVELAND, O.

Nick Spelich

Slovenska mlekarna

1007 E. 66th Place,
Cleveland, O.

Tel. Hend. 2116

Compliments of
ANDREW VIDRICH
Painter & Paperhanger
706 Forest Ave., Johnstown, Pa.
Phone 3448-J

Compliments of
FRANK FIKET
Groceries & Meats
700 Russell Ave., Johnstown, Pa.

Uspehov Proletarcu in J. S. Z.
želi
KAROLINA PAVŠEK
Forest City, Pa.

V znaku solidarnosti pozdravlja
proletarski Prvi Maj
društvo št. 124 S.N.P.J.
Forest City, Pa.

MAJSKI POZDRAV!
DR. A. L. GARBAS
ZOBOZDRAVNIK
6411 ST. CLAIR, AVE.,
CLEVELAND, O.
Tel. Hen. 0919

Na novo otvorjena krojačnica in
čistilnica oblek

CHARLES ROGEL
OBLEKE OD \$18 NAPREJ

6526 ST. CLAIR AVENUE,
CLEVELAND, O.

LOUIS ULLE
MODERNA BRIVNICA
VLJUDNA POSTREŽBA IN
PRVOVRSTNO DELO
6506 St. Clair Avenue,
Cleveland, O.

Frank Barbich:

MICI

STAL sem na cesti pred vzpenjačo, ki je na delavčev signal vlekla jamske vozove navkreber in spuščala druge nizdol. Pri vzpenjači je cesta naredila velik ovinek preko tirov jamske proge, da je izgledalo, kakor da jo je tukaj konec. Ne vedoč, kaj bi, sem vprašal težaka, ki je pripenjal vozove na kabel, kam vodi pot pred mano. Pojasnil sem mu, da sem s kmetov in da že četrti dan iščem dela. Če ga je zanimalo ali ne—razložil sem mu, kako so mi pravili, da živi tukaj nekje Marička, doma iz mojega kraja, njen mož pa je menda vposlen v steklarni. Morda potrebujejo koga za odnašanje stekla, sem menil

Blizu vzpenjače je bilo belo poslopje ob velikem potoku z jezom zadaj. Ven sta prišla dva možka. Ravno sem pripovedoval težaku, da bi rad delo, ko me starejši prišlec prekine: "Če želiš službo, pojdi tu gori, prva vrata. Mojster je notri."

"Prosim, mojster, delo iščem, ako ga imate zame," sem ga nagovoril. Imel je kozjo bradico in poznalo se mu je, da si je svest svoje veljave. "Od kod prideš?"

"S kmetov." (Nadaljevanje na 58. strani.)

Živel praznik zavednega delavstva
1. Maj!—Živel Proletarec, ki budiš
in spodbujaš delavsko maso!
KLUB ŠT. 11 J. S. Z.
Joseph Snoy, tajnik.
BRIDGEPORT, OHIO

Anton Ogrin
MODNA TRGOVINA
Zaloga čevljev vseh vrst.
Slov. del. dom.
15333 Waterloo Road,
Collinwood, O.

Pozdrav 1. Maju!
Joseph Likar
Napisi, kulise in slike za
gledališke odre so naša
posebnost
1112 Addison Road,
Cleveland, O.

Naj živi Prvi Maj!
KLUB ŠT. 10 J.S.Z.
Forest City, Pa.

Živel 1. maj!
Mr. & Mrs. Frank Povhe
Forest City, Pa.

EICHOLZER & CO.
Joseph Kamin, lastnik
Trgovina z železnino. Kleparska
dela vseh vrst
Main St. - Forest City, Pa.

Dvorano v najem, za seje in veselice
priporoča
PEVSKO DRUŠTVO "ZVON"
Forest City, Pa.

POZDRAV 1. MAJU
in zavednemu delavstvu!
**KONFERENCA SOC. KLUBOV
IN DRUŠTEV PROSVETNE
MATICE**
za vzhodni Ohio in W. Va.
JOSEF SNOY, tajnik

Frances Bajc
Mehke pijače, fine smotke in
cigarete
382 East 160th Street,
Collinwood, O.

John Močnik
MODNA TRGOVINA
in
KROJAČNICA
6517 St. Clair Avenue,
Cleveland, O.

"Koliko si star?"

"Štirinajst let."

"Imaš poselske bukvice?"

Pokazal sem mu jih, saj sem jih imel že štiri dni v rokah. Vzel jih je, pregledal in rekel: "Dobro! Dobiš šest kron na mesec, hrano in stanovanje. In če boš priden, bom dal drugi mesec sedem kron, potem več."

To je bila delavnica šestih mojstrov. Vsak je imel od tri do pet pomočnikov in enega do tri učence. Postal sem učenec v brusilnici za steklo.

Mojster Konrad me je potem vzel na dom, da uredimo še drugo. Ko vstopiva, je sedela v hiši pri šivalnem stroju dekle lepega, malo bledega obraza; oblečena na pol kmečko, na pol gosposko, kakor je bil običaj v tem revirju. "Mici, daj temu fantu jesti, potem naj ga Ivan odvede v sobo" (kjer so stanovali drugi delavci). Ko se je ozrla in vstala, je bila v zadregi. Opazil sem, da ima noge pokvarjene in to je menda vzrok, da je nosila dolgo krilo.

"Malo počakaj, saj bodo tudi drugi takoj tukaj," mi je rekla, "poldne je." Odšla je v kuhinjo na drugi strani hodnika, ki je vodil skozi veliko stanovanjsko hišo, v kateri je bivalo več družin.

Kmalu sem ugotovil, da imajo upeljan poseben red, ki se pozna najbolj pri mizi. Razpodeljeni smo bili po starosti. Zelo se je gledalo na disciplino. Izprevidel sem, da bo zame najboljše, če govorim samo toliko kolikor moram. Jed pa je bila boljša in okusnejša nego doma. Meso, juha, bel kruh! "Bo že," sem si mislil in jedel. Vesel sem bil, da mi domov ne bo treba. Saj imam delo!

Po obedu me je Francelj, katere mu so rekli tudi "Fokel", dajal navodila. Enajst ur bom delal v delavnici pri brušenju. Potem bo moja dolžnost prinašati pitno vodo iz studenca—po zimi kuriti peč—nanositi dovolj vode za umivanje, čistiti obutev mojstru in pomočnikom—sploh pa da bom moral biti prav pokoren dečko.

Francelj je prišel nekoč—še predno sem ga poznal—ves umazan in strgan domov. Zapodili so ga spat h kužku, ki mu je bilo ime "fokel". Tako se je potem tudi Franceljna prijel ta priimek.

Še isti večer sem se namenil pisati materi. Ko sem odhajal, je glasno jokala. "Kam pojdeš, ko si še tako majhen in mlad", je tarnala. V tem trenutku pa sem bil ponosen in sem

KLUB ŠT. 31 J.S.Z.

Imperial, Pa.

vabi somišljenike na pristop, ker se zaveda, da brez močne delavske politične organizacije, ki bo služila splošnim ljudskim interesom, smo vsi skupaj izročeni izkoriščanju in revščini.

Klub zboruje vsako prvo nedeljo v mesecu ob 2. popoldne v Slov. nar. domu. Vsa nadaljna pojasnila daje

Frank Augustin, tajnik

Box 303 - - Imperial, Pa.

KLUB ŠT. 118 J.S.Z.

Canonsburg-Strabane, Pa.

Zboruje vsako četrto soboto v mesecu ob 7. zvečer v dvorani dr. 138 SNPJ.

Vse tiste, ki se zavedajo potrebe delavske politične organizacije in so pripravljeni delati za vresničenje njenega programa, vabimo v svoje vrste.

Frank Samsa, tajnik

Box 684 - - Canonsburg, Pa.

Moderna gasolinska postaja.

Gumijasti obroči za avte, prevažanje. Mehke pijače in sladoled

Joseph Cebular in Sinovi
Vandling, Pa.

Naj živi PRVI MAJ,
mednarodni delavski praznik!

JOHN LANGERHOLC

GROCERIJA IN MESNICA

518 Linden Ave.

Phone 3327-J

JOHNSTOWN, PA.

SLOVENIAN SAVINGS & LOAN ASS'N

361 First Street
CONEMAUGH, PA.

Majski pozdrav!

FRANK TOMSHE

(Moxham Tailor)

560 Central Ave.

Johnstown, Pa.

Sodrugi in sodružice, le krepko naprej! Naj živi praznik proletarijata — Prvi Maj!

Anton in Jennie Zaitz
Forest City, Pa.

ji pisal: "Naznanjam Vam, da sem dobil delo—. Je zelo dobro, vse skupaj. Vas prav lepo pozdravim—".

Kmalu sem se privadil okolici, delu in ljudem. Živel sem med odraslimi moškimi, ki so govorili marsikaj, kar se običajno smatra, da ni za mlada ušesa. Nekateri so znali nemško in kadar so se spomnili moje prisotnosti, so si pomagali s tem jezikom.

Mici je prišla večkrat v našo sobo. Tudi drugi pomočniki in fantje so prihajali k nam vasovat. Francelj, ki je bil sicer učenec, toda že 19 let star, se je veliko bolj razumel na vse to kot jaz, pa me je uvajal v skrivnosti. Nekoč mi je pokazal fanta: "Tale bi rad Mici, pa ga ne mara". Povedal mi je še, da je fantovo ime Feliks Drinkaus. Najmlajši pomočnik pri nas je bil Lojz Gabor. Ni videl rad, da Drinkaus pogleduje za Mici. Nekega večera sta se pograbila radi nje. Drinkaus je v spopadu zmagal, ampak nesreče ni bilo.

Mojster Konrad je bil vdovec. Hčerka Mici je gospodinjala. Dva meseca

po mojem prihodu pa se je oženil. Bil je zelo razigran—kako ne bi bil? Disciplina je za nekaj časa izgubila veljavo in meni je v splošnem veselju zvišal plačo na devet kron kar na svatbi! Naši novi gospodinji, ki je gledala navskriž, smo rekli Manca.

Mici se je—rada ali nerada—odrekla gospodinjstvu. Držala se je poslej le bolj šivalnega stroja. Ker je postala nekam molčča, so jo izpraševali, kaj jo teži. Nič določnega ni odgovorila. Z Lojzom Gabrom se je večkrat trgala—seveda kar tako, za šalo. Ob takih prilikah je bila bolj živahna.

Šest mesecev po mojem prihodu je Lojz Gabor odpovedal delo, češ, da odpotuje na Gornje Štajersko. Mici je postala še bolj redkobesedna. Ko se je Lojz od nje poslavljaj, jo je oblila rdečica a rekla ni nič.

Pomlad je dospela. Prvi maj.

Ko sem bil prišel v ta kraj, sem kot priden fant hodil v cerkev k službi božji, kakor so pridigali raz lece. S Franceljnom sva šla enkrat celo na božjo pot tri ure daleč.

(Nadaljevanje na 60. strani.)

Vse najboljše za na mizo vam nudi in pripelje na dom

L. DICKMANN & SON

Phone 314

1333 Broadway, Sheboygan, Wis.

JOS. FINST

GROCERY

□ □

1108 S. 10th Street

SHEBOYGAN, WIS.

Phone 3396

Delavci in delavke, pristopite v

KLUB ŠT. 37 J. S. Z.

Zboruje vsaki drugi četrtek v mesecu v spodnjih prostorih
South Side Turn dvorane

FRANK POLIČNIK,

tajnik

1238 S. 23rd Street

Milwaukee, Wis.

Iliria Food Market

MRS. F. AMBROSH IN SINOVI

lastniki.

Na razpolago sveže in prekajeno meso vseh vrst; živa in očiščena perutnina; prekajene klobase ter grocerija, sadje in zelenjava.

710 So. 6th St., Milwaukee, Wis.

Tel. Orch. 1084

Rojaki, delavci! Pristopite v organizacijo, ki vodi boj za vaše interese.

Klub št. 235 J. S. Z.

Zboruje drugi četrtek v mesecu ob 7:30 zvečer v Fludernikovi dvorani.

□ □

Frances Skrube, tajnica

930 Broadway Ave.

SHEBOYGAN, WIS.

"Workers of the World, Unite!"

SOCIALIST PARTY

of

WISCONSIN

□

STATE OFFICE:

536 W. Juneau Avenue

Milwaukee, Wis.

Nekega dne mi Francelj pokaže mojstra druge skupine: "Vidiš, ta je socialist . . . in ne hodi v cerkev . . ." Ustrašil sem se.

"Naš mojster pa ni," je pojasnil Francelj. To me je spet potolažilo. Celih pet tednov je trajala moja pobožnost. Potem sem jo pokopal.

Prvega maja — bila je nedelja — sva šla s Franceljnomo mesto k maši v pol ure oddaljeni kraj, kjer smo potem kot socialisti korakali v povorke z godbo na čelu. Beseda socialist mi ni bila več tuja, kajti pomočniki so dobivali letake in mi jih dajali, da naj berem.

Zgodaj v poletju so začeli šepetati, da je Mici v blagoslovljenem stanju. Kako — kaj — s kom? Dolgo je skrivala z ohlapno obleko in ohlapnim predpasnikom. Pa ga je reva nekoč pozabila v kuhinji, videli so jo in vedeli — resnice ni mogla več skriti. Koncem maja je Mici porodila hčerko. Oče je bil Lojz Gabor. Komaj pa je vstala Mici s postelje, se je vlegla Manca. Ata Konrad so dobili sina. V enem mesecu je bila družina povečana za dve glavi.

Čas je bežal mimo. Leto po tem dogodku sem odhajal jaz. Kam? Sam nisem vedel.

Iz kraja v kraj, z železnico in peš, po Gorenjskem in spodnjem Štajerskem sem brodil. Dela je bilo malo zame, največkrat nič. Oči so se sicer pasle na lepih pokrajinah, mestih in

vaseh, toda želodec je godrnjal in godrnjal je vedno huje. Končno je pridodrnjal z menoj vred domov.

Pa prišla je zima in kaj bi doma? Vesel sem bil, ko me je mojster Konrad zopet sprejel v službo. Dva sta bila že za menoj na službeni lestvici in sem napredoval za pomočnika.

Dnevi so tekli. Počeli smo marsikaj in tudi čitali. Agent je prišel naokrog in ponujal roman. Fino, napeto, sijajno! Imenoval se je "Beračeve skrivnosti." Kolportaža. Ampak smo brali s strastjo in plačevali od zvezkov. 60 vinarjev dva zvezka. Kaj zato, saj imam 14 kron mesečne plače! Roman je šel iz rok v roke. Mici sem dejal denar, da ga je naročala od agenta. Ona je vsak zvezek prva prebrala.

Tako smo se zabavali do spomladi.

Tedaj pa sem se spremenil. Šestnajst let mi je bilo. In zaljubil sem se. Nekoč smo šli na sprehod. Srečali smo mlado 16-letno deklico, Malovrhovo Pepco. Zelo mi je bila všeč. Poizvedoval sem o nji bolj natanko. Po vodo hodi k studencu v Gornjo vas. Šel sem jo čakati. Na svoje veliko začudenje nisem bil sam. Z druge strani je prišel Janez Trbovec. Pepco sva spremila domov oba, govorili pa nismo ničesar. Tako se je ponavljala moja pot in bolečine. Pepci nisem zaupal, kaj me teži, ker nisem imel za to poguma. Ravno tako je bil z Janezom. Izvedel pa sem, da

Najnaprednejše društvo v Milwaukee

"BLED" ŠT. 19 J. P. Z. S.

vabi jugoslovansko delavstvo na pristop. Pristopnina za mesec maj, junij in julij popolnoma prosta. Zdravniško preiskavo plača iz svoje blagajne.

Vsa nadaljna pojasnila daje tajnik

FRANK POLIČNIK

1238 So. 23rd St.

Milwaukee, Wis.

Več razredne zavednosti med delavstvom želijo v JSZ in Socialistični stranki organizirane članice društva

"Venera" št. 192 SNPJ

MILWAUKEE

WISCONSIN

A. PUŠAVAR

Prvi Slovenski čevljar v W. A.

Priporoča svojo čevljarsko obrt.

1209 So. 60th St., West Allis, Wis.

Suscha Co.

GROCERIJA IN MESNICA

931 Indiana Ave.

SHEBOYGAN, WIS.

Phone 2400

ČEMU ODLAŠATI,

ko ne veste kdaj vas doleti nesreča? Pristopite k največjemu društvu v naselbini

"SLOGI" ŠT. 16 S.N.P.J.

Zavarujete se lahko za bol. podporo in posmrtnino, ali samo za posmrtnino. Zavarujte tudi svoje otroke pri SNPJ. Mesečni prispevki nizki.

Vsa pojasnila daje tajnik

FRANK PERKO

831 National Avenue
Milwaukee, Wis.

Frank Ermenc

Edini slovenski licencirani pogrebni zavod v Milwaukee

1019 So. 5th Street

Tel. Mitchell 1331

me Pepca rajše vidi nego njega. In že ko so bolečine prešle in je nastalo veselje, so me počakali fantje z druge strani in slabo bi se mi bilo godilo, ako ne bi bil z mano Polde, ki je bil tudi njihov prijatelj. Pepco pa sem moral pustiti pri miru. Tudi njen oče me je dobil v roke in mi močno ukazal, da naj se držim proč od nje.

Začel sem dvoriti Mici. Bila je večkrat sama s svojo hčerko v kuhinji in čitala. Vsakih 14 dni je prišel agent z zvezki "Beračevih skrivnosti". Ko sva jih prečitala oba z Mici, sem potem njej ponavljal tiste stavke: "... On pa jo je strastno poljubil..." Ali pa: "Pritisnil jo je k sebi in sledil je dolg, strasten poljub." Poskusil sem to tudi pokazati, kako se napravi, Mici pa mi je rekla "prismoda" in mi dala klofuto povrh. Včasih sem se igral z malo Mici, jo pestoval in se motil, da bi pozabil na Pepco.

Čas je tekel dalje. Še sem zahajal v kuhinjo in ob neki priliki sem hotel pokazati Mici, kako je Janko Strnad v najinem romanu poljubil svojo Silvijo. Ona se je branila, ampak ne več tako hudo.

Našemu znancu Oskarju Raucingerju je umrl otrok. Bil je v juniju. Čul sem pri njemu skoro do zore. Raucinger nam je dal vina. Nisem se opojil, toda bil sem korajžen, ko sem odhajal.

Prišedši domov me vodi pot mimo sobe iz kuhinje, kjer spi Mici. Poskusim vrata. Odprem. Pritajeno zbudim Mici. "Oh, ti prismoda," mi je rekla, "ven pojdi." Deklamiral sem ji stavke iz romana... "Saj ne znaš", se mi je zaspano rogala. Pa me je poučila. —

Šele popoldne istega dne sem jo spet videl. Bila je v zadregi in rdečica jo je oblila. Nisem vedel, kaj naj rečem, pa sem prijel malo Mici in jo ujčkal. Nato sem jo nesel v hišo. Mati je šla poleg. Govorila ni sva.

Obljubljal in prisegal sem ji zvestobo.

Jože Požun, eden naših tovarišev, je dobil pismo iz Slavonije, da potrebujejo tam delavcev — naj pride tja on in še eden z njim. Povabil je mene in odločil sem se, da grem. Mici pa sem zagotovil, da se vrnem. Poslavljaj sem se od nje toliko časa, da sem zamudil vlak. Odšel sem z naslednjim. Mici sem videl poslednjič.

Pisal sem ji večkrat. Na obljubo sem skušal pozabiti, dasi nisem mogel. Osem mesecev po slovesu z njo sem odpotoval v Ameriko. Še sem ji pisal, ali odgovora ni bilo.

Dve leti pozneje mi je pisal prijatelj Ludvik med drugim tudi to, da je Konradova Mici umrla.

Velikokrat sem se že vprašal: Sem li morda jaz zakrivil njeno smrt?

PITI IN JESTI

vse to se dobi pri

LOVRENCU

2910 W. Fond du Lac Ave.
Milwaukee, Wis.

JOHN LENKO

□

929 So. 6th Street,
Milwaukee, Wis.

Tel. Han. 4401

ANTON BUTCHER

Slovenska mesnica in grocerija
Vedno sveže meso in perutnina.

Posebna kakovost je naše prekajeno meso. Dovažam tudi na dom.

122 W. Mineral Street,
Milwaukee, Wis.

Kilb. 7784

FRANK KLOPCICH

priporoča rojakom svojo
gostilno

2306 W. Locust Street,
Milwaukee, Wis.

Pozdravljen prvi maj,
delavski praznik!

PAULINE VOGRICH

Milwaukee, Wis.

~~~~~

ŽIVEL PRVI MAJ!

JOHN NOVAK

Milwaukee, Wis.

~~~~~

Tel. v uradu: Marquette 7328

Na domu: Mitchell 0259

Dr. J. S. STEFANEZ

Dr. R. RAY CRIGLER, pomožni zdravnik

Tel. v uradu: Marquette 7328

Na domu: So. Milw. 814

URADNE URE:

Od 1. do 3. pop. in od 7. do 9. zvečer. Ob nedeljah od 10. do 12. dop.

602 So. 6th Street

Milwaukee, Wis.

Veliko uspeha Proletarcu ter mnogo članov J. S. Z. želi

PRVA SLOVENSKA CVETLIČARNA

JOHN DOBNIK, lastnik
Član kluba št. 37 JSZ.

935 W. National Ave.

Milwaukee, Wis.

Tel. Orch. 3546

S pravim pivom ter izvrstnim vinom vam vedno postreže

M. E. SOSTARICH

□ □

539 So. 6th Street
Milwaukee, Wis.

Tel. Broadway 1454

Napredek socialistične stranke v Michiganu

Peter Benedict.

LETA 1931 je imela socialistična stranka v Michiganu 11 postojank ali klubov, s približno 300 člani, v prvih mesecih l. 1933 pa jih je bilo že 68 s 1,330 člani.

Člani pa niso samo industrialni delavci, nego je med njimi mnogo profesorjev, zdravnikov, odvetnikov, učiteljev in učiteljic ter drugih umskih delavcev. Med tem članstvom je nemalo dobrih govornikov, ki strankini agitaciji veliko koristijo.

V ustroju državne organizacije soc. stranke v Michiganu so tri važne okrajne (County) organizacije, kot Oakland, Deghan in Wayne (v slednjem je mesto Detroit.) V organizaciji okraja Wayne je 24 klubov; vsak ima v nji dva zastopnika. Zborujejo vsak drugi pondeljek zvečer; imajo torej po dve seji in tudi več v mesecu. Njihove seje se vrše v strankinih novih prostorih na 225 E. Forest Ave., ki so bili otvorjeni 1. aprila 1933.

Jako aktivne so te socialistične postojanke tudi v prosvetnem oziru. Prirejajo shode, predavanja in diskuzije in se v ta namen poslužujejo v veliki meri šolskih dvoran, pa tudi drugih, parkov in ulic.

Prvič v zgodovini Michigana se je dogodilo, da je zveza učiteljev in učiteljic te države povabila sociali-

stičnega vodjo Normana Thomasa, ki jim je predaval skozi štiri dni na raznih njenih sestankih, priredbah in shodih. Že dejstvo, da se je začelo učiteljsko osebje v toliki meri zanimati za socializem, je dobro znamenje.

Socialistično gibanje je v Michiganu na potu navzgor tudi med priseljenci raznih narodnosti. Nove postojanke socialistične stranke so si v prešliih mesecih ustanovili Nemci, črnici, Indijanci, Litvinci in Finci. Slovenski, poljski, češki in židovski klubi so obstojali že prej.

V volilnem boju l. 1932 je imela socialistična stranka prvič po dolgem času kandidate v vse urade, bodisi v državne in v okraju Wayne. Dobili so dvakrat toliko glasov kot l. 1928. Po odstotkih oddanih glasov je soc. stranka v Michiganu sijajno napredovala, kar pa delavce ne sme zadovoljiti, kajti mi hočemo zmagati.

L. 1932 je soc. stranka v Detroitu prvič po vojni javno praznovala prvi maj. Letos je aranžirala prvomajsko manifestacijo skupno s Proletarian Party.

Članstvo JSZ ima v prerojenju socialističnega gibanja v Michiganu odlično vlogo. Razveseljivo je, da se je zavzela za socialistično delo po-

Broadway 6480

JENNIE'S PLACE

627 South 2nd Street,
MILWAUKEE, WIS.

JOSEPH HROVAT

Gostilna

182 E. Lincoln Ave.
Milwaukee, Wis.
Tel. Sher. 3986

Tel. Orchard 0878

South Side Turn Hall

Frank Zajec,
lastnik

725 W. National Ave.,
Milwaukee, Wis.

MAY DAY GREETINGS

from

H. G. TUCKER

Supervisor 5th District
Milwaukee, Wis.

Tel. Mitchell 2437

M. F. Schimentz Jr.

in

Ottomar Kloetzner

Odvetnika

Rooms 201-203

806 So. 5th Street,
Milwaukee, Wis.

MAY DAY GREETINGS

from

English Section
Branch 37 JSF

Meets 3rd Tues., 7:30 p. m., at
S. S. Turn Hall

ANTON KAMNIKER Jr., Sec'y
1307 S. 18th St., Milwaukee, Wis.

Rojaki in rojakinje v Wisconsinu,
pristopajte k

Jugoslovanski Podporni Zvezi "SLOGA"

Največja slovenska podporna organizacija v državi Wisconsin, ki daje podporo v boleznih, za operacije, poškodbe in po izčrpanju polne bolniške podpore še izredno podporo toliko mesecev, kolikor let je član Zveze.

Pristopnina do julija brezplačna, v oba, namreč v odrasli in mladinski oddelek.

Glavni urad, 929 S. 6th St., Milwaukee, Wis.

Subans
FLOWER SHOP
Venci in šopki
za vse slučaje

1104 So. 11th Street
Milwaukee, Wis.

Tel. Mitchell 5537

sebo naša mladina. Mladinski odsek kluba št. 114, najjačji v JSZ, ki prekaša v številu celo stare člane, ima 34 aktivnih sodrugov in sodružic.

Tudi klub št. 115 JSZ v Detroitu ima mladinski odsek, ki je bil ustanovljen koncem leta 1932. Dne 2. aprila 1933 je mladinski odsek kluba št. 114 s sodelovanjem prej omenjenega vprizoril Čapekovo dramo "R. U. R." v Slovenskem delavskem domu s sijajnim uspehom. Udeležba je izpolnila nade tudi največjim optimistom. Navzočih je bilo mnogo drugorodcev, med njimi precej Amerikancev, katerim se je predstava tako dopadla, da so povabili igralce, naj dramo ponove v Detroit City College pod pokroviteljstvom okrajnega centralnega odbora soc. stranke.

V območju socialističnega gibanja med Slovenci deluje tudi pevski zbor "Svoboda", ki je odsek kluba št. 114. Šteje približno 35 pevcev in pevk. Boriti pa se morajo z depresijo, kar povzroča skupinam, katere delujejo na kulturnem polju, toliko večje težave. Saj niso bile majhne niti v "normalnih časih". Skoro vsi člani in članice so brezposelni, navzlic temu se vaje stalno vrše in dozda se je še dokaj dobro zmagovalo izdatke in druge ovire.

Kriza je v Michiganu, osobito še v Detroitu. Ne samo kriza, ampak katastrofa. Delavci v splošnem in naši rojaki niso bili še v nobeni tako prizadeti, kakor v tej. Ampak socialisti ne izgublamo poguma, kar dokazuje jačanje socialističnega gibanja. Ob letošnjem prvem maju kličem še neorganiziranem delavcem: Pristopite v naše vrste! In sodrugom pa: Pridobite v klube JSZ novih članov, in novih naročnikov "Proletarcu"!

PROLETAREC IŠČE ZASTOPNIKOV

Proletarec, glasilo slovenskega politično organiziranega delavstva, išče zastopnikov, ki bi agitirali zanj v naselbinah, to je, pridobivali mu novih naročnikov, iztirjavali potekle naročnine, nabirali oglase listu in v Ameriški družinski koledar, in razpečavali knjige ter brošure iz Proletarčeve knjigarne. Za pojasnila pišite na sledeči naslov: Proletarec, 3639 W. 26th St., Chicago, Ill.

AMERIŠKI DRUŽINSKI KOLEDAR

Ameriški družinski koledar je smatran za eno izmed najboljših publikacij te vrste v slovenski književnosti. Dozda je izšlo devetnajst letnikov koledarja, ki tvorijo najbogatejši pri-

spevek k slovenski literaturi v Ameriki. Ako letnika 1933, ali katerega prejšnjih, še nimate, pišite ponje Proletarčevi knjigarni. Cena 75c za katerikoli letnik do leta 1922, in za prejšnje letnike, kolikor jih je še v zalogi, 50c.

LOUIS ZAJEC

Slovenska gostilna

Dobra pijača in sveže ribe za prigrizek vedno na razpolago.

750 So. Water Street
Milwaukee, Wis.

FRANK KRALJ

priporoča dvorano za seje, veselice in domače zabave. V zalogi ima pristno kapljico domačega izdelka.

6002 W. Madison St.
WEST ALLIS, WIS.
Tel. Greenf. 4670

COMPLIMENTS

from

A FRIEND

West Allis, Wis.

Edina slovenska LEKARNA
v Wisconsinu

LEO TESHNER

4000 N. Oakland Ave.
Milwaukee, Wis.

Zdravila pošiljam po pošti na vse kraje Amerike. Pišite v slovenščini.

May Day Greetings

from

West Milwaukee Branch
SOC. PARTY OF WIS.

COMPLIMENTS

from

ANTON ERŠTE

West Allis, Wis.

JOHN REZEL

KROJAČ

6026 W. National Ave.
WEST ALLIS, WIS.

FRANK SKOK

PRVOVRSTNI FOTOGRAF

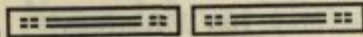
1333 So. 60th St.
WEST ALLIS, WIS.

KLUB ŠT. 180 J. S. Z.

West Allis, Wis.,

vabi vse napredno čuteče rojake delavce v svoje vrste. Zboruje vsaki tretji torek v mesecu v Kraljevi dvorani.

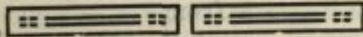

COMPLIMENTS

from

LAMBERT BOLSKAR

West Allis, Wis.

Veliko uspeha Proletarcu in
socialistični stranki želi

MARY SHULER

West Milwaukee,
Wis.

COMPLIMENTS

from

ANTON DEMSHAR

West Allis, Wis.

COMPLIMENTS

from

ANTON BEVITZ

West Allis, Wis.

PERKO TAILORING CO.
KROJAČNICA

Obleke po najnovejšem kroju.
Čistimo in likamo.

831 W. National Ave.

Tel. Orch. 5785 Milwaukee, Wis.

COMPLIMENTS

from

JOHN ŠPOLAR

West Allis, Wis.

Priporočam ljudem čitanje socialističnih listov in druge delavske literature

FRANK SERJAK

6200 W. Greenfield Ave.
West Allis, Wis.

JACOB OKOREN

Restavracija

226 W. Florida St., Milwaukee, Wis.

Groceries, Flour & Feed

ANTON MOGOLICH

6029 W. National Ave.
West Allis, Wis.

Tel. Sheridan 0437

FRANK JAGER

2007 So. K. K. Ave.
Milwaukee, Wis.

Tel. Broadway 1762

FRANK LUSTIK

Gostilna

644 So. 9th St., Milwaukee, Wis.

Čestitam Proletarcu in njegovi
majniški izdaji.

Mnogo uspeha!

JOHN TURCK

West Allis, Wis.

MATH FERKO

GROCERIJA IN MESNICA

2312 So. K. K. Ave.
Milwaukee, Wis.

JOSEPH EVANICH

Krojač

929 So. 2nd St., Milwaukee, Wis.
Tel. Orchard 0858

SIMONZ BROS.

Modna trgovina

6402 W. Greenfield Ave., WEST
ALLIS in 510 W. National Ave.,
MILWAUKEE, WIS.

Majski pozdrav

slovenskim sodrugom!

WM. H. TESCH

ALDERMAN 5TH WARD
Milwaukee, Wis.

Delavci vseh dežel,

združite se!

JOHN ROJC

Milwaukee, Wis.

JOSEPH WALTE

Gostilna

1436 S. 44th St., Milwaukee, Wis.

LEO ZAYBER

Brivnica

So. Side Turn Hall
Milwaukee, Wis.

Z izrazom solidarnosti pozdravlja

Prvi Maj

GEORGE SMREKAR

West Aliquippa, Pa.

Prosvetna Matica in njeno delo

PROSVETNA MATICA je v Zed. državah edina jugoslovanska kulturna ustanova, ki posluje v centralizirani obliki. Njen delokrog je v vseh slovenskih naselbinah.

Prosvetna matica je bila ustanovljena l. 1921 pod okriljem JSZ. Njeni zbori ali konvencije se vrše istočasno kakor zbori JSZ. Ob koncu prošlega leta je bilo včlanjenih v nji nad 120 podpornih in 15 kulturnih društev.

Prosvetna matica je razdelila med članstvo pridruženih društev nad 60,000 izvodov knjig in brošur. Sama je založila že DEVET zvezkov. Vsem pridruženim skupinam je na uslugo z igrami, vlogami, pesmami za deklamacije in z navodili pri aranžiranju priredb prosvetnega značaja.

Kolikor dopuščajo okolščine, prireja tudi predavateljske ture. Vsa sredstva se porabijo za literaturo in izpopolnjevanje dramskega arhiva. Povprečni dohodki Prosvetne matice znašajo približno tisoč dolarjev na leto. Društva in klubi plačujejo od 25c do \$2.50 mesečne članarine.

Ne le slovenska, nego tudi angleško poslujoča društva pristopajo v Prosvetno matico. Skupno štejejo približno 15,000 članov. Podporna društva, ki so v Prosvetni matici, pripadajo SNPJ, SSPZ, JPZS, SDZ in JSKJ.

Izmed kulturnih društev je v Prosvetni matici pet pevskih zborov, več čitalnic, dramskih društev, slovenskih domov in izobraževalnih klubov, katera delujejo v sledečih državah: California, Colorado, Illinois, Michigan, Ohio, Pennsylvania in Ohio.

Ali je vaše podporno ali kulturno društvo že v tej delavski prosvetni ustanovi? Ako še ne, čemu ne pristopite? Ni treba drugega, kot sprejeti na seji predlog za pridruženje in določiti malo mesečno članarino. Društva plačujejo 25c, 50c, \$1, \$1.50, \$2, in \$2.50 na mesec, kolikor pač dopuščajo dohodki. Vsa članarina se porabi edino za prosvetne aktivnosti in literaturo.

V sedanjem odboru Prosvetne matice so: Anton Garden, Ivan Molek, John Rak in Charles Pogorelec, ki je tajnik te ustanove.

Za pojasnila pišite na sledeči naslov: Prosvetna matica, 3639 W. 26th St., Chicago, Ill.

“V ZNANJU JE MOČ!”

Narisa J. Zornik, Detroit, Mich.

TISKARNA S. N. P. J.

SPREJEMA VSA

v tiskarsko stroko spadajoča dela

Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, časnike, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvaškem, slovaškem, češkem, nemškem, angleškem in drugih jezikih.

VODSTVO TISKARNE APELIRA, DA TISKOVINE NAROČATE V
S.N.P.J. TISKARNI

Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne — Cene zmerne, unijsko delo prve vrste

Pišite po informacije na naslov:

S. N. P. J. PRINTERY

2657-59 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

TELEFON ROCKWELL 4904

Better Printing Service

Job and Publication Work — Stationery and Office Supplies

2657 S. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

PHONE ROCKWELL 4904

NAROČITE SI DNEVNIK PROSVETA